

MELLOM SKAPELSE OG KALL

**EN UNDERSØKELSE AV UTVALGTE
DIAKONALE INSTITUSJONER I NORGE
OG DERES TEOLOGI- OG SAMFUNNSFORSTÅELSE**

Masteroppgave i profesjonsetikk

Universitetet i Oslo

Det teologiske fakultet

Høst 2011

BENITA CHRISTENSEN
Veileder professor Aud Tønnessen

INNHOLDSFORTEGNELSE

DEL I INNLEDNING

1.0	Innledning.....	5
1.1	Valg av tema og problemstilling.....	5
1.2	Utvelgelse av de diakonale institusjonene og av materialet.....	6
1.3	Valg av teori.....	7
1.3.1	Teologisk teori.....	8
1.3.2	Teori om makt - som bakteppe i arbeidet med oppgaven	10
1.3.2.1	Bordieu; kulturell og sosial kapital.....	10
1.3.2.2	Foucault, diskursens orden	11
1.4	Forskningskontekst.....	13
1.5	Oppgavens oppbygging.....	14

DEL II KRISTELIG SOSIALT ARBEID

2.0	Kristelig sosialt arbeid.....	16
2.1	Kristelig sosialt arbeid frem til velferdsstatens oppbygging.....	16
2.2	Kirkelige betraktninger av velferdsstaten.....	18
2.3	Diakoni og Den norske kirke.....	21
2.4	Diakonale institusjoner som del av ideell sektor.....	23
2.5	Sammenfatning.....	24

DEL III MATERIALPRESENTASJON

3.0	Materialpresentasjon Kirkens Bymisjon.....	27
3.1	Kirkens Bymisjons utvikling.....	27
3.1.1	Kirkens Bymisjons utvikling fra starten og frem til 1945.....	28
3.1.2	Kirkens Bymisjons utvikling fra 1945 og frem til 2000 tallet.....	28
3.2	Kirkens Bymisjons i dag.....	29
3.2.1	Vedtekter	30
3.2.2	Kompasset og Verdidokumentet.....	30
3.3	Sammenfatning.....	33

4.0	Materialpresentasjon SIGNO.....	35
4.1	Signos utvikling	35
4.1.1	Signos utvikling fra starten og frem til 1945.....	35
4.1.2	Signos utvikling fra 1945 og frem til 2000 tallet.....	35
4.2	Signo i dag	36
4.2.1	Vedtekter.....	36
4.2.2	Basistenkning.....	37
4.3	Sammenfatning.....	38
5.0	Materialpresentasjon Modum Bad.....	40
5.1	Modum Bads utvikling	40
5.1.1	Modum Bads utvikling fra starten og frem til 2000 tallet.....	40
5.2	Modum Bad i dag.....	41
5.2.1	Vedtekter.....	41
5.2.2	Strategisk plan.....	42
5.3	Sammenfatning.....	43
6.0	Materialpresentasjon Kirkens Familievern.....	44
6.1	Kirkens Familieverns utvikling.....	44
6.1.1	Kirkens Familieverns utvikling fra starten og frem til 2000 tallet.....	44
6.2	Kirkens Familievern i dag.....	45
6.2.1	Vedtekter.....	45
6.3	Sammenfatning.....	46
7.0	Komparativ sammenfatning	47
7.1	De utvalgte diakonale institusjonenes oppdrag	47
7.2	Plassering innefor sosiale samfunnsstrukturer.....	50
7.3	Kirkelig strukturtilhørighet for de utvalgte diakonale institusjonene.....	53

DEL IV: TEOLOGISK TEORI

8.0	Presentasjon av tekster av Wingren og Løgstrup.....	55
8.1	Wingrens forståelse av skapelse.....	55
8.2	Løgstrups forståelse av skapelse.....	58
8.3	Løgstrups forståelse av kall	60
8.4	Wingrens forståelse av kallet.....	63
8.5	Løgstrups forståelse av fellesskapets kall.....	64
8.6	Sammenfatning	65

DEL V: DRØFTING OG KONKLUSJON

9.0	Drøfting.....	68
9.1	Fra arbeid mot åndelig nød, til menneskets verdighet.....	68
9.2	Fra Kristusorientert forståelse, til skapelsesorientert forståelse.....	71
9.3	Kirkelige strukturtilhørighet gir retning for egenart.....	75
9.4	Forholdet mellom offentlig helse- sosialtjenester og institusjonene.....	77
9.5	Mulig maktmotiv i materialet.....	80
9.5.1	Tro og begrepsbruk som kulturell kapital	80
9.5.2	Underliggende motiver i velferdsordninger.....	81
9.6	Sammenfatning.....	82
10.0	Konklusjon.....	84
10.1	Skapelsesteologisk forståelse i dagens verdidokumenter.....	85
10.2	Kirkelig strukturtilhørighet gir retning for egenarten.....	87
10.3	Institusjonene er en del av ideell sektor.....	88

Litteraturliste.....	90
-----------------------------	-----------

DEL I INNLEDNING

1.0 Innledning

1.1 Valg av tema og problemstilling

Omsorg har vært en del av kirkens liv gjennom tidene, tross skiftende konjunkturer, både kirkelig og politisk. Det har vært mennesker som har kjent seg utfordret og som har tatt initiativ, de har organisert omsorgstiltak og bygget institusjoner. Mange har opplevd at kirkens omsorgstjeneste har bidratt til å plassere kirken nærmere folks hverdagsliv, og gjennom det ha bidratt til at det er skapt et mer tiltalende bilde av kirken enn det enkelte mennesker ellers har møtt. I denne situasjon har diakonale institusjoner vitnet om Herrens kjærlighet; ikke i ord, men i gjerning.

Som ansatt i en diakonal institusjon oppleves ulike spørsmål fra kollegaer og brukere av tjenestene i forhold til institusjonens egenart. Spørsmålene kan dreie seg om: Hva er det som gjør at institusjonen kan benevnes som en diakonal institusjon? Hva er ”egentlig” forskjellen på diakonale institusjoner og offentlige institusjoner? Hva gjør at kirken er tjenesteyter innenfor områder hvor staten kan yte velferdstjenester? Disse og lignende spørsmål har gitt inspirasjon til arbeidet med masteroppgaven.

For om mulig å besvare spørsmålene som kollegaer og brukere av tjenesten stiller, er det valgt ut noen sentrale diakonale institusjoner for å se nærmere på hvilken teologisk forankring de gir seg selv, og hvilken samfunnsforståelse de gir. Det vil i teoridelen bli innhentet teologiske perspektiv fra den svenske teologen Gustaf Wingren og den danske teologen Knud E. Løgstrup. Gjennom disse vil det særlig bli undersøkt hvilken plass skapelsesteologien har i de utvalgte diakonale institusjonenes verdidokumenter. Skapelsesteologien har som utgangspunkt at alle mennesker er del av Guds skaperverk, uavhengig av hva de tror og mener. Slik sett kan skapelsesteologien åpne det diakonale arbeidet og se det som uttrykk for den tjeneste kirken har for å opprettholde og gi liv til alle skapninger og at dette er motivert og forankret i troen på Gud som skaper. Dette gir en annen tilnærming til diakonal virksomhet enn når den bestemmes med utgangspunkt i etterfølgelsesmotivet, det at man hjelper mennesker i nød og slik sett etterlikner Jesu omsorg for nødtrengende og syke. Dette er et motiv som har hatt sterk diakonal tradisjon opp gjennom historien (Gundersen 2005).

For å besvare disse refleksjonene, vil jeg ta utgangspunkt i institusjonenes egen historiebeskrivelse og i dagens verdidokumenter for hver enkelt institusjon. Neste kapittel vil vise hvilke diakonale institusjoner som er valgt ut og valg av materiale.

1.2 Utvelgelse av de diakonale institusjonene og av materialet

Oppgaven omhandler undersøkelse av utvalgte diakonale institusjoner i Norge, i lys av deres egen teologi- og samfunnsforståelse. Gjennom institusjonenes historie og dagens verdidokumenter ses det nærmere på om deres teologiske selvforståelse har endret seg og hvordan plassering innenfor sosiale samfunnsstrukturer kommer til uttrykk. Diakonal institusjon henspeiler i denne sammenheng til institusjoner som har forankring i et kristent fellesskap.

I utvelgelsen av institusjonene er det ønskelig å finne frem til institusjoner som ble etablert i samme tid som indremisjonsbevegelsen som vokste frem i Norge fra midten av 1800 – tallet. Det er også ønskelig å finne frem til institusjoner som ble etablert i etterkrigstiden. Både midten av 1800 – tallet og midten av 1900 – tallet er perioder preget av store endringer i samfunnet. Andre halvdel av 1800-tallet var kjennetegnet av generell ressursfattigdom i landet. Industrialiseringen førte til endringer i samfunnets bo og arbeidsstrukturer. Det var rask utvikling av et mer kompleks samfunn hvor sosiale problemer ble tydeligere. I etterkrigstiden var det, på tvers av den politiske enigheten om å gjenreise landet som velferdsstat, spørsmål om fellestiltak skulle være offentlige eller private. Det er interessant å velge diakonale institusjoner som ble etablert i disse periodene, og se nærmere på deres teologi- og samfunnsforståelse og hvordan de forholder seg til endringene som skjer. Det er også interessant å finne frem til institusjoner som arbeider i forhold til marginaliserte grupper, funksjonshemmede, syke og familier.

Ut fra ovennevnte utvalgskriterier er Kirkens Bymisjon valgt ut på bakgrunn av institusjonens etablering på slutten av 1800 tallet og institusjonens arbeid i forhold til marginaliserte grupper. Signo ble også etablert på slutten av 1800- tallet og arbeider i dag i forhold til døve og døvblinde, og er av den grunn valgt ut. Av institusjoner som ble etablert under velferdsstatens oppbygging er Modum Bad og Kirkens Familievern valgt ut. Modum Bad

som i hele perioden har arbeidet i hovedsak i forhold til psykisk syke og Kirkens Familievern som gir bistand der det foreligger vansker i familiære relasjoner.

Kirkens Bymisjon og Signo har gjennom tidene hatt ulike benevnelse. Signo ble tidligere benevnt som Conrad Svendsens senter. I denne oppgaven benyttes Signo i alle tidsperioder for institusjonen. Kirkens Bymisjon har blant annet blitt nevnt som Foreningen for indre Mission i Christiania, Christiania Indremisjon, Oslo indremisjon. I denne oppgaven benyttes benevnelsen Kirkens Bymisjon i alle tidsperioder.

Materialet i oppgaven er historiefremstilling og dagens verdidokumenter fra de fire utvalgte diakonale institusjonene: Kirkens Bymisjon, Signo, Modum Bad og Kirkens Familievern. Historiefremstillingen tar utgangspunkt i tekster fra jubileumsbøker og/eller korte historieskildringer utarbeidet av den enkelte institusjon. Det er i tillegg valgt materiale som synliggjør institusjonenes formål og grunnlag. Da alle institusjonene er stiftelser, gir det seg at omtale av formål og grunnlag forefinnes i vedtektene. Hva gjelder dokumenter som omtaler verdier, visjon og styringsretning, er det ulikt hva som er utarbeidet i den enkelte institusjon. Under hver enkelt institusjon vil det fremkomme hva som benyttes av materiale.

I oppgaven er det ikke benyttet årsmeldinger eller andre dokumenter som kan inneholde noe omtale av verdier og styringsretning for de utvalgte diakonale institusjonene. Dette ut fra ønsket om å benytte dokumenter som den enkelte institusjon særskilt har utarbeidet for å synliggjøre verdier og styringsretning. Det ville være for omfattende å gå nærmere inn på å se hvordan institusjonene operasjonaliserer det som står i verdidokumentene og av den grunn begrenses dette utenfor oppgavens rammer.

Neste kapittel vil omhandle valg av teoretisk perspektiv i oppgaven.

1.3 Valg av teori

Det teoretiske hovedtolkningsperspektivet i oppgaven med å undersøke utvalgte diakonale institusjoner og deres egen teologi og samfunnsforståelse, vil være teologisk teori. Det kan være interessant å se nærmere på om det ligger makt bak noen av uttrykkene som fremkommer. Av den grunn vil det være et kort teoretisk perspektiv om makt. Kapitlet er

inndelt i kapittel 1.3.1 som omhandler valg av teologisk teori og kapittel 1.3.2 som omfatter valg av teori om makt.

Kapittelet er inndelt i kapittel 1.3.1 som omhandler valg av teologisk teori og kapittel 1.3.2 som omfatter valg av teori om makt.

1.3.1 Teologisk teori

Oppgaven omhandler å undersøke historien og verdidokumentene til utvalgte diakonale institusjoner og derigjennom se nærmere på hvilken teologisk forankring og samfunnsforståelse de gir seg selv. Det søkes særlig å undersøke hvilken plass skapelsesteologien har i de utvalgte diakonale institusjonene. Teoridelen vil hente inn teologisk perspektiv fra den svenske teologen Gustaf Wingren (1910 – 2000) og den danske teologen Knud E. Løgstrup (1905 – 1981).

Gustaf Wingrens forfatterskap preges av Martin Luther (Øiestad 1975). Mellom Luther og Wingren er det 400 år, år som er preget av store endringer innen blant annet tenkningens område; både filosofisk og vitenskapelig. Martin Luther utformet sin teologi i opposisjon mot det bestående systemet og i konfrontasjon med tradisjonen. Gustaf Wingren hadde en sterk trang til å påvirke den aktuelle debatten i hjemlandet og han ble også av andre sett på som en teolog som utformet sin teologi i konfrontasjon med annen tenkning i sin egen samtid (Bexell 1996:19). I analysen av ”skapelsen og Lagen” (Wingren:1958), søker Wingren å trenge inn i tenkning omkring temaene skapelsen og loven, to tema som kjennetegner den teologi som Wingren skriver om. Frem til 1960 skrev Wingren i hovedsak ut fra en luthersk tolkningsramme, ut fra hans front mot høykirkeligheten og pietismen på 1940- 1950 tallet.

Skapelsesteologien førte Wingren inn i politiske og etiske spørsmål knyttet til økonomisk vekst og rettferdig fordeling. Wingren fremholdt en hverdagslig sosialisme – på et rent menneskelig plan – motivert ut fra markedskreftenes hensynsløse frammarsj. (Wingren 1991). Wingren fremholdt at det finnes eldre former for sosialisme som kan være inspirert av kristentro, dette til forskjell fra statlig sosialisme etter marxistisk modell. Disse eldre modellene hvilte på prinsippet om at det menneskelige fellesskapet skulle bygges fra bunnen av. Den enkeltes eksistens gikk opp i et fellesskap som tjente til medmenneskenes beste. Wingren knytter seg i denne sammenheng til Luther og bruk av hvetekornmotivet (Joh. 12,24) som forbilde på livet, i oppbyggingen av læren om hverdagsarbeidet.

Wingren møtte Løgstrup første gang i universitetet i Basel: ”Når møtet egde rum forstod jag inte hur revolutionerande kontakterna med Danmark och med staden Aarhus skulle komma att bli før hela mitt kommande arbete.” (Wingren 1991:132). Svein Age Christoffersen fremhever det nære faglige fellesskapet mellom Wingren og K.E. Løgstrup (Christoffersen 1996:40-41). Løgstrup har i overveiende grad vært leverandør av premisser på det skapelsesteologiske området og ga Wingren faglig støtte, da Wingren gjorde et oppgjør med teologien i Lund. ”I mina egne bøker strømmade hans tankar in efter 1956 och alt fargade dessutom av sig på de avhandlingsemnen som jag delade ut till doktorgrader i etikk” (Wingren 1991:167). Wingren fremhever Løgstrups fenomenologiske analyse av den første trosartikkel som hvert enkelt menneske kan gjøre, og han uttrykker: ”endast på basis av ett sekulært språk for analysen av den første artikkelen kan man – i dag – oppnå den punkt der den andra trosartikeln, berettelsen om Sonen, blir begripelig” (Wingren 1991:163)

Løgstrup siterer ikke bibeltekster, men henviser til iakttagelser som hver og en kan gjøre i sin egen hverdag. ”Slagkraften i hans resonemang kan endast vinnas genom bilder ur menneskligt liv sådant som det faktisk er” (Wingren 1991:165). Løgstrup (Løgstrup 2008) så det som grunnleggende viktig at etikken måtte samsvare med noe vesentlig i folks liv, og i arbeidet med den etiske fordring kom han frem til en måte å tenke på som kan minne om en moderne variant av luthersk kallsetikk. Tro og teologi er ikke erfaringer som bare hører til de indrekirkelige rom. En levende tro må kunne uttrykkes slik at den kjennes betydningsfull for ethvert menneske. Løgstrup så på Kristi forkynnelse som en kilde til etisk kunnskap. Som utgangspunkt for etikken la Løgstrup den første trosartikkel om skapelsen, knyttet til den jødiske tradisjonen og forsterket gjennom kristendommen og tanken om oppstandelsen.

Skapelsen og tilintetgjørelsen henger sammen for Løgstrup. Makten til å være til, er ikke vår egen – men er tilstede i alt, hva som er til, forskjellig fra det. Vi lever som om makten til å være til er vår egen. Dette er for Løgstrup totalillusjonen, et karakteristisk tegn ved den moderne irreligiøsitet. Mot illusjonen fremhever Løgstrup den religiøse totalforståelsen, det vil si alt som er til, skylder sin væren en evig guddommelig makt. I tillegg til det gode i skaperverket, finnes det også det vonde i skaperverket. Det vonde ved Gud blir overvunnet ved Kristus; Kristi ord om det kommende Gudsrike er noe Gud vedkjenner seg til og gir til sine.

Løgstrup og Wingren er avvisende til den pietistiske teologiske tendens til å legge kulturen inn under kirken. Samtidig distanserer begge seg fra den motsatte tendens til å la kristendommen gå opp i kulturen. Både Wingren og Løgstrup fastholder at kristendom aldri kan bli kultur, verken på pietistisk eller sekulær måte. Lov og evangelium må holdes fra hverandre. Både Løgstrup og Wingren kjemper for skapelsestanken ved at de begge vektlegger at Gud handler med verden og menneskene, ikke bare gjennom evangeliet og kirken – men også gjennom skapelsen og loven. Dette medfører en radikal og dynamisk etikk hos begge. Det er dette aspektet som jeg ønsker å se nærmere på og gjøre bruk av i oppgaven.

1.3.2 Teori om makt - som bakteppe i arbeidet med oppgaven

Opgaven omfatter å se nærmere på verdidokumenter til utvalgte diakonale institusjoner i Norge, i lys av teologi- og samfunnsforståelse. I drøftelsen kan det være interessant å se nærmere på om det kan oppfattes å ligge makt bak noen av uttrykkene som kommer frem. I denne sammenheng vil det være behov for bakgrunnsteori om makt. I forhold til teori om makt har det vært ønskelig å finne frem til teori som omhandler makt som er tilstede i ”hverdagslige” kontekster og som ofte er skjult. Bourdieu er valgt ut fra hans studier som er ledet av interesse for å avdekke skjulte maktforhold og mekanismer som skaper ulikhet i livs sjanser og det vil bli gjort rede for dette i kapittel 1.3.2.1. Foucault er valgt ut fra hans studier som blant annet fremhever at makten alltid er lokal og at maktforhold ikke bare må oppfattes som en undertrykkende kraft som kommer utenfra, men som noe som er virksomt i de mest trivielle praksiser og måter å snakke og tenke på. Dette perspektivet vil det bli gjort rede for i kapittel 1.3.2.2.

1.3.2.1 Bourdieu; kulturell og sosial kapital

Arild Danielsen og Marianne Nordli Hansen (1999:43-78) gjør i kapittelet: ”Makt i Pierre Bourdieu sosiologi” rede for forholdet mellom makt og legitimering av makt, at alle som har makt vil prøve å rettferdiggjøre seg selv. En vanlig måte å legitimere makt på er å bruke strategier med symbolsk innhold. En vanlig strategi er å søke å få gjennomslag for klassifikasjoner der ens egen gruppe kommer fordelaktig ut.

Bourdieu forestilling om det gode samfunn er et samfunn der menneskene ikke forøker å fremme sine egne maktinteresser, men møter hverandre som likeverdige borgere som viser oppriktig og gjensidig respekt for hverandre og som er underlagt fornuftens krav. Det vi

finner hos Bourdieu er en kombinasjon av to idealer: frihet og sannhet. Den vitenskaplige sannheten skal bidra til å oppheve maktforhold og frigjøre menneskene slik at de kan virkeliggjøre flere evner hos seg selv enn de kan i dagens samfunn. Dette er nært forbundet med Bourdieus egalisme, noe som knytter han til den sosialistiske tradisjonen. Bourdieus originalitet består først og fremst i hans enestående evne til å spore opp og legge frem for oss fordekte maktforhold som ikke lar seg forene med disse idealene.

Bourdieu knytter begrepet kapital ikke bare til materielle interesser, investeringer og avkastning i form av penger. Som to andre viktige former for kapital fremhever han kulturell og sosial kapital. Bruken av begrepet kulturell kapital forutsetter at det finnes en legitim kultur som man kan beherske i varierende grad, og som man i likhet med penger kan ha mer eller mindre god tilgang på. I moderne samfunn er det i følge Bourdieu en kobling mellom kulturell kapital og formelle utdanningskvalifikasjoner. Bourdieu bruker i en del sammenhenger begrepet utdanningskapital om kulturell kapital som er oppnådd gjennom utdanningssystemet. Sosial kapital dreier seg om sosiale nettverk, kontakter og bekjente, samt sirkulasjon av informasjon. Den person som har kontakter som kan mobiliseres i situasjoner der man vil oppnå noe, har mye sosial kapital. Gruppen som har tilgang til mest kapital, inngår i det Bourdieu kaller ”maktfeltet”. Maktfeltet består ikke av en samlet herskende klasse, men av ulike eliter som baserer sin posisjon på ulike typer kapital. De har tildels felles interesser i å beholde sin makt over grupper på lavere nivåer i samfunnet. Ut fra at maktposisjoner bygger på ulike former for kapital, vil gruppene i maktfeltet også komme i opposisjon til hverandre. Kampen mellom gruppene i maktfeltet kan ha ulike faser med mer eller mindre åpenlyse konflikter.

Det er ønskelig å benytte Bourdieus studier om makt i forhold til drøfting av de utvalgte diakonale institusjonenes eventuelle bruk av makt i forhold til tro og begrepsbruk

1.3.2.2 Foucault; diskursens orden

Foucault diskuterer i *Diskursens orden* (Foucault 1999) en kilde til makt som er av språklig art og ligger implisitt i måten vi former begreper, snakker og tenker om verden på. Dette kaller han ”diskurser”. Begrepet kan forstås som begrepet ”definisjonsmakt”. Det at noen aktører får gjennomslag for sine virkelighetsbeskrivelser og virkelighetsoppfatninger, gir dem samtidig et maktmessig overtak som kan føre til mistillit. Foucault forsøker i sin maktanalyse

å illustrere hvordan makt og kunnskap er vevd sammen. Makten i det moderne samfunn er så mangfoldig, skjult og diskret at den ikke kan reduseres til et spørsmål om tydelig reguleringer gjennom forfatning og lovgivning. Kunnskap og makt betinger hverandres gjensidighet. Diskursproduksjonen blir i ethvert samfunn i følge Foucault på en og samme tid kontrollert, sortert, organisert og fordelt ved hjelp av prosedyrer. Foucault maktbegrep oppfattes som dynamisk. Den er ikke noe man besitter, den utøves, samtidig som den er en strukturert del av relasjonene. Den er ikke tilfeldig, men tydelig i diskursen. Makten er alltid lokal og maktforhold må ikke bare oppfattes som en undertrykkende kraft som kommer utenfra, men som noe som er virksomt i de mest trivielle praksiser og måter å snakke og tenke på. Makten er strukturert del av relasjoner og kan føre til mistillit. Det gjør at den tradisjonelle innfallsvinkelen til makt med hvem og hvor, er lite hensiktsmessig. Makten er relasjonell, den befinner seg i de utallige konfrontasjoner mellom individer, institusjoner og systemer og makten er produktiv, den produserer vår virkelighet.

Foucault publiserte den korte artikkelen ”om andre rom – heterotopia” for om lag 20 år siden (Wyller 2006:309). Foucault fremhever at store deler av den vestlige moderne historien kan konstrueres gjennom dette begrepet, det moderne preges mer av rommet enn av tiden. Det finnes fremmede rom i både historisk perspektiv og i et samtidsperspektiv. Ved å kjenne kulturens fremmede rom, kjenner man det som ekskluderer, men også det kritiske perspektivet som eksklusjonen fører til. Det finnes en sammenheng mellom heterotopi og kritikk.

Foucault beskriver rom og sted som implisert i produksjonene av sosiale relasjoner – og er i seg selv sosialt produsert, de ses ikke som relasjonsforhold utenfor samfunnet. Makt kan utøves gjennom romlige relasjoner og omkodes i representasjoner av rom. Det kreative ved tanken om heterotopia er at det er fra det andre rommet det velfungerende, normale rom møtes med et borende kritisk blikk. Det passer det normale å ha noen i andre rom, men når noen er i de andre rommene, er de ikke uten makt. Å være på feil sted, er uttrykk for det normale rommets makt. De heterotopiske rommene kan være både marginale og sentrale – være relatert til både overskridende utenforhet eller som avgrensede steder for sosial kontroll og ønsket om en perfekt orden.

Foucault setter søkelyset på at det må utvikles en ny heterotopologi, forskning som analyserer og drøfter de andre steder. Sentralt i en slik forskning bør heterotopiens overskridende rolle

stå. Det avgjørende ved den systemiske kritikk av den sosiale urettferdigheten som den andre forståelses verden lever i, er at kritikken forankres i den praksis der de med anden forståelse blir subjekt for avgjørelser. Det er en omvendt verden, en omvendt verden som med de med annen forståelsesoppfatning i sentrum kaller til samfunnsendring. Denne heterotopien fungerer dermed som den etiske fordring til den normale verden.

1.4 Forskningskontekst

I arbeidet med å undersøke verdidokumenter til utvalgte diakonale institusjoner i Norge, i lys av teologi- og samfunnsforståelse – vil det være behov for å se nærmere på hva som er gjort på dette feltet som er særlig relevant for oppgaven.

Trygve Wyllers artikkel: ”Stat og omsorg – autensitet og kall”, synliggjør spenningen mellom privat og offentlig omsorg, med særlig vekt på kirkens diakoni. Artikler fra Svein Aage Christoffersens bok (1999): *Moralsk og moderne* beskriver trekk ved den kristne moraltradisjon fra 1814 til i dag. Svein Aage Christoffersens artikkel: ”Solidaritet og frigjøring”, beskriver blant annet om velferdsstaten som både frigjøring og integrasjon, og om velferdsstaten og kirken. Aud Tønnessens doktorgradsarbeid (2000): *...et trygt og godt hjem for alle?* danner et godt utgangspunkt for oppgavens arbeid med kirkens rolle i velferdsstaten. Det er især kapittel VII: Folkekirke og velferdskritikk som vil være aktuell for oppgaven. Det gjør også Knut Aukrust artikkel: ”Fra systemkritikk til sektordiakoni” og Berge Furres artikkel: ”Halling og Enerhougen Samfund – diakoni, opplysning og reintegrasjon?” – begge i KULTs skriftserie nr 101, 1998. Norges forskningsråd, Oslo.

Et bakteppe til diakonale institusjoners rolle og plass gir Olav Helge Angels arbeid med forskning og evalueringer av diakonale institusjoner. I denne oppgaven er følgende bøker i benyttet: *Institusjonsdiakoni i den norske velferdsstaten og Kyrkjeleg forankra institusjonsverksemd i helse- og sosialsektoren*. Einar Aadlands artikkel: ”Diakonale virksomheters identitet i en flertydig samtid” og Øivind Foss artikkel ”Mellom autonomi og lojalitet: en systematisk teologisk diskurs om institusjons-diakonien i spenningsfeltet mellom kirke og samfunn”. Begge er artikler i boka *Kan institusjoner elske?: Samtidsessayer om diakonale virksomheter*, av Einar Aasland (2009) gir også et godt bakteppe til diakonale institusjoners rolle og plass i dagens samfunn. *Mannsmot og tenarsinn, Det norske*

Diakonhjem i hundre år av Gunnar Styve (1990), beskriver spenninger og endringer i forholdet mellom kirke og samfunn og mellom det private og det offentlige - i tillegg til det indre livet på Diakonhjemmet.

Samfunnsteologiske perspektiver i de utvalgte diakonale institusjonenes verdidokumenter gir Hallgeir Elstads bok (2006) *Nyere norsk kristendomshistorie* og Kjell Nordstokkes bok (2002): *Det dyrebare mennesket. Diakonien grunnlag og praksis* som tegner et bilde av en tjenende kirke som møter mennesker med handlinger formet av tro og kjærlighet. Boken gir en innføring i det teologiske grunnlaget for diakonien. Den tar videre for seg grunnelementer i diakonal praksis, også institusjonsdiakoni.

Av masteroppgaver som har vært med å gi refleksjoner inn i oppgaven kan nevnes Inger Johanne Aas masteroppgave (2009): "En hellig, alminnelig, sekulær barmhjertighet - samtidsanalyse av Stiftelsen Kirkens Bymisjons diakonale profil". Denne masteroppgaven, belyser de utfordringer institusjonsdiakonien står i som arbeidsgiver i en sekulær og pluralistisk samtid. Hovedsiktet med teorien i oppgaven er blant annet nærmere å kunne belyse hvordan Kirkens Bymisjons diakonale forankring kan forstås, hvilken kontekst Kirkens Bymisjon står i og organisasjonens kristne forankring og identitet. En annen masteroppgave som har vært med å gi refleksjoner inn i oppgaven er Bente S. Gundersens masteroppgave (2005) "Frelsesarmeens sosiale engasjement", som blant annet omhandler teologien som ligger til grunn i Frelsesarmeen.

1.5 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i fem hoveddeler: Del I innledning - del II kristelig sosialt arbeid – del III materialpresentasjon og komparativ sammenfatning – del IV teologisk teori – del V drøftelse og konklusjon

Del II og kapittel 2 inneholder noen generelle betraktninger om kristelig sosialt arbeid som kan være med å gi et bakteppe til den komparative sammenfatningen i kapittel 7 og drøftelsen i kapittel 9.

Del III inneholder materialpresentasjon og komparativ sammenfatning. Kapittel 3, 4, 5 og 6 fremstiller den historiske utviklingen og dagens verdidokumenter til henholdsvis Kirkens

Bymisjon, Signo, Modum Bad og Kirkens Familievern. For hver enkelt institusjon vil det bli løftet frem perioder i den historiske utviklingen og pekt på hva som blir beskrevet om disse. Deretter vil det bli en nærmere fremstilling av dagens verdidokumenter. Hvert av kapitlene som fremstiller de diakonale institusjonene, vil avslutningsvis inneha en sammenfatning. Del III avsluttes med kapittel 7 som gir en komparativ sammenfatning av institusjonenes historie og verdidokumenter, samt av materialet som fremkommer i kapittel 2, kristelig sosialt arbeid.

Del IV omfatter teologisk teori og består av kapittel 8 som inneholder tekster av Wingren og Løgstrup.

Del V kapittel 9 inneholder drøftelse og kapittel 10 inneholder konklusjon i forhold til undersøkelsen av verdidokumentene til de fire utvalgte diakonale institusjonene i forhold til teologi- og samfunnsforståelse, og med særlig undersøkelse av hvilken plass skapelsesteologien har i de utvalgte diakonale institusjonene..

DEL II KRISTELIG SOSIALT ARBEID

2.0 Kristelig sosialt arbeid

I oppgaven med å se nærmere på hvilken teologi- og samfunnsforståelse utvalgte diakonale institusjoner gir seg selv, vil det være interessant med et innblikk til kristelig sosialt arbeid generelt. Det vil i kapittel 2.1. være noen enkle betraktninger av kristelig sosialt arbeid frem til velferdsstatens oppbygging. Kapittel 2.2 vil omhandle kirkelige betraktninger av velferdsstaten og kapittel 2.3 vil omhandle diakonale institusjoner som del av ideell sektor. Avslutningsvis vil det være en sammenfatning av hele kapittelet.

2.1 Kristelig sosialt arbeid frem til velferdsstatens oppbygging

I den kristne religionen som vokste frem og spredte seg i området rundt Middelhavet i de første hundre årene av vår tidsregning, var omsorg for nesten en sentral verdi. (Angell 2009:31). Det som kjennetegnet kirken var et menneskesyn der respekt for menneskelivet var grunnleggende. Dette ga seg blant annet uttrykk i form av at kristendommen introduserte en plikt til å vise omsorg som gjaldt alle, og især fattige, foreldreløse og syke. Kristendommen førte med seg et nytt syn på syke og fattige mennesker, ved å gi dem et menneskeverd de ikke hadde hatt i den gresk – romerske kulturen (Angell 2009:31). I hele middelalderen hadde velgjerninger mot de fattige en dobbelt motivering; både medfølelse med de fattige og syke og en måte for de rike å fortjene nåde på.

Kirkens institusjoner i middelalderen omfattet flere typer institusjoner, blant annet fattighus, barnehjem for foreldreløse barn, hospitser for hjemløse og midtpunktet for kirkelig omsorg og velferd var hospitalene (Angell 2009:32). Hospitalene dekket et mangfold av funksjoner og ble tilpasset det behovet som omgivelsene hadde. Sammenfallende av pleie og kirkerom lot seg ikke opprettholde, verken økonomisk eller praktisk hygienisk. Fram mot 1600-tallet flyttet hospitalene ut av kirkerommet og ble i stedet omdannet til ”milde stiftelser”, med eller uten kirkelig tilknytning. (Aukrust 1995:113) Reformasjonen bidro sterkt til en slik utvikling.

Fra midten av det 1800 – tallet tok kirken i sterkere grad opp tanken om et eget sosialt arbeid, først under navnet ”kirkelig fattigpleie”, senere som ”menighetspleie” (Aukrust 1995). De fremste kritikere av de kommunale fattigkommisjoner – som ble ledet av prester - kom fra

prestene selv. Det var kritikken av det offentlige fattigvesen, som førte til oppbyggingen av en kirkelig fattigpleie. Den kirkelige fattigpleien hevdet at der hvor det kommunale fattigvesenet gikk inn med tvangsmidler mot sosial nød, skapte den i stedet sosial uro. For den kirkelige fattigpleien var frivillighet et nøkkelbegrep, det sosiale arbeidet skulle ikke bare bøte på den sosiale nød, men også demme opp for sosial uro. Dette førte til at det i den kirkelige fattigpleien ble lagt vekt på personlig kontakt, det skulle knyttes personlig bånd fra individ til individ – personlig kontakt mellom giver og mottaker – personlig kontakt mellom pleier og syk – personlig kontakt mellom fattig og rik.

Indremisjonen som vokste frem i Norge fra midten av 1800-tallet beskriver Gunnar Stave i boka *Det norske Diakonhjem i hundre år* (Stave 1990) var mer opptatt av den åndelige og kirkelige nøden enn av den sosiale nøden. Grunntanken var at det måtte religiøs fornying til i hvert menneske. En slik fornying ville skape moralsk fornying som igjen ville føre til sosial fornying. I indremisjonens program lå det oppgaver som førte medlemmene i foreningen i nær kontakt med den sosiale nøden. Det var den åndelige nøden som i første omgang opptok misjonærene, men på husbesøkene fikk de også personlig kjennskap til leveforholdene til de dårligst stilte. Den sosiale nøden ble en personlig utfordring og en kristelig utfordring. Det var vanskelig å komme til de fattige med evangeliet, om det ikke fikk noe å si for hverdagens problemer. Ved å gi personlig hjelp, åpnet misjonærene for forkynning. Slik ble indremisjonens arbeid ikke bare et svar på nødstilstanden i kirken, men også en kirkelig reaksjon på de sosiale forholdene i gryende industrisamfunnet. Kirkelige forankrede institusjoner som Kirkens Bymisjon og Signo vokste frem i siste halvdel av 1800 tallet som en del av den pietistiske vekkingen og med frivillige organisasjoner og personer som initiativtakere

Da det statlige byråkrati og embetsverk ble utviklet i begynnelsen av det 19. århundre, forsvant omsorgsoppgavene gradvis ut fra de kirkelige embetsmennene og Kirkedepartementet, og i 1913 ble Social-departementet opprettet og sosialt arbeid ble underlagt dette departementet. Den økonomiske kriseperioden fra 1920 til 1935 førte til en ”sosialpause”, hvor sosialpolitiske tiltak ble lagt til side av mangel på midler. Dette var en tid med et krisepreget samfunnsliv, og Gunnar Stave beskriver dette i *Diakonhjemmets hundreårige historie* (Stave 1990:258) at det var flere faktorer som synes å medvirke til den tafatte kirkelige holdningen til krisene i mellomkrigstiden. En faktor var frykten for den

antikristelige og antikirkelige holdningen i den radikale arbeiderforeningen. En annen faktor var ettervirkningene av kirkestriden mellom liberal og konservativ teologi. Frykten for at de to leirene på nytt skulle gå i skyttergravene, gjorde at kirkelige ledere var redde for å mobilisere kirkefolket i konfliktspørsmål. Kirken hadde ikke erfaring med å ta opp de samfunnsspørsmålene som meldte seg i trettiårene. Den tredjefaktoren som Stave synliggjør er fraværet av sosialteori og strategi. Kirken hadde ikke noe å si til sine medlemmer om hva de som borgere skulle gjøre i møtet med samfunnsproblemer. Teologien var først og fremst orientert i forhold til den enkelte

Gunnar Stave beskriver (Stave 1990:258) at det var flere faktorer som synes å medvirke til den tafatte kirkelige holdningen til krisene i mellomkrigstiden. I den sammenheng kan det i neste kapittel være interessant å se nærmere på kirkelige betraktninger som kom under oppbyggingen av velferdsstaten i etterkrigstiden

2.2 Kirkelig betraktninger av velferdsstaten

Under velferdsstatens oppbygging er det røster innen den norske kirke som er kritiske til sider ved statsutviklingen. Velferdskritikken var i følge Aud Tønnessen (Tønnessen 2000:15) *“et uttrykk for at kirkens menn ikke delte Arbeiderpartiets syn på staten. Konflikten mellom kirkemenn og Arbeiderpartifolk i synet på staten var ikke ny. I 1930 – årene hadde spenningene vært så store at kirkens ledere forberedte seg på kamp med Arbeiderpartiet”*. Deler av kritikken mot staten dreide seg om moralspørsmål, og om tiltak som ble opprettet i regi av det offentlige og som kirkens menn mente var i strid med kristen moral. Hallgeir Elstad oppsummerer moraldebatten som kirken tok del i og fremhever følgende områder hvor kirken hevet ”røst” (Elstad 2006): Biskoper i Den norske kirke gikk i 1945 imot at de nye kontrollstasjonene for mødre og barn skulle drive veiledning i bruk av prevensjon, uten hensyn til om de som kom til stasjonene var gifte eller ikke - Folkeskolens seksualundervisning ble kommentert, og debatten om kjønnsmoralen fikk også næring av skjønnlitteraturen - Debatt rundt samboerskap som samlivsform var på 1970-tallet - Kirken var også aktiv i debatter i forbindelse med lov om svangerskapsavbrudd; avgjørelsen i 1960 vedrørende legenemnd som skulle ta avgjørelsen, i 1975 ny lov som gjorde det mulig med abort også ut fra sosiale indikasjoner og som endte i 1978 med loven som innførte selvbestemt abort - Bispemøtet gjorde i 1977 et vedtak som satte skille mellom homofil legning (som var

akseptert) og homofil praksis (som ikke ble akseptert). Stortinget vedtok i 1993 lov om partnerskap som ga rettslig status til registrert, homofilt samboerskap, som ble fulgt opp i 2001 hvor regjeringen la frem Stortingsmelding om de homofile og lesbiske levekår i det norske samfunn

I en tid hvor velferdsstaten er under oppbygging, er det en bred velferdskritisk kontekst i norsk kirkeliv. Aud Tønnesen skriver i ” ..et trygt og godt hjem for alle”?(Tønnesen 2000:285) at velferdsstatskritikken var en del av det kirkelige ordskiftet på begynnelsen av 1950 – tallet. Kirkefolket var urolige over tendenser til økt statlig makt, regulering og sekularisering som de gjenkjente i velferdsstaten. Eivind Berggrav (1884 – 1959) ble hørt lang bedre enn andre kirkeledere, blant annet da hans kritikk var mer omfattende enn de andres. Tydeligst ble Berggravs kritikk fremmet i: *Staten og mennesket. Oppgjør og framblikk*, (1945) og i foredraget i hovedforsamlingen i Det Lutherske verdensforbundet i Hannover (1952).

Berggrav delte ikke visjonen om å gjøre gjenreisningen etter andre verdenskrig til en sosial gjenreisning til velferdsstaten. En gjenreisning av velferdsstaten som et moralsk prosjekt, var Berggrav skeptisk til, da han mente det var en gjenreisning i kravsomhetens tegn. Han så de sosiale gjenreisningsvisjonene som en fortsettelse av de totalitære ideologiske tenkemåter som blant annet nasjonalismen hadde representert. Berggrav fant i den moderne velferdsstat, de samme tendenser til en totalitær maktstat, som han hadde sett i den nazistiske stat under krigen. Berggrav advarte mot den totalitære velferdsstaten som ville være alles far og som gradvis la hele samfunnet under seg. Det var den teologiske begrunnede rettsstat som han satte opp mot den moderne maktstat som ikke ville stoppe opp for samvittigheten. Berggrav uttrykte at den moderne rettsstaten var i ferd med å gå over de fullmakter den hadde som rettsstat.

Berggrav tok et oppgjør mot en blind lydighet mot statsmaktene. Velferdsstaten skaper i følge Berggrav ubalanse i forholdet mellom det verdslige og det åndelige regimentet, da velferdsstaten griper inn på alle menneskelige områder. Dette innbefatter også inn i det åndelige regimentet, slik at det ikke lenger ville bli plass for kirken i samfunnslivet. Om statens makt sier Berggrav: ”(r)ett må stå over makt. Retten må stå over staten.” (Tønnesen 1995:101). Kirken har gjennom sin spesielle innsikt i Guds vilje, en forpliktelse til å påtale staten når den begår urett. Berggrav tok også et teologisk oppgjør med ukritiske

statslegitimeringer som lutherske kirker kunne komme med og uttrykte: *"Å si at "ville erobre" eller "tyranniske opprørere" skal anerkjennes som en av Gud villet øvrighet så snart de er kommet i besiddelse av makten, er et uhyre misbruk av luthersk lære, og det er på høy tid at den slags stemples som kjetteri."* (Tønnesen 1995:100). Det er den teologiske forankrede naturretten som i følge Berggrav står over staten. Det at staten er underordnet Guds vilje, betyr ikke at kirken skal stille kristelige ideale krav til staten. Samtidig som kirken, gjennom sin spesielle innsikt i Guds vilje har en forpliktelse til å si i fra til staten når den begår urett.

Utviklingen av velferdsstaten fører i følge Berggrav til at "livsgruppene" tømmes for oppgaver og det igjen innebærer at menneskene mister de steder hvor de naturlig skal få lov til å ta ansvar for hverandre og øves opp til moraldannelse og besluttsomhet. For Berggrav innebærer utviklingen av velferdsstaten: *"et samfunn preget av økende sosial og moralsk desintegrasjon: Velferdssystemet tar fra oss ikke bare det tyngste ansvar, men også det forpliktende ansvar"* (Tønnesen 1995:104). Når velferdsstaten tømmer "livsgruppene" for oppgaver, blir velferden upersonlig da ansvarsfølelsen og ansvarshandlingene svekkes. Ut fra denne tanken er statens oppgave i følge Berggrav å støtte "livsgruppene" - uten å styre de.

Det var ikke alle institusjonsledere for private institusjoner som delte Berggravs frykt for velferdsstaten som totalitær trussel. (Stave 1990:273). Men de alle delte Berggravs bekymring for de statlige ambisjonene. Det ble for mange av de etablerte institusjonene drøftet om det skulle opprettes en egen uavhengig sektor hvor det særegne diakonale kunne utvikles utenfor velferdsstaten, men denne ideen fikk aldri nok tilslutning. Den skepsis til staten og det offentlige velferdsapparatet som Berggrav gjorde seg til talsmann for i 1950 – årene, fikk ikke støtte fra de diakonale institusjonene. Institusjonslederne valgte å gå inn i et samarbeid med staten i en passiv og avventende tilpasningsrolle – ikke Berggravs kamplinje. Dette som en kontrast til den første tidens visjoner om diakonale institusjoner som en spydspiss i kampen mot den sosiale nød.

1960 og 1970 årene var i følge Stave (Stave 1990) år hvor velferdsstatens utviklet seg raskt og de diakonale institusjonene spilte på lag med velferdsstaten. Dette førte til at det ble mindre akseptert å blande livssyn og fag. Idealet om nøytralitet i institusjonene fortrenget livssynsspørsmål. Det religiøse livssynet ble sett på som noe privat og personlig, som den profesjonelle behandleren ikke skulle blande seg borti. Tidligere ble den diakonale identiteten

til institusjonene knyttet til det personlige engasjementet, de tilsatte hadde et personlig kristent engasjement. Etter hvert fikk institusjonene tilsatte som ikke delte den kristne tro. Dette førte til at hovedvekten ble lagt på verdigrunnlag og ikke tro – det var blant annet verdiforankringen som gjorde institusjonene forskjellig fra andre institusjoner.

Under etableringen av velferdsstaten i etterkrigstiden ble det drøftet om det skulle opprettes en egen uavhengig sektor hvor det særegne diakonale kunne utvikles utenfor velferdsstaten, men denne ideen fikk ikke nok tilslutning. Den nordiske velferdsmodellen som vokste frem mellom 1945 og 1980 hadde i følge Lorentzen (Lorentzen 2004:12) aldri noe enhetlig forhold til frivillige organisasjoner, stiftelser og andre sivile fellesskap. På helse- og sosialfeltet var det staten og profesjonene som skulle skape velferd, ikke amatører. Da debatten om privatisering av deler av helsevesenet dukket opp i 1984, ble uttrykket privat og privatisering, koblet opp mot forretning (Stave 1990:331). Denne debatten gjorde det nødvendig å markere at private institusjoner ikke nødvendigvis var det same som kommersielle institusjoner. Det ble påpekt at privat kan brukes i to sammenhenger; privat kommersiell som har som mål å tjene penger og privat ideell. Det private ideelle særpreget ligger i at en stiftelse eller organisasjon eier og styrer organisasjonen, det er ikke enkeltpersoner eller selskaper som kan ta ut eventuelt overskudd.

Det ble i etterkrigstiden drøftet om det skulle opprettes en egen uavhengig sektor hvor det særegne diakonale kunne utvikles utenfor velferdsstaten, en ide som ikke fikk nok tilslutning. I den forbindelse kan det være interessant i neste kapittel å se nærmere på diakoni og Den norske kirke fra etterkrigstiden og frem til slutten av 1900 – tallet.

2.3 Diakoni og Den norske kirke

Utbyggingen av velferdsstaten førte ikke til at diakonalt arbeid opphørte. I 1945 ble Menighetspleiens Landsforbund opprettet og Barnevernsinstituttet i Trondheim og Kirkens Nødhjelp utviklet seg ut av denne. Diakonien hadde strevd med å finne sin plass og form, i 1950 ble Norsk Diakoni råd opprettet og hadde som formål å være et koordinerende organ mellom Diakonissehuset Lovisenberg, Det norske Diakonhjem, Menighetssøsterhjemmet og Bergen Diakonissehjem (Fæhn 2002). I 1953 kom ny kirkelov: ”Lov om Den norske kirkes ordning” og med denne kom diakoni inn i lovverket for første gang, gjennom § 49 som

omhandlet diakonien spesielt (Fæhn 2002:37): ”Bispedømmerådet medvirker til at diakonatet innarbeides og utvikles i menighetene og kan bestemme at stillinger og verv i diakoni eller annet særlig menighetsarbeid blir godkjent som ordnet menighetstjeneste”. I følge Tønnessen var det ikke med noe om diakonisaken i forarbeidet til kirkeloven (Tønnessen 2000:283). I følge Fæhn kan impulser om diakonatet i lovteksten kommet fra departementet, da Kristian Hansson (1895 – 1959) var byråsjef i Justisdepartementet fra 1929 og ekspedisjonssjef i Kirke- og undervisningsdepartementet fra 1945 med kirkerett som spesialfelt. Et annet forhold som kan ha bidratt til paragrafen om diakonatet i lovteksten, er i følge Seip den endring som fant sted i samfunnet etter krigen i forhold til statens oppgaver og rolle innenfor helse- og omsorg (Seip 1994).

Opprettelsen av Kirkerådet i 1970 ga en kirkelig sentraladministrasjon og fra 1970 ble Diakonirådet et fast utvalg under Kirkerådet (Tønnessen 2000). I dag er diakoni definert som en del av Den norske kirke og i 1987 vedtok Kirkemøtet den første definisjonen på diakoni. Denne definisjonen ble revidert 10 år senere. I den første planen er det mennesket som står i sentrum, både som utøver og som mål for det diakonale arbeidet: ”Med diakoni forstås kirkens medmenneskelige omsorg og fellesskapsbyggende arbeid og der neste som i særlig grad er rettet mot mennesker i nød. (Kirkerådet 1987). Diakoniplanen som kom 10 år senere har en ny definisjon av diakoni. I denne planen har det vært ønskelig å komme vekk fra veldedighetstanken i diakoni og i stedet synliggjøre og legge vekt på rettferdighetstanken. Det er lagt vekt på å komme bort fra en språkbruk som omtaler noen som sterke som kan ta seg av de som er i nød, og i stedet fremheve at diakoniens rammer er fellesskapet der alle er likeverdige. Videre er det lagt vekt på å beskrive diakoni som en tjeneste for medmennesket og skaperverket, og en tjeneste for Gud.

I 1990 dannet ledere for åtte av de store diakonale institusjonene i Norge en arbeidsgruppe for å lage et strategidokument for institusjonsdiakonien. Dokumentet skulle utfylle Den norske kirkes plan for menighetsdiakonien og profilere institusjonsdiakonien i forhold til denne og i forhold til samfunnets helse- og sosialomsorg. Kirkens Bymisjon, Modum Bad og Kirkens Familievern var de utvalgte institusjonene som var representert i arbeidsgruppa. Dokumentet skulle blant annet profilere institusjonsdiakonien i forhold til samfunnets helse- og sosialomsorg og fikk benevnelsen ”Oppbrudd og fornyelse”. (Kaupang 1992:1). Dokumentet omfatter ikke analyser og konklusjoner, men omtale av utfordringer de nærmeste årene gjennom beskrivelse av det visjonære og det konkrete. Det er beskrivelse av møter med

brukere, medarbeidere og ledere og deres fortellinger om lengsler, ensomhet, smerte og håp. Det er valgt en form på strategidokumentet hvor det er brukt symboler og metaforer, dikt og bilder. Arbeidet munnet ikke ut i en strategisk plan, men et dokument som inneholdt strategiske føringer for det videre arbeidet i hver enkelt institusjon.

Diakoniledere utarbeidet strategidokumentet for blant annet å profilere institusjonsdiakonien i forhold til samfunnets helse- og sosialomsorg. I neste kapittel vil det bli sett nærmere på diakonale institusjoner som del av ideell sektor i samhandling med offentlige aktører

2.4 Diakonale institusjoner som del av ideell sektor

Ideelle aktører slik som de utvalgte diakonale institusjonene, kan ha eierform som stiftelse. Det å inneha eierform som stiftelse, innebærer å være selveiende institusjon – det er ingen eiere. Dette skiller stiftelser fra andre eierformer, hvor deltakerne kan styre institusjonene i kraft av sine eierposisjoner, slik som offentlige - og privateide virksomheter. Stiftelser har et vidt spekter av formål og tradisjonelt har stiftelser vært opprettet for å fremme ideelle formål, deriblant diakonale formål. Stiftelser ledes av et styre og styres av vedtekter som utarbeides av oppretteren(e). Siden stiftelser ikke har medlemmer eller andre som fører kontroll med at ledelsen forvalter midlene i samsvar med vedtektene, er det opprettet et eget statlig organ - Stiftelsesstyret - som skal føre slik kontroll med stiftelsene som finnes i Norge. Stiftelser reguleres i Norge av lov om stiftelser (stiftelsesloven) fra 2001 og som trådte i kraft fra 1.1.2005.

Stiftelsen skal inneha vedtekter som spesifiserer blant annet formålet med organisasjonen og organisasjonsstruktur. Det kan være interessant å ta et sideblikk for å se nærmere på hvordan vedtekter stadfestes – eventuelt kan endres: ”Endringer av vedtekter må for stiftelser gjøres av Stiftelsestilsynet; dette gjelder både vesentlige endringer, slik som endringer av formålet, og mindre vesentlige endringer, slik som endring av formuleringen til en bestemt vedtektsbestemmelse.” Videre står det i Stiftelsesloven: ” Når omdanningen gjelder stiftelsens formål eller en annen bestemmelse som det må antas at det ble lagt vesentlig vekt på ved opprettelsen av stiftelsen, skal omdanningen så langt som mulig tilpasses det opprinnelige formålet eller det siktemålet som det må antas at lå til grunn for bestemmelsen” (Stiftelsesloven kapittel 6)

Stiftelsesloven som trådte i kraft i 2005, sikrer institusjonenes formål og organisasjonsstruktur, samtidig som den kan gjøre det vanskelig eventuelt å skulle endre på formålsformuleringer og oppgaver som i dag kan synes lite relevante for institusjonen. Stiftelser som har et ideelt formål og som leverer velferdstjenester på vegne av staten, blir i dag benevnt som ideelle aktører. Dette til forskjell fra kommersielle aktører som har et eierskap som kan ta ut utbytte av eventuelt overskudd

Flere norske samfunnsforskere har i følge Stein Kuhne (Hatland, Kuhne 2001:29) de senere år beskjeftiget seg med valgmuligheter og mulige nye velferdspolitiske løsninger for den norske velferdsstaten på ulike områder. Spørsmålet som drøftes er blant annet fordeler og ulemper ved privatisering og om det bør legges større vekt på ideelle og frivillige organisasjoner i samarbeid med offentlige myndigheter. Kuhne antar at velferdsstaten kommer til å bli mindre monolistisk. Dette begrunnes i at en større økonomisk middelklasse blant annet vil kunne etterspørre differensierte omsorgstjenester utover det nivå og de standardiserte løsninger det offentlige kan tilby i dag. Det ser ut til at det vil bli flere velferdstilbud fra markedsbaserte firmaer og det vil bli utviklet flere tjenestetilbud av frivillige og kooperative organisasjoner, som regel i et finansielt og organisatorisk samarbeid med offentlig myndighet.

2.5 Sammenfatning

I dette kapittelet er det vist til at etter hvert som kristendommen gjorde seg gjeldende, opprettet kirken en rekke institusjoner og ordninger som hadde som hovedoppgave å utøve kristen barmhjertighet. Fram mot 1600-tallet flyttet hospitalene ut av kirkerommet og ble i stedet omdannet til ”milde stiftelser”, med eller uten kirkelig tilknytning. De fattige gikk fra å være et ansvar for den kristne, til å bli en belastning og et irritasjonsmoment for gode borgere.

Indremisjon som vokste frem på midten av 1800 - tallet var mer opptatt av den åndelige og kirkelige nøden, enn av den sosiale nøden. Etter hvert ble den sosiale nøden en personlig utfordring – en kristelig utfordring. Kirkens folk begynte å påpeke at den offentlige fattigomsorgen var under enhver kritikk og uten åndelig kvalitet, og det måtte bygges institusjoner og utvikles fellesskap som hadde det som det offentlige manglet. Det fantes to typer omsorg for syke og fattige, den verdslige og den kristelige. Dette var en argumentasjon og retorikk som dyrket striden mellom det kristelige og det verdslige. Omsorgsoppgavene

forsvant gradvis ut fra de kirkelige embetsmennene og i 1913 ble Sosialdepartementet opprettet og sosialt arbeid ble underlagt dette departementet.

På tvers av den politiske enigheten om å gjenreise landet som en velferdsstat, var det spørsmål om hvilke verdier som skulle fremmes og om fellestiltak skulle være offentlige eller private. Kirkefolket var urolige over de tendenser til økt statlig makt, regulering og sekularisering som de gjenkjente i velferdsstaten. Eivind Berggrav delte ikke visjonen om å gjøre gjenreisningen etter andre verdenskrig til en sosial gjenreisning til velferdsstaten. Berggrav advarte mot den totalitære velferdsstaten som ville være alles far og som gradvis la hele samfunnet under seg. Det var ikke alle institusjonsledere for private institusjoner som delte Berggravs sterke kritikk, men de delta hans bekymring for de statlige ambisjonene. Det ble drøftet om de private etablerte institusjonene skulle opprette en egen uavhengig sektor, men denne ideen fikk ikke nok tilslutning. Institusjonslederne valgte å gå inn i et samarbeid med staten, i en passiv og avventende tilpasningsrolle – ikke Berggravs kamplinje.

Fra 1960 årene valgte institusjonslederne å spille på lag med det offentlige og samarbeidet med det offentlige førte til idealet om verdinøytralitet. Det religiøse livssynet ble sett på som noe privat og personlig, som den profesjonelle behandleren ikke skulle blande seg borti. Tidligere ble den diakonale identiteten til institusjonene knyttet til personlig kristent engasjement. Etter hvert fikk institusjonene tilsatte som ikke delte den kristne tro. Dette førte til at hovedvekten ble lagt på verdigrunnet og ikke på tro. Det var verdiforankringen som gjorde institusjonene forskjellig fra andre institusjoner.

Ledere fra Kirkens Bymisjon, Modum Bad og Kirkens Familievern var med i en arbeidsgruppe som i 1990 utarbeidet et dokument som omtaler beskrivelse av de visjonære og de konkrete utfordringer diakonale institusjoner stod foran mot slutten av 1900 - tallet. Dokumentet inneholder beskrivelse av møter med brukere, medarbeidere og ledere og deres fortellinger om lengsler, ensomhet, smerte og håp.

På slutten av det 1900 - tallet kom begrepene private ideelle organisasjoner og private kommersielle organisasjoner. Det er nå utviklet et finansielt og organisatorisk samarbeid med offentlige myndigheter om velferdstilbud fra private ideelle aktører og private markedsbaserte aktører. En stor andel av diakonale institusjoner er i dag stiftelser. Stiftelser er selveiende institusjoner, der deltakerne i styret styrer stiftelsen i kraft av sine eierposisjoner. Stiftelser har

ikke medlemmer eller et organ som fører kontroll med forvaltning av midler. Det er Stiftelsestilsynet som er opprettet av Staten, som har ansvaret for å føre slik kontroll.

Utbyggingen av velferdsstaten førte ikke til at diakonalt arbeid opphørte. I 1945 ble Menighetspleiens Landsforbund opprettet og i 1950 ble Norsk Diakoni råd opprettet. I 1953 kom det ny kirkelov, som inneholdt blant annet § 49 med følgende ordlyd: ”Bispedømmerrådet medvirker til at diakonatet innarbeides og utvikles i menighetene og kan bestemme at stillinger og verv i diakoni eller annet særlig menighetsarbeid blir godkjent som ordnet menighetstjeneste”. Opprettelsen av Kirkerådet i 1970 ga en kirkelig sentraladministrasjon og fra 1970 ble Diakonirådet et fast utvalg under Kirkerådet. Opprettelsen av Kirkerådet førte til et organ som kunne vedta beslutninger på vegne av Den norske kirke, deriblant bekjennelse og definisjon på diakoni.

I dette kapittelet har det vært gitt noen generelle betraktninger i forhold til kristelig sosialt arbeid som kan være med å gi et bakteppe til komparative sammenfatningen i kapittel 7 og drøftelsen i kapittel 9.

Del III og kapittel 3 til 6 vil omhandle fremstilling av verdidokumenter fra de fire utvalgte diakonale institusjonene; Kirkens Bymisjon, Signo, Modum Bad og Kirkens Familievern. Kapittel 7 vil omhandle komparativ sammenfatning av materialet i oppgaven.

DEL III MATERIALPRESENTASJON

Oppgavens hovedmateriale fremkommer i denne delen av oppgaven i kapitlene tre til seks. Materialet omfatter de utvalgte diakonale institusjonenes verdidokumenter som kan gi en beskrivelse av henholdsvis Kirkens Bymisjon, Signo, Modum Bad og Kirkens Familieverns teologi- og samfunnsforståelse. For hver enkelt institusjon vil det bli løftet frem perioder i den historiske utviklingen og pekt på hva som blir beskrevet om disse. Det er ikke valgt å grave i historien for å komme frem til organisasjonshistorie for den enkelte institusjon, men det er funnet frem til bøker og notater som er utarbeidet av den enkelte institusjon. Da alle institusjonene i dag er stiftelser, vil institusjonenes vedtekter være en del av materialet. I tillegg vil det for hver enkelt institusjon være verdidokumenter som inneholder dagens omtale av verdier, visjon og styringsretning. Under hver enkelt institusjon vil det fremkomme hvilke verdidokumenter som er benyttet.

Brillene som er på ved lesing av hver enkelt institusjons historie og verdidokumenter, søker å se etter hva som beskrives av teologisk selvforståelse og om denne har endret seg. Videre søkes det å se etter institusjonenes samfunnsforståelse i forhold til hvordan institusjonen plasserer seg innenfor sosiale samfunnsstrukturer.

I materialpresentasjonen blir de fire utvalgte diakonale institusjonene presentert hver for seg. I kapittel 7 - komparativ sammenfatning - vil institusjonene bli sett samlet og som bakteppe vil også materialet som er fremkommet i kapittel 2 – kristelig sosial arbeid - være med.

3.0 Materialpresentasjon Kirkens Bymisjon

Materialpresentasjonen av Kirkens Bymisjon vil være mer omfattende enn for de andre institusjonene. Dette ut fra at Kirkens Bymisjon har utarbeidet mer omfattende historiebесkrivelser og verdidokumenter, enn de andre institusjonene.

3.1 Kirkens Bymisjons utvikling

Kirkens Bymisjons historie er skrevet med 25 års mellomrom fra 50 årsberetningen i 1905. I denne oppgaven benyttes de to sist skrevne historiene; fra 125 årsjubileet ”Mellom vekkelse

og velferd. Bymisjon i opp- og nedgangstider” (Lundby1980) og fra 150 årsjubileet ”Kirkens Bymisjon. Respekt – omsorg – rettferd” (Kullerud 2005).

3.1.1 Kirkens Bymisjons utvikling fra starten og frem til 1945

Kirkens Bymisjon ble stiftet av Christiania Indremissionsselskap i 1855 i en tid hvor storparten av landets innbyggere var døpte og det pågikk vekkelser i landet (Lundby 1980). Evangeliet ble brukt som utgangspunkt for det sosiale engasjementet; det var et ønske om at folk skulle bli omvendt – at folk skulle bli frelst. Kirkens Bymisjon tok imot syke og nødtrengende fra byens fattigvesen og ga omsorg og formidlet evangeliet.

Det var fra starten av i Kirkens Bymisjon en oppsplitting i oppdraget ved at fattigpleie og sjelepleie ble holdt atskilt. Fra slutten av 1880-årene ble oppsplittingen mellom sosialt arbeid og forkynnelse omtalt som et skille mellom ordmisjon og gjerningsmisjon. Det oppstod en dreining fra sjelepleie til ordets betydning i formidling av Bibelen og fra bare å yte omsorg til fattige, til å legge vekt på gjerningene som skulle komme mennesker i nød til gode. På begynnelsen av 1900-årene ble skillet i Kirkens Bymisjons arbeid omtalt som forkynnelse og sosialt arbeid. Det var Bibelens budskap som skulle forkynnes og det skulle etableres institusjoner og oppfølging til mennesker som var trengende.

3.1.2 Kirkens Bymisjons utvikling fra 1945 og frem til 2000-tallet

I etterkrigstiden og parallelt med gjenreisningen av landet fra 1950-årene, gikk Kirkens Bymisjon inn i et samarbeid med stat og kommune. For Kirkens Bymisjon var en sosialpolitisk målsetting som lå innenfor myndighetenes interesse - økonomisk fordelaktig, sammenlignet med en ensidig evangeliserende målsetting. Engasjement i helsesektoren ga Kirkens Bymisjon store ressurser i form av offentlige tilskudd, og gjennom dette kunne det bygges opp nye institusjoner.

Samhandling med kommune og stat, førte til at Kirkens Bymisjon begynte å ansatte personer med fagkompetanse, noe som igjen førte til at virksomheten fikk medarbeidere som ikke delte den kristne tro. Krav til faglig dyktighet ble et krav i Kirkens Bymisjon utover 1970-årene, det var ikke tiltrekkelig ”bare” å være kristen. Organisasjonen så i følge Lundby positivt på dette, som en utvidelse av miljøet, selv om det ble gjort anstrengelser for å finne bekjennende

kristne til ledige stillinger. (Lundby 2008:317). Kirkens Bymisjon begynte å ansette prester med innsikt i sykdom og mellom menneskelig forhold og det ble lagt vekt på å gi det øvrige personalet veiledning til å snakke med mennesker om Gud. Til de ansatte som ikke selv var bekjennende kristne lagde prestene ferdig formulerte bønner, skriftsteder og salmevers som kunne brukes. Fra 1980 tallet har Kirkens Bymisjon hatt et bredt samarbeid med de statlige og kommunale helse- og sosialetater, men har representert en motbevegelse ved sin understreking av at verdinøytralitet er umulig (Lundby 2008:328).

I 1985 - i en tid hvor organisasjonen distanserte seg fra Oslo Indremisjonsselskap, åpnet Kirkens Bymisjon et nytt tiltak innenfor egen institusjon; Bymisjonssenteret. Dette skulle være et senter med praktisk hjelpevirksomhet og kontaktarbeid, forbønnstjeneste, hverdagsmesser og salmediktning. I perioden da Kirkens Bymisjon opphørte å være forening, mistet de noe som daværende formann i representantskapet satte ord på: "Vi mistet noe da vi sa farvel til foreningene, de frivillige som kom sammen i bønn, sang og gjerning - alle kvinneforeningene med både åndelig og økonomisk vitalitet". Den frivillighet som bryter frem på slutten av 1980-tallet er annerledes, det er mennesker som vil gjøre noe for andre, de melder seg til tjeneste, det er gjerningen som leder dem inn i nye fellesskap. Motivet behøver i følge Kullerud ikke være tro, det kan være søken etter mening, ett ønske om å være i et fellesskap eller et sosialt blikk for alt velferdsstaten ikke gjør.(Kullerud 2005:274)

På begynnelsen av 1990-tallet ble Kirkens Bymisjon et profesjonelt sosialkonsern. Drift, økonomisk styring og fagutvikling lignet til forveksling andre storbedrifter i Norge. Ledelsen så utfordringen og konklusjonen på et representantskapsmøte i 1990 var at "vi vil en sprengkraftig diakoni og ikke et glatt sosialkonsern" (Kullerud 2005:265). Utover 1990-tallet var det særlig tre forhold som bidro til å styrke identiteten: Den fornyende mobiliseringen av frivillige, Bymisjoner i en rekke byer over hele landet og den mangfoldige aktiviteten på Bymisjonssenteret og i Tøyenkirken. (Kullerud 2005:273)

3.2 Kirkens Bymisjon i dag

Kirkens Bymisjon er i dag lokalisert i 11 byer og organisert som 10 selvstendige stiftelser. Den største stiftelsen er i Oslo og denne oppgaven begrenses til å omhandle Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo.

Kirkens Bymisjon Oslo møter i dag mennesker på ulike måter gjennom oppsøkende virksomhet i rus- og prostitusjonsmiljøene, arbeid med barnevern og ungdomspsykiatri, behandling for rusmiddelavhengige, omsorgstiltak, voksenpsykiatri, eldreomsorg - og i kirkelig virksomhet med sjelesorg, forkynnelse og menighetsarbeid. (www.kirkensbymisjon.no 2010:august)

I 2006 vedtok styret i Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo strategidokumentet Kompasset. Dette dokumentet er fornyet med Kompasset 2010 - 2012, men bygger i hovedtrekk på og viderefører Kompasset 2007 – 2009. Kirkens Bymisjon har også utarbeidet et verdihefte hvor menneskesyn og verdier er beskrevet. Begge disse verdidokumentene vil bli presentert etter presentasjonen av vedtekter.

3.2.1 Vedtekter

Oppgaven søker å se nærmere på hvilken teologi- og samfunnsforståelse de utvalgte diakonale institusjonene har, og i den sammenheng vil det være interessant å se nærmere på vedtekter som beskriver institusjonens formål. I vedtektenes § 1 beskrives det at formålet til stiftelsen er - i samarbeid med Den norske kirkes organer og i overensstemmelse med dens bekjennelse – å fremme tiltak som bidrar til å virkeliggjøre kirkens oppdrag. Videre skal Kirkens Bymisjon drive eller støtte diakonale tiltak (vedtekter 2009:§1). Videre fremkommer det i vedtektene at stiftelsen skal hjelpe og gi omsorg til aldrende og syke samt vanskeligstilte barn og unge og formålet skal søkes fremmet i samarbeid med myndigheter, institusjoner og organisasjoner(vedtekter 2009:§1)

3.2.2 Kompasset og Verdidokumentet

Kirkens Bymisjon uttrykker å se sitt oppdrag og hele virksomheten som del av kirkens diakonale arbeid i storbyen (Kompasset 2010 - 2012:8). Oppdraget beskrives som omfattende; det innebærer blant annet å avdekke og lindre krenkelser, urett og nød, og bidra til å fjerne årsakene til at urett oppstår. For å løse dette oppdraget er det lagt vekt på at virksomhetene til Kirkens Bymisjon skal være brede og mangfoldige.

Tjenestetilbudet fra Kirkens Bymisjon omtales i kompasset å være fra forebygging- og omsorgstiltak for barn og unge til bo og behandlingstiltak for eldre. Fra fleksible lav

terkseltilbud på gateplan til tverrfaglig spesialisthelsetjeneste innen rus og psykiatri på institusjon. Fra bo tiltak og etablering av møtesteder, til ferie- og avlastningstilbud for barn og voksne. Fra frivillighetsentraler og sysselsettingstiltak, til gudstjenestefellesskap og flerkulturell organisering. (Kompasset 2010 - 2012:8). En stor bredde i tilbudet, med komplekse sosiale utfordringer som fordrer faglig kompetanse

Kirkens Bymisjon beskriver at det er et mål å arbeide for et samfunn med rom for alle ved hjelp av ulike strategier (Kompasset 2010 - 2012:14). Dette er blant annet å avdekke og dokumentere helsemessige og sosiale problemer, urettferdighet og svekket livskvalitet for mennesker i byen. Dette innebærer å analysere årsakssammenhenger og aktuelle utviklingstrekk som påvirker levekår for utsatte grupper. Videre vil Kirkens Bymisjon påvirke samfunnsutviklingen for å bedre livsvilkårene for utsatte mennesker i byen. Organisasjonen ønsker også å styrke og utvide rettighetene for utsatte grupper og bidra til at folk får ivaretatt sine menneskerettigheter og sine grunnleggende velferdsbehov i Norge. Det skal bygges inkluderende fellesskap ved å utvikle møtesteder og fellesskap som gir større rom for sosialt, kulturelt og religiøst mangfold. Kirkens Bymisjon vil fremme deltakelse ved blant annet at folks mulighet til medinnflytelse på forhold som preger deres livssituasjon styrkes. Aktivitet og arbeid skal fremmes ved at flere personer som står utenfor arbeidslivet, blir inkludert i tilrettelagt aktivitet og arbeid, får avklaring og kvalifisering til arbeid eller tilbys ordinært arbeid.

Kirkens Bymisjon synliggjør videre i Kompasset sosial eksklusjon og destruktiv avhengighet som den største utfordringen institusjonen står overfor (Kompasset 2010- 2012:10) Disse utfordringene kan i følge Kompasset best møtes med et arbeid for å styrke livsmot og selvspekt, og styrke mulighetene for deltakelse og fellesskap – gi rom for alle. Kirkens Bymisjon fremhever videre at organisasjonen vil representere en motvekt til en ensidig individuell forståelse av sosiale problemer i samfunnet. De vil hevde enkeltpersoners rettigheter og legge til rette for den enkeltes muligheter. Det beskrives at dette gjøres best ved å stå sammen i et fellesskap der mennesker er gjensidig avhengig av hverandre og sammen bærer et ansvar for alle. Solidaritet blir beskrevet som å gjøre andres sak til sin egen og å fremme livsmot og rettferdige og gode livsvilkår for alle. Kirkens Bymisjon oppsummerer at dette vil innebære at fokus må rettes mot dem som på ulike måter blir satt utenfor (Kompasset 2010 - 2012:12)

Kirkens Bymisjons visjon beskrives som: ”Menneskene i byen erfarer respekt, rettferdighet og omsorg” (Kompasset 2010 - 2012:7). Visjonen er gitt en teologisk beskrivelse i utdypingen, hvor Kirkens Bymisjon omtaler at visjonen springer ut av troen på Gud som livets og kjærlighetens kilde, og på ethvert menneskes unike verdi (Kompasset 2010 - 2012:7).

Menneskesynet uttrykker Kirkens Bymisjon gir et samfunnssyn som forplikter til alltid å tale og handle på vegne av de som er svakest stilt i samfunnet. (verdidokumentet: 10) Videre beskrives det at menneskesyn kommer til uttrykk gjennom de verdier som preger arbeidet og Kirkens Bymisjon løfter opp seks verdier som også får en teologisk beskrivelse (Verdidokumentet: 10 - 21). Verdien *verdighet* beskriver Kirkens Bymisjon ved at alle mennesker er skapt i Guds bilde med en verdi og verdighet og ingen har rett til å krenke. Alle mennesker beskrives å ha krav på å bli møtt med den samme verdighet, respekt og omsorg uansett livssituasjon, dette ut fra at Gud elsker alle mennesker. Mennesket beskrives som å være avhengig av hverandre, skapt til *felleskap* med andre. Kirkens Bymisjons oppgave blir beskrevet til å skape fellesskap der tillitsfull kontakt med andre fylles av håp og glede, gir nærvær og tilhørighet, egenverd og stolthet. Samtidig skal Kirkens Bymisjon bekjempe avhengighetens destruktive og livshemmende muligheter. *Rettferdighet* begrunnes i verdidokumentet ved at alle mennesker har unik verdi. At alt liv er skapt av Gud og at vi skal forvalte alt etter Guds vilje. Kirkens Bymisjon legger til grunn en forståelse av at Gud har bedt oss forvalte livet slik at alle får sin del og at vi er spesielt bedt om å sikre at fattige og undertrykte får det de har rettmessig krav på. *Solidaritet* blir beskrevet som å handle om å stå sammen med andre i et gjensidig og likeverdig forhold. Kirkens budskap blir omtalt ved at det gir myndighet og verdighet til fattige og til dem som på ulike måter støtes ut av fellesskapet. Kirkens Bymisjon ønsker at *barmhjertigheten* skal være et synlig uttrykk for Guds kjærlighet blant mennesker. Barmhjertigheten beskrives i verdidokumentet som oppmerksom, raus og åpen og at den uttrykker et likeverdig møte mellom mennesker. Kirkens Bymisjon gir i verdidokumentet uttrykk for å ville være et sted der lengselen, drømmen og håpet får næring – i åpenhet mot Gud og gjennom fellesskapet mellom mennesker. Mennesker blir beskrevet å lengte, drømme og håpe på nærvær og tilhørighet. Verdien *håp og tro* beskriver å ville være et sted der lengselen, drømmen og håpet får næring, i åpenhet mot Gud og gjennom fellesskap mellom mennesker. Det beskrives at Gud har skapt mennesket med mulighet til oppreisning og nytt liv, uansett hva det har opplevd av lidelse – Gud har lagt ned i mennesket en kilde for håp og livsmot.

Løgstrups etiske fordring blant det som er sitert i verdiheftet: ”Den enkelte har aldri med et annet menneske å gjøre uten at holder noe av dets liv i sin hånd. Det kan være meget lite. En forbigående stemning. En opplagthet man får til å visne eller som man vekker en lede som man utdyper eller hever. Men det kan også være så forferdelig mye slik at det simpelthen står til den enkelte om den andres liv vil lykkes eller ikke”. (verdidokumentet:16).

I tillegg til menneskesyn og verdier inneholder dagens verdihefte teologisk beskrivelse av enkelte symboler som Kirkens Bymisjon benytter (verdidokumentet:23): Tornene blir beskrevet som et tegn på Kristi kjærlighetsoffer for verden. Korset beskrives som et symbol som skal minne om at Gud også er menneske som kjenner hverdagsliv, lidelse, nød og glede på kroppen. Kirkens Bymisjon beskriver seg å ville bære det tomme korset ut i gatene som tegn på at Jesus elsker byen og seirer over alt ondt.

Kirkens Bymisjon fremhever å ville representere og tydeliggjøre den kristne tro i praktisk engasjement for og fellesskap med medmennesker i byen, i samarbeid med lokalmenigheter og andre kirkelige organer og organisasjoner. Dette vil Kirkens Bymisjon gjøre ved å feire gudstjenester, forkynne evangeliet og forvalte sakramentene, samt fremme ritualer, symboler, tros- og kultur uttrykk som kan romme menneskers mangfoldige erfaringer og livssituasjoner (Kompasset 2010-2012: 22-23)

3.3 Sammenfatning

Kirkens Bymisjon ble etablert av Christiania Indremissionsselskap i en tid hvor storparten av landets borgere var døpte og det pågikk vekkelse i landet. Evangeliet ble på denne tid brukt som utgangspunkt for det sosiale engasjementet. Det var Bibelens budskap som skulle forkynnes og det skulle i etableres institusjoner og oppfølging til mennesker i nød. Under oppbyggingen av velferdsstaten gikk kirken inn i samarbeid med et offentlige, da dette var økonomisk fordelaktig ved at Kirkens Bymisjon gjennom dette fikk midler fra det offentlige til å drifte institusjoner for marginaliserte mennesker. Krav til faglig dyktighet i 1970 årene førte til at det ikke var tilstrekkelig ”bare å være kristen” eller frivillig, faglig kompetanse fikk større betydning. Kirkens Bymisjon fremholdt i denne tid at verdinøytralitet er umulig. Det ble ansatte prester i virksomheten og Bymisjon senteret som skulle være et senter med blant annet forbønnstjeneste og hverdagsmesser ble etablert. Frivilligheten som bryter frem på

slutten av 1980 – tallet er ikke nødvendigvis troen, men ønsket om å gjøre noe for mennesker som velferdsstaten ikke gjør og eller et ønske om å være i et fellesskap. På begynnelsen av 1990 – tallet blir Kirkens Bymisjon et profesjonelt sosialkonsern og etableres i en rekke byer.

Kirkens Bymisjon Oslo er i dagen stiftelse og i vedtektene beskrives formålet å være - i samarbeid med Den norske kirke og i overensstemmelse med dens bekjennes – å fremme tiltak som bidrar til å virkeliggjøre kirkens oppdrag. Dette formålet kommer også til uttrykk i strategidokumentet Kompasset ved beskrivelse om å se sitt oppdrag og hele virksomhet som del av kirkens diakonale arbeid i byen. Kirkens Bymisjons visjon utdypes med en beskrivelse som omhandler at den springer ut av troen på Gud som livets og kjærlighetens kilde og på ethvert menneskes unike verdi. Menneskesynet beskrives å komme til uttrykk gjennom de verdier som preger arbeidet. Verdiene blir omtalt i verdiheftet hvor også Løgstrups etiske fordring er sitert. Verdiene har utdypende teologiske beskrivelser. Kirkens Bymisjon legger til grunn en forståelse om at Gud har bedt oss forvalte livet slik at alle får sin del og at vi er spesielt bedt om å sikre at fattige og undertrykte får det de har rettmessig krav på. Kirkens Bymisjon gir i verdidokumentet uttrykk for å ville være et sted der lengselen, drømmen og håpet får næring – i åpenhet mot Gud og gjennom fellesskapet mellom mennesker. Enkelte symboler er også gitt en teologisk beskrivelse. Tornene blir beskrevet som et tegn på Kristi kjærlighetsoffer for verden og Kirkens Bymisjon beskriver seg å ville bære det tomme korset ut i gatene som tegn på at Jesus elsker byen og seirer over alt ondt. I verdidokumentene fremkommer det at Kirkens Bymisjon vil feire gudstjenester, forkynne evangeliet og forvalte sakramentene.

De største utfordringene Kirkens Bymisjon står overfor beskrives i strategidokumentet Kompasset å handle om sosial eksklusjon og destruktiv avhengighet. Gjennom dette verdidokumentet synliggjør Kirkens Bymisjon å tilstrebe en samfunnsrolle som synliggjøre at det er ”Rom for alle”. Dette er andre utfordringer enn det som ble beskrevet ved oppstarten av Kirkens Bymisjon, motivasjonen for arbeidet var den gang å få mennesker til tro.

4.0 Materialpresentasjon Signo

4.1 Signos utvikling

Det er ikke utgitt egne bøker om Signos historie, men det er lagt ut på Signos nettsider en historisk oversikt.(www.signo.no 2010:august)

4.1.1 Signos utvikling fra starten og frem til 1945

I 1895 ble Conrad Svendsen utnevnt som prest for Norges døve (www.signo.no 2010:august). Det beskrives at han startet sin gjerning med å reise rundt til de 1200 som var registrert døve i Norge på den tiden og det ble konstatert at 300 av disse aldri hadde fått noen form for opplæring; deriblant konfirmasjonsopplæring. Conrad Svendsen ønsket å sikre konfirmasjonsopplæring til denne gruppen og på sine reiser la Svendsen stor vekt på å samle de døve og tok initiativ til opprettelse av flere døveforeninger, som han sørget for at fikk et kristelig formål. Bladet som de døve i Kristiania hadde startet opp, ble omgjort til menighetsblad for hele landet. Det ble utgitt andaktsbøker med et språk som et stykke på vei var tilpasset døve og det ble etablert døvekirke (www.dovekirken.no)

Conrad Svendsens engasjement for Norges døve var begynnelsen til etableringen av Signo og i 1898 grunnla Conrad Svendsen Signo. Det ble samlet inn penger og kjøpt bygninger slik at det kunne etableres institusjon for døve på Nordstrand i Oslo. Disse bygningene ble et hjem for voksne ”forsømte” døve, som skulle få omsorg og sikres tilpasset konfirmasjonsopplæring Etter hvert viste det seg at gruppen døve med tilleggsvarer hadde behov for mer enn det de kunne tilby på Nordstrand og i 1931 ble Sukke Gård i Andebu innkjøpt.

Det beskrives at Conrad Svendsen var inspirert av Hans Nielsen Hauge som gjennom sitt liv og virke hadde vist at det er viktig i ord og i handling, å holde fram Guds gode vilje for folk. Med en visjonær kraft trosset han rådende syn og undertrykkende maktstrukturer og omsatte de verdiene han bygde på, til konkrete tiltak for mennesker.

4.1.2 Signos utvikling fra 1945 og frem til 2000- tallet

I 1948 opprettet Signo spesialskole for døve barn i Andebu og denne institusjonen ble påbygd i 1952. (www.signo.no 2010:august). I 1963 startet den første systematiske opplæring av

døvblindfødte, det eneste tilbudet i sitt slag i Norge frem til 1979. Det ble bygget og opprettet skoler og elevhjem på innsamlede midler frem til 1984. Fra 1984 fortsatte Signo å etablere nye skoler, boenheter og arbeidsplasser for døve – men fra nå av på offentlige midler. Landets første varige hjem for dövblindfødte voksne ble etablert i Andebu i 1986. Det var fem plasser som ble finansiert etter avtale med hjemkommuner og sosialdepartementet. I 1992 overtok Signo; Døves Alders- og Sykehjem i Bergen som etter hvert fikk navnet Konows Senter. Deretter startet en periode hvor Signo vokste i omfang; i 1993 ble Spesialskolen Andebu kompetanse- og Skolesenter etablert, en skole som fikk i oppgave av Undervisningsdepartementet å bli landsdekkende kompetansesenter for døve med ulike funksjonshemninger Arbeidsdirektoratet ga Signo i 1994 i oppgave å starte tre vernede arbeidsvirksomheter for døve og dövblinde; ASVO Nordstrand AS, Grantoppen AS og ASVO Bergen AS. Signo var initiativtaker for etableringen av Døves Frivillighetssentral i Oslo og Akershus i 1997.

4.2 Signo i dag

Signo har i dag et landsdekkende tilbud til døve og dövblinde, tilbudene består av bo og omsorgstilbud, kultur- og fritidstilbud. Det er undervisning i grunnskole, videregående skole og voksenopplæring. Videre er det arbeidstilbud i egne bedrifter og det er bistand til døve i det ordinære arbeidsmarkedet. Signo gir i tillegg eksterne tjenester som utredning, veiledning og kurs. Signo innehar en eierform som stiftelse.

Det er utarbeidet et hefte som omhandler Basistenknig – en kommunikasjon om verdier og retning. Hftet er i følge Signo utarbeidet ut fra behovet for at medarbeidere skal ha en fellestenkning om arbeidet som de står sammen om i Signo. Dette heftet er en revidering av hefter som ble utarbeidet i 1998 i forbindelse med 100 årsjubileet og som beskrev den verdimesige plattformen og strategitenkningen i stiftelsen.

4.2.1 Vedtekter

Ut fra problemstillingen i oppgaven som søker å se nærmere på institusjonenes egen teologi- og samfunnsforståelse, er det interessant å se nærmere på Signos statutter som beskriver hva stiftelsen Signo er, samt basis og formål for stiftelsen (Statutter 2009).

Stiftelsen blir beskrevet å være en selvstendig diakonal stiftelse innen Den norske kirke og at stiftelsen bygger på Bibelen og Den norske kirkes bekjennelsesskrifter. Det blir i stiftelsens basis (statutter 2009:§1) beskrevet å være uforanderlig at stiftelsen er et selvstendig kristelig-sosialt arbeide som drives på Guds ords grunn etter kirkens lutherske bekjennelse i Hans Nielsen Hauges ånd.

I formålet beskrives målgruppen å være døve og døvblinde som har behov for tilrettelagte tiltak og tjenester (statutter 2009:§2). Videre beskrives det at Signo vil, med basis i et helhetlig menneskesyn, arbeide for at den enkelte i målgruppene får personlig tilpassede tilbud for egen utvikling og trivsel. Det beskrives i statuttene at i dette ligger det også hjelp til å dekke fysiske, psykiske, sosiale og åndelige behov gjennom tilrettelegging av livsmiljø og formidling av kristne verdier og at dette skal praktiseres slik at det vises respekt for den enkeltes overbevisning. Det er nedfelt i statuttene at stiftelsen skal i dette arbeidet samarbeide med aktuelle fagmiljøer (Statutter 2009:§ 2).

4.2.2 Basistenkning

Signo beskriver å ha en diakonal basis som beskrives i verdiheftet å være til tjeneste - ha omsorg for medmennesket ved nestekjærlige handlinger – forvalt skaperverket med respekt – være Guds hendes gjerninger på jorden – avdekke urettferdighet og gjøre noe med den – skape rom for opplevelse og tro (Basistenkning:21). Som diakonal stiftelse beskriver Signo å ville være gjennomsyret av inkluderende holdninger overfor mennesker og samtidig være tydelige på Signos kristne verdibasis (Basistenkning:26).

I heftet om Basistenkning (Basistenkning:24) omtales det kristne menneskesynet med en tenkning som oppfatter mennesket som et relasjonelt individ. Det vil si at det kan ha et forhold til seg selv, til andre mennesker, til naturen og til Gud. Signo uttrykker videre at menneskesynet bygger på Bibelen som sier at mennesket er skapt av Gud og i hans bilde. Å være skapt i Guds bilde innebærer at mennesket har en uendelig verdi og har fått evner og muligheter til å forvalte Guds skaperverk. Mennesket er i følge Signos Basistenkning (Basistenkning:25) også gitt muligheten til å leve i direkte relasjon til Gud. Signo fremhever at alle mennesker har en ukrenkelig verdi, på grunn av at mennesket er. Det kristne menneskesynet formidler at mennesket består av ånd, sjel og legeme. Det kristne menneskesynet innebærer også i følge Signos hefte om Basistenkning en forståelse av at Guds

omsorg retter seg mot et hvert menneske. Dette beskrives ikke å være avhengig av sanser eller mentale og ferdighetsmessige forhold.

Virksomhetene i Signo skal i følge heftet om Basistenkningen(Basistenkning:26) legge til rette for å ha egne kapell rom der det kan være muligheter for bønn, ettertanke, ro og åndelige samtaler.

Målgruppen for tjenestetilbudet til Signo kommer frem i virksomhetsideen, i tillegg til i vedtektene. Virksomhetsideen blir beskrevet som: *”Signo sikrer tilbudet til døvblinde og døve som ønsker det, på deres premisser, ut fra en diakonal basis”* (Basistenkning:6).

Signos påvirkningsarbeid overfor samfunnet beskrives å være på ulike plan (Basistenkning:24). Signo deltar i ulike offentlige debatter for å fremme diakonale anliggender og særlig i forhold til spørsmål som gjelder virksomhetsområdene. Særlig aktuelle temaområder er omsorg for de svakeste, å forholde seg til annerledeshet, verdighets-spørsmål for mennesker med omsorgsbehov, sorteringssamfunnet, antidiskriminering og rettighetsspørsmål.

4.3 Sammenfatning

Historiefremstillingen til Signo synliggjør etableringsfase hvor motivasjonen for arbeidet var å gi konfirmasjonsopplæring til døve og døvblinde. Conrad Svendsen var inspirert av Hans Nielsen Hauge som hadde vist i ord og handling å holde frem Guds gode vilje for folket.

Signo har fra oppstarten og arbeider fortsatt i dag i forhold til døve og døvblinde og det er i dag nedfelt i virksomhetsideen at Signo skal arbeide i forhold til denne målgruppen. I etableringsfasen beskrives arbeidet å være motivert ut fra å gi konfirmasjonsopplæring. I dagens verdidokumenter beskrives motivasjon å være å gi tilbud om omsorgs, fritidstilbud, undervisning og arbeid til døve og døvblinde.

Det beskrives at Conrad Svendsen var inspirert av Hans Nielsen Hauge som gjennom sitt liv hadde vist at det er viktig i ord og handling, å holde frem Guds gode vilje for folk. I dagens statutter står det at Signo skal bygge på Bibelen og Den norske kirkes bekjennelsesskrifter og at stiftelsen er et selvstendig kristelig sosialt arbeide som drives på Guds ords grunn etter

kirkens lutherske bekjennelse i Hans Nielsen Hauges ånd. Videre har Signo i dag teologisk beskrivelse i verdidokumentene hvor diakonal basis beskrives som å være til tjeneste og å ha omsorg for medmennesket ved nestekjærlige handlinger. Det innebærer for Signo å forvalte skaperverket med respekt og være Guds hendes gjerninger på jorden. Å være skapt i Guds bilde beskriver Signo innebærer at mennesket har en uendelig verdi og har fått evner og muligheter til å forvalte Guds skaperverk. Signo vil i dag legge til rette for å ha egne kapell rom. Ut fra dette oppfattes det at Signo i dag har den samme teologiske plattformen, som institusjonen hadde i etableringsfasen; å holde frem Guds gode vilje for folk

Conrad Svendsen var også med å etablere døvekirken, men denne ble raskt egen virksomhet. Signo beskriver i dag å ha kapell rom på virksomhetene.

5.0 Materialpresentasjon Modum Bad

5.1 Modum Bads utvikling

Historieskildringen til Modum Bad tar utgangspunkt i boka:” Jeg vet et sted..”-skisser fra Modum Bad”. (Møller 1998) og historieskildringen som er lagt ut på nettet (www.modum-bad.no 2010:august)

5.1.1 Modum Bads utvikling fra starten og frem til 2000- tallet

Nervesanatoriets planlegging og ide ble drøftet i ”Kristelig medisinerkrets”. I dette fora holdt legen Gordon Johnson foredrag om den faglige bakgrunn og de terapeutiske metoder han tenkte å gjennomføre på et nervesanatorium (Møller 1998:59). Foredragene var inspirert av studiereiser til Danmark, Sveits, England og Amerika som hadde gitt ham kunnskap, erfaring og visjon om at det måtte etableres et sykehus og at sykehuset først og fremst skulle være et sykehus for psykoterapi.

I 1944 ble den første appell om grunnleggelsen av et kristent hvilehjem og nervesanatorium for “hjelp til mennesker i nød” sendt ut av legene Gordon Johnsen og Einar Lundby. Gordon Johnson møtte i oppbyggingen motstand i byråkratiet. Dette handlet i sær om hans kristne grunnsyn og fordi nervesanatoriet han ønsket å reise også var tuftet på den kristne tro. (Møller 1998:67) Gordon Johnson var opptatt av å gi troen – menneskets dimensjon som åndsvesen, en plass i sammenhengen. Pasientenes forhold til tro, Gud, bønn og lignende skulle få plass i behandlingen (Møller 1998:104).

Modum Bads Nervesanatorium ble offisielt åpnet i 1957 med plass til 64 pasienter. (www.modum-bad.no 2010:august). Fra starten av la Gordon Johnson vekt på å vinne tillit fra omverden til institusjonen (Møller 1998:53). Allerede den første høsten ble psykiatere og ledende europeiske og amerikanske fagpersoner invitert på besøk og leger og sykepleiere fra sykehuset ble sendt rundt i Europa for å studere behandlingsopplegg. (Møller 1998:61). Helsedirektør Karl Evang uttrykte stor respekt for den åpne linje og faglige bakgrunn ved nervesanatoriet og var klar over hvilken betydning en slik institusjon ville ha i omleggingen av psykiatrien (Møller 1998:61). På Modum Bad ble det klassiske og tradisjonelle bildet av en psykiatrisk institusjon bygget ned, noe som førte til at det for mange ble mindre skamfullt å søke seg dit, både for pasienter og pårørende.

Einar Lundby hadde god kontakt med katolikker, pinsevenner og med Den norske kirke (Møller 1998:76). Gordon Johnson arbeidet også for å skape en faglig og positiv holdning til de kirkesamfunn som hadde sluttet opp om reisningen av nervesanatoriet, en egen prest ble knyttet til institusjonen allerede fra første dag. Det ble også arbeidet for å få en bredest mulig kontakt med ”grasrota”; innen kristenfolket, men også blant næringslivet.

Gordon Johnson uttrykte at humanismen og kristendommen overlappet hverandre i mange sammenhenger, men han ønsket ikke et sjelesorginstitutt som bare hadde humanistiske siktemål, samtidig som sjelesorg ikke skulle utelukke den psykiatriske behandlingen. Begge deler skulle forenes. (Møller 1998:77). På Modum Bad ble det lagt vekt på at terapeutene skulle være nøytral i den forstand ikke å pådytte den hjelpesøkende til å anta et spesielt syn.

5.2 Modum Bad i dag

Modum Bad – Gordon Johnsens stiftelse er i dag en diakonal, ideell stiftelse som skal fremme psykisk helse og livskvalitet, familierelasjoner og samliv ved behandling, forskning og forebygging. Det blir beskrevet å være et mål å styrke virksomheten innen forskning, kompetanseoppbygging og formidling, samt å utvikle Modum Bad som et sted for forebygging. (www.modum.bad.no)

For perioden 2003 – 2007 ble det vedtatt strategisk plan, som er videreført i 2011. Dagens strategisk plan inneholder visjon, verdigrunnlag og virksomhetsområder. I tillegg omfatter den blant annet strategiske utfordringer og satsningsområder. Det er denne som legges til grunn som materiale i forhold til Modum Bads omtale av verdier og diakoni.

5.2.1 Vedtekter

Som stiftelse har Modum Bad vedtekter (vedtekter 1999) og formålet til Stiftelsen beskrives i paragraf 2 og defineres å være å fremme psykisk helse, samliv og livskvalitet gjennom behandling, forskning og forebygging. Stiftelsen beskriver å fremme sitt formål gjennom å være en spesialinstitusjon for behandling av enkeltmennesker og familier med psykiske lidelser og familier med alvorlige samlivsproblemer. Det er også vedtektsfestet at det skal være konkrete tiltakssentre som voksenpsykiatrisk poliklinikk, et forskningsinstitutt, et

samlivssenter og et ressurscenter for helsepersonell og andre grupper. I vedtektenes paragraf 1 blir det beskrevet at stiftelsen er en økumenisk, diakonal institusjon og i paragraf 4 er det beskrevet at virksomheten skal være i overensstemmelse med det kristne menneskesynet.

5.2.2 Strategisk plan

Strategisk plan (strategisk plan 2003-2007) utdyper det å være diakonal ved å beskrive diakoni som innbefatter å være kloke forvaltere av de oppgaver og ressurser som er betrodd, og med et åpent sinn for forandring og fornyelse. Modum Bad beskriver det åndelige perspektivet som en integrert del av de strategiske utfordringer innen så vel forskning og formidling, som behandling og forebygging – og at dette er en naturlig følge av virksomheten som diakonal institusjon (Strategiplan 2003-2007:6). Eksistensielle temaer, verdispørsmål og sjelesorg skal i følge strategiplanen kunne ha naturlig plass i terapi og annen virksomhet ved institusjonen. Strategisk plan omtaler at det gjennom sjelesorg, gudstjenesteliv og annen kristen virksomhet er en utfordring å forløse ressurser som befordrer åndelig modning og helse gjennom en tro som fremmer og ikke hemmer det enkelte menneskets vekst (Strategiplan 2003-2007:6). Det beskrives at fastfrossen sorg og undertrykt skyld kan bearbeides og forvandles i møte med Guds skapende og forløsende gjerninger.

Verdigrunnlaget uttrykker Modum Bad er forankret i det kristne menneskesyn, som blir beskrevet å innebære at mennesket er skapt med absolutt og uendelig verdi (Strategiplan:4). Likeverd, respekt for integritet og et helhetlig syn på mennesket blir beskrevet å være bærende ideer for Modum Bad. Det å holde til i et kultivert anlegg og et kulturlandskap, blir beskrevet i strategisk plan som at det uten ord formidler til alle som kommer: ”Du er like verdifull som dette er vakkert” (Strategiplan 2003-2007:3). Modum Bad beskriver seg som en diakonal institusjon som vil formidle kjærlighet, tro og håp – slik det kommer til uttrykk i Modum Bads logo (Strategiplan 2003-2007:4). Logoen er et anker, med blomster som springer ut av ankerets bunn, og stråler ut av ankerets topp. Det er mørkt rundt ankeret, lyst på toppen. Visjonen – ”Modum Bad; en kilde til liv” – beskrives å ha en ambisjon om å fremstå med et kristent særpreg og stor troverdighet.

Modum Bads hovedoppgave beskrives å være behandling av personer med psykiske lidelser og det fremkommer i strategiplanen et ønske om å være et ledende, nasjonalt ressurscenter for psykisk helse, livskvalitet og samliv (Strategiplan 2003-2007:3). Institusjonen beskriver

samtidig å ha tradisjon for og fortsatt ønsker å utvikle utadrettet formidling av kompetanse – overfor faglige miljøer og overfor allmennheten med et folkeopplysende og forebyggende siktemål. (strategisk plan 2003-2007:4).

5.3 Sammenfatning

Historien til Modum Bad viser en start i ”Kristelige medisinerkretser” som er en samling av medisinerere som er kristne og har et samfunnsengasjement. Det er bekjennende kristne fagpersoner som er bakgrunnen for etableringen av Modum Bad. Grunnleggerne av Modum Bad - Gordon Johnson og Einar Lundby - hadde kontakt med katolikker, pinsevenner og medlemmer av Den norske kirke og var opptatt av å gi troen – menneskets dimensjon som åndsvesen en plass og at pasientenes forhold til tro; Gud og bønn skulle få plass i behandlingen. Det ble allerede fra starten av lagt vekt på at terapeutene ikke skulle pådytte den hjelpe søkende et spesielt trossyn.

Modum Bad beskriver i dag å være diakonal som innebærer å være kloke forvaltere av de oppgaver og ressurser som er en betrodd, og med et åpent sinn for forandring og fornyelse. Verdigrunnlaget uttrykker Modum Bad er forankret i det kristne menneskesyn som innebærer at mennesket er skapt med absolutt og uendelig verdi. Likeverd, respekt for integritet og et helhetlig syn på mennesket blir beskrevet å være bærende verdier. Strategisk plan omtaler at det gjennom sjelesorg og gudstjenesteliv er en utfordring å forløse ressurser som beforder åndelig modning og helse gjennom en tro som fremmer og ikke hemmer det enkelte menneskets vekst. Det henvises til Olavskirken som ligger i tilknytning til Modum Bad, og som beskrives å skulle være preget av vitalt og åpent gudstjenesteliv. Verdidokumentene synliggjør visjonære strategier som omhandler å gi plass til tro, Gud og bønn i behandlingen, samtidig som dette ikke skal pådyttes pasientene.

Verdidokumentene til Modum Bad synliggjør at det fra starten av har vært kontakter med miljøer innen forskning og utvikling, både nasjonalt og internasjonalt. Leger og sykepleiere har gjennom historien vært opptatt av utvikling av tjenestetilbudet og behandlingen til mennesker med psykiske lidelser. Dagens strategiplan synliggjør at Modum Bad fortsatt ønsker å være en ledende institusjon i forhold til behandling og utvikling av tjenestetilbudet til psykisk syke.

6.0 Materialpresentasjon Kirkens Familievern

6.1 Kirkens Familieverns utvikling

Kirkens Familievern har utarbeidet notater til internt bruk i forbindelse med 30- års jubilé (1988) og ved opphør av interesseorganisasjonen (2011). I beskrivelsen av Kirkens Familieverns utvikling, er det hentet informasjon fra disse notatene.

6.1.1 Kirkens Familieverns utvikling fra starten og frem til 2000- tallet

Våren 1939 ble det holdt møte i Kristelige medisinerkretser, der det blant annet ble drøftet ansvaret den kristne menighet har for tidens moralske forfall, spesielt på det seksuelle samlivsområdet. Ut fra disse drøftelsene ble det dannet et arbeidsutvalg av leger og prester som spesielt skulle ta seg av spørsmål knyttet til seksualitet og samliv, Gordon Johnsen var blant disse. Sammenslutningen fikk navnet ”Kristen hjelp i seksuelle spørsmål”. Denne hjelpen ble gitt i form av personlig veiledning og råd, men også ved foredrag og trykksaker, 14 ulike brosjyrer ble utarbeidet og trykket i mer enn 100 000 eksemplarer. (Notat 19888:2)

I etter krigstiden opplevde prester økende henvendelser vedrørende familierelaterte problemer, samtidig som skilsmissestatistikken økte (Notat 1988). Dette førte til at kirken startet med familierådgivning og etter hvert også etablerte familievernkontor. Sjelesorg og pastoralrådgivning var inspirert av psykiatriens og den nye psykologiske disiplins interesse for psykoterapi. Forbilder var fra blant annet kirkelig familierådgivning i Finland og prester og kirkelig engasjerte psykiatere i Sveits, Tyskland og USA

De kirkelige kontorene ble stiftet av bispedømmeråd eller lokale menigheter/prostier og det første familievernkontoret ble åpnet i 1958 i Oslo (Notat 1988:1). I tillegg til klientarbeid og forebyggende arbeid, skulle kontorene stimulere til utbygging av lignende kirkelige kontorer ellers i landet. Helsedirektør Karl Evang etablerte samtidig sentrale offentlige helsestasjoner som skulle ha familierådgivnings funksjoner. I 1959 kom det første statlige familievernkontoret og etter hvert ble det etablert familievernkontorer spredt om i landet, både statlige og kirkelige.

Familierådgivningskontorenes økonomi var vanskelig i mange år. For de kirkelige kontorene var det innsamlinger, loppemarked, besøk hos bedriftsledere, lobbyvirksomhet og en god del

gratisarbeid for å skape balanse i regnskapet. I 1965 godkjente Sosialdepartementet kontorene, noe som ga rett til å motta trygderefusjoner. (Notat 1988: 2-3)

På 1970-tallet var Kirkens Familievern pådrivere innen fagfeltet familievern i forhold til opplysningsarbeid, foredrags- og kursvirksomhet og tidsskriftsutgivelse. Kirkens Familievern etablerte utdanning innen familieterapi og hadde ansvaret for denne utdanningen frem til 1988, hvor den ble en del av Diakonhjemmets høgskoles tilbud. Organisasjonen var pådrivere i forarbeidet og utarbeidelsen av Lov om familievern i 1997. I Ot.prp. nr 9 (2002-2003) ble det fastslått at familievernet skulle omfatte både de offentlige og de kirkelige kontorene.

Fra begynnelsen av 1990-tallet har Kirkens Familievern arbeidet for å få en mer samlet organisasjon av de kirkelige kontorene og i 2011 fusjonerte 14 kontorer inn i en stiftelse; Stiftelsen Kirkens Familievern.

6.2 Kirkens Familievern i dag

Familievernet har som formål å yte hjelp til familier, par og enkeltpersoner der det foreligger vansker, konflikter eller kriser i familien, eller som ønsker å forebygge slike vansker. Det er 22 kirkelige familievernkontorer i landet, 14 av disse gikk 2011 sammen i Stiftelsen Kirkens Familievern. Denne oppgaven begrenses til å omhandle Stiftelsen Kirkens Familievern.

Det er ikke endelig vedtatt verdier og visjon eller andre dokumenter som synliggjør strategiske valg i Stiftelsen Kirkens Familievern. Da Kirkens Familievern er en stiftelse, er det utarbeidet vedtekter og det er vedtekter som blir benyttet i denne oppgaven som verdidokument, i tillegg til den historiske utviklingen.

6.2.1 Vedtekter

Stiftelsen Kirkens Familieverns formål blir i dag beskrevet å være å styrke familie, ekteskap, foreldreskap, samliv og ensliges stilling i kirke og samfunn. (vedtekter 2010:§ 4). For å oppnå formålet skal Stiftelsen Kirkens Familievern yte familievern tjenester på grunnlag av avtale med det offentlige, tilby forebyggende familievern gjennom informasjon, foredrag, undervisning og kursvirksomhet. (vedtekter 2010:§ 5).

Virksomheten beskrives i vedtektene å være en selvstendig diakonal institusjon innen Den norske kirke (vedtekter 2010: § 1) og skal også sammen med Den norske kirkes organer fremme tiltak som bidra til å virkeliggjøre kirkens diakonale oppdrag, herunder delta i offentlig debatt om familie og samlivsrelaterte spørsmål med særlig vekt på å være talerør for sårbare personer og grupper.(vedtekter 2010:§5). Verdigrunlaget beskrives å skulle inneha en kristen diakonal forankring og profil, som skal hjelpe klienter ut fra deres forutsetninger uansett sosial status, livsførsel, legning, religiøs tro eller politisk overbevisning. (vedtekter 2010:§ 4).

6.3 Sammenfatning

Historien til Kirkens familievern viser en gryende start i ”Kristelig medisinerkrets” som er en samling av medisinerere som er kristne og har et samfunnsengasjement. I etterkrigstiden opplevde prester økende henvendelser vedrørende familierelaterte problemer, noe som førte til at kirken startet med familierådgivning. På slutten av 1950-tallet etablerte bispedømmeråd Familievernkontor spredt rundt i Norge. På samme tid etablerer staten sentrale offentlige helsestasjoner som skulle ha familierådgivningsfunksjoner. Kirkens Familievern etablerte tidsskriftsutgivelse og utdanning innen familieterapi på 1970 tallet. Kirkens Familievern har fra starten av og har i dag vedtektsfestet å være pådrivere i forhold til opplysningsarbeid, foredrags- og kursvirksomhet. I tillegg er det i dag vedtektsfestet at formålet med virksomheten er å styrke familie, ekteskap, foreldreskap, samliv og ensliges stilling i kirke og samfunn.

I forhold til eierskap var det bispedømmerådene som i etableringsfasen eide familievernkontorene. Familievernkontorene er i dag stiftelser og det er vedtektsfestet at Kirkens familievern skal; for å oppfylle formålet - sammen med Den norske kirkes organer fremme tiltak som bidrar til virkeliggjøre kirkens diakonale oppdrag, herunder delta i offentlig debatt om familie og samlivsrelaterte spørsmål med særlig vekt på å være talerør for sårbare personer. Det har vært en endring i eierskap for familievernkontorene; fra å være eid av bispedømmerådene til å være stiftelse som har vedtektsfestet at det skal samarbeides med Den norske kirkes organer. Kirkens familievern har ikke utarbeidet verdidokumenter hvor det fremkommer hvordan dette samarbeidet skal være, utover det som er vedtektsfestet.

7.0 Komparativ sammenfatning av materialet

Den komparative sammenfatningen vil ta utgangspunkt i materialet fra de utvalgte diakonale institusjonene som er fremkommet i kapitlene tre til seks, samt materialet fra kapittel to – kristelig sosialt arbeid.

Sammenfatningen er inndelt i kapittel 7.1 som omhandler sammenfatning av de utvalgte institusjonenes oppdrag. I kapittel 7.2 vil det være sammenfatning av institusjonenes plassering innenfor sosiale samfunnsstrukturer og i kapittel 7.3 vil det være sammenfatning av institusjonenes kirkelige strukturtilhørighet

I kapittel 7.1 som omhandler sammenfatning av de utvalgte diakonale institusjonenes oppdrag, vil det bli løftet frem noen historiske perioder og pekt på det som kjennetegner disse, for deretter å gi en fyldigere sammenfatning av dagens verdidokumenter.

7.1 De utvalgte diakonale institusjonenes oppdrag

I etableringsfasen for Kirkens Bymisjon og Signo var arbeidet motivert ut fra åndelig og kirkelig nød. Det beskrives i materialet at det var vanskelig å komme med evangeliet til henholdsvis døve, syke og nødtrengede, om det ikke fikk noe å si for hverdagens problemer. Signo ønsket å gi konfirmasjonsopplæring til døve, men oppdaget i dette arbeidet sosial nød blant døve. Ut av dette vokste et arbeid der vekten kom til å ligge på den sosiale nøden, forkynnelsen spilte fortsatt en rolle men kom etter hvert til å tre noe i bakgrunn. Dette forsterket seg under oppbyggingen av velferdsstaten etter andre verdenskrig, hvor det ble etablert nye velferdssystemer for ivaretagelse av sosiale forhold som også de diakonale institusjonene ble en del av.

Etableringsfase til Modum Bad og Kirkens Familievern synliggjør faglige impulser som utgangspunktet for oppstart av institusjonene og etablering av et tjenestetilbud til henholdsvis psykisk syke og mennesker med familiære relasjonsutfordringer. Det er kristne fagpersoner som ønsker å benytte nye faglige impulser slik at mennesker skal bli gitt mulighet til bedret livssituasjon.

Under oppbygging av velferdsstaten etter andre verdenskrig, valgte de diakonale institusjonene å spille på lag med det offentlige og var preget av den samme utviklingen under velferdsstatens oppbygging som offentlige helse- og omsorgsinstitusjoner. For Kirkens Bymisjon og Signo var dette i kontrast til etableringsfasen, hvor institusjonene etablerte institusjoner i kritikk mot det som staten hadde av tjenestetilbud til henholdsvis marginaliserte grupper og døve.

Under velferdsstatens oppbygging kom begrepene diakoni, kristent menneskesyn og kristne verdier inn i verdidokumentene til de utvalgte diakonale institusjonene. Ved lesing av verdidokumentene oppfattes det vanskelig å få tak på hva som ligger i disse begrepene. På 1970 - tallet kommer begrepet verdinøytralitet inn i de diakonale institusjonene. Institusjonene fikk tilsatt som ikke delte den kristne tro og derigjennom ble det lagt vekt på verdigrunnlag til institusjonen og ikke den enkeltes tro. Verdinøytralitet førte til behov for å klargjøre forskjellen mellom de diakonale og de offentlige institusjonene. Derigjennom startet diakonal profesjonalisering i de diakonale institusjonene.

På slutten av 1980 – tallet ble det etablert en arbeidsgruppe med ledere fra diakonale institusjoner, deriblant fra Kirkens Bymisjon, Modum Bad og Kirkens Familievern. Arbeidsgruppas mandat var å utarbeide et dokument som skulle utfylle Den norske kirkes plan for diakoni og profilere institusjonsdiakonien i forhold til denne og i forhold til samfunnets helse- og sosialomsorg. Dokumentet inneholder beskrivelser av møter med brukere og deres fortellinger om lengsler, ensomhet, smerte og håp. Formen på innholdet er bruk av symboler, metaforer, dikt og bilder; det er omtale av levende skapte liv som er vevd inn med institusjonenes ansattes liv. Det oppfattes å være et dokument som ser brukerne der brukerne er og ikke der organisasjonene er, eller der faggruppens egeninteresse er.

På 1990 – tallet utvikler institusjonene egne verdidokumenter. Kirkens Bymisjon er den institusjonen som har de fyldigste verdidokumentene og Kirkens Familievern er den institusjonen som har utarbeidet minst dokumenter. Dette kan forstås ut fra at Kirkens Bymisjon fra starten av har vært en stor organisasjon som har hatt økonomi, kompetanse og evner til å stå samlet i utvikling og utarbeidelse av verdidokumenter. I materialet fremkommer Kirkens Familievern som en organisasjon som har lagt vekt på utvikling av familierapifagfeltet og strevd med indre organisering.

I materialet for Kirkens Bymisjon blir menneskesynet beskrevet å komme til uttrykk gjennom de seks verdiene som skal prege institusjonens arbeid. Verdiene er verdighet, rettferdighet, fellesskap, solidaritet, barmhjertighet, tro og håp (Verdidokumentet: 10 - 21). Verdiene har utfyllende beskrivelser gjennom formuleringer som: ”Alle mennesker er skapt i Guds bilde med en verdi og en verdighet som ingen har rett til å krenke. Alt liv er skapt av Gud og vi skal forvalte alt etter Guds vilje”. Kirkens Bymisjon beskriver et ønske om at barmhjertighet skal være et synlig uttrykk for Guds kjærlighet blant mennesker. Barmhjertigheten beskrives i Verdidokumentet som oppmerksom, raus og åpen og at den uttrykker et likeverdig møte mellom mennesker. Løgstrups etiske fordring er også i sin helhet fremstilt i Verdiheftet. Det oppfattes at Kirkens Bymisjon gjennom å synliggjøre den etiske fordring ser et kall til den andre og legger til grunn en forståelse og et ønske om å forvalte skaperverket slik at alle får sin del og at de spesielt ønsker å sikre at fattige og undertrykte får det de rettmessig har krav på. Dette til forskjell fra motivasjonen som var ved etableringen av institusjonen – hvor det beskrives en motivasjon ut fra å få mennesker til tro. Løgstrups etiske fordring oppfattes også å legge vekt på et annet kall enn det som fremkommer i dagens beskrivelse av symbolene. Dagens symboler blir beskrevet som: ”Tornene som et tegn på Kristi kjærlighetsoffer for verden. Det tomme korset skal bæres ut i gatene som tegn på at Jesus elsker byen og seirer over alt ondt”. Det ser ut som om Kirkens Bymisjon balanserer mellom fremstillingen av skapelsestroen i verdiene og kristologien i symbolene.

Signo beskriver i Basistenkning (Basistenkning:24) mennesket som et relasjonelt individ som innebærer å ha et forhold til seg selv, til andre mennesker, til naturen og til Gud. Menneskesynet beskrives å oppfatte mennesket som et relasjonelt individ som omfatter at mennesket kan ha et forhold til seg selv, til andre mennesker, til naturen og til Gud. Signo uttrykker videre at menneskesynet bygger på Bibelen som sier at mennesket er skapt av Gud og i hans bilde. Å være skapt i Guds bilde innebærer for Signo at mennesket har en uendelig verdi og har fått evner og muligheter til å forvalte Guds skaperverk. Mennesket er i følge Signos Basistenkning også gitt muligheten til å leve i direkte relasjon til Gud. Signo oppfattes i dag å synliggjøre et kall hvor tiltak og tjenester for døve skal tilrettelegges ut fra den døves behov. Slik sett er det endring i forhold til kallet i etableringsfasen, hvor det beskrives konfirmasjonsopplæring som motivasjon for arbeidet.

Modum Bads strategisk plan (strategisk plan 2003-2007) beskriver diakoni som innbefatter å være kloke forvaltere av de oppgaver og ressurser som er betrodd, og med et åpent sinn for

forandring og fornyelse. Dette kan forstås som henspeiling til kloke forvaltere av skaperverket. Modum Bad beskriver i strategiplanen at mennesket er skapt med absolutt og uendelig verdi og at likeverd og respekt for integritet er bærende ideer for institusjonen.

Kirkens Familievern har i vedtektene (vedtekter 2010) nedfelt at formålet er å møte familier, ektepar, foreldre par og enslige og styrke disse menneskenes stilling i kirke og samfunn. Videre er det beskrevet å skulle hjelpe mennesker ut fra deres forutsetninger uansett sosial status, livsførsel, legning, religiøs tro eller politisk overbevisning. Gjennom vedtektene synliggjør Kirkens Familievern et oppdrag med å hjelpe den neste ut fra vedkommendes forutsetninger, være kallet til å møte og hjelpe den neste der hvor vedkommende er. Både Modum Bad og Kirkens Familievern synliggjør i dagens vedtekter et arbeid som skal være tuftet på den andres ståsted, en motivasjon som har vært beskrevet i begge institusjonene fra de ble etablert – det er menneskers behov for behandling og bistand som er oppdraget til institusjonene.

I Kirkens Bymisjon, Signo og Kirkens Familieverns verdidokumenter i dag, fremkommer det eksplisitt at institusjonene skal ha en rolle ved å fremheve målgruppene i det offentlige rom. Kirkens Bymisjon er den institusjonen som tydeligst synliggjør og konkretiserer det å være talsperson, gjennom å beskrive at de vil analysere årsakssammenhenger og aktuelle utviklingstrekk som påvirker levekår for utsatte grupper. (Kompasset 2010-2012). Kirkens Bymisjon har i dag gitt verdidokument Kompasset undertittelen: ”Rom for alle”. Undertittelen begrunnes med et ønske om at begrepet skal synliggjøre et ønske om at alle mennesker i byen skal erfare respekt, rettferdighet og omsorg.

I neste kapittel – kapittel 7.2 - vil det være sammenfatning av institusjonenes plassering innenfor sosiale samfunnsstrukturer, gjennom å peke på noen perioder og hva som særpreger disse periodene

7.2 Plassering innenfor sosiale samfunnsstrukturer

Reformasjonen bidro til at kirken og kirkens institusjoner ble lagt under Kongen eller Staten. (Angell 2009). Helse- og sosialomsorg var etter den tids oppfattelse av luthersk teologi å se som et ansvar for den verdslige makten. Dette kan forstås som at staten tok på seg kirkens

oppdrag og gjorde det til sitt. Etter hvert fikk staten sine egne interesser og bygde sine egne tiltak, som ikke falt sammen med kirkens. Det skapte nytt rom for kirken som omsorgsyter. Fra midten av det 1800 - tallet tok kirken i sterkere grad opp tanken om et eget sosialt arbeid(Aukrust 1995). Det var kritikken av offentlig fattigvesen, som førte til oppbyggingen av en kirkelig fattigpleie. Den kirkelige fattigpleien hevdet at der hvor det kommunale fattigvesenet gikk inn med tvangsmidler mot sosial nød, skapte den i stedet sosial uro. I etableringsfasen for Kirkens Bymisjon, og Signo på slutten av 1800 - tallet er institusjonene private livssynsinstitusjoner, fri til å forme sin egen virksomhet. Det ideologiske grunnlaget var viktig for arbeidet med å få institusjonene etablert og for oppfatning av den oppgaven institusjonene hadde. Ideologien forankret institusjonene som kristne og kirkelige institusjoner med spesielle kirkelige oppgaver; både forkynnelse og omsorg.

Etableringen av Modum Bad og Kirkens Familievern på slutten av 1950 – tallet var av kristne fagpersoner som stod frem med troen på nye fagimpulser som kunne være med å gi bedre livssituasjon for henholdsvis psykisk syke og familier. Modum Bad og Kirkens Familievern ble etablert i en tid hvor staten ønsket å bygge ut velferdstjenester; både tjenestetilbudet til borgerne og det faglige innholdet i tjenestetilbudet. Historieskildringen til Modum Bad og Kirkens Familievern synliggjør at institusjonene spiller på lag med staten. Samtidig viser historieskildringen at begge institusjonene har en samfunnsrolle under velferdsstatens oppbygging med å utvikle fagfeltet og tjenestetilbudet.

Den sosialdemokratiske velferdsstaten som vokste frem på slutten av 1950 – tallet ble tuftet normativt på en tanke om at alle individer er like i verd og organiserte omsorgen som et ansvar fellesskapet tok for alle borgernes grunnleggende behov. Ansvaret for omsorgstjenester ble gradvis under velferdsstatens oppbygging lagt til velferdsstaten. Det ble utbygd trygdesystemer som skulle gi økonomisk trygghet for nødtrengede og syke. For de utvalgte diakonale institusjonene ble det under velferdsstatens utvikling en utstrakt tilpasning til det offentlige systemets ulike rammevilkår. Det ble lagt vekt på profesjonalisering og det kirkelige uttrykket ble tonet ned. Det ble en forskyvning fra å ha et oppdrag som retter seg mot den enkeltes nød til å være et oppdrag som rettet seg mot samfunnsstrukturer og samhandle med det offentlige. Alle institusjonene ble gradvis avhengig av midler fra det offentlige, og det måtte konkurreres med velferdsstatens egne velferdstjenester om disse midlene.

Kirken var urolig over tendenser til økt statlig makt, regulering og sekularisering som de gjenkjente i den sosialdemokratiske velferdsstaten. Eivind Berggravs kritikk omhandlet utviklingen av velferdsstaten som ville føre til at "livsgruppene" ville bli tømt for oppgaver og det igjen ville innebære at menneskene mister de steder hvor de naturlig skal få lov til å ta ansvar for hverandre og øves opp til moraldannelse og besluttsomhet (Tønnessen 2000). Institusjonslederne valgte å gå inn i et samarbeid med staten i en passiv og avventende tilpasningsrolle – ikke med Berggravs kritiske røst. Dette som en kontrast til etableringstiden for Kirkens Bymisjon og Signo hvor det var ønske om at institusjonene skulle ha en sentral rolle i kampen mot den sosiale og åndelige nød.

Utviklingen i velferdsstatens oppbygging, førte til stor økning i omsetningen til institusjonene og det var behov for å se nærmere på eierskapet til institusjonene. Alle de utvalgte diakonale institusjonene er i dag ideelle stiftelser og betegnes ut fra det som ideelle aktører i samhandling med det offentlige. Det er i dag tre aktører som gir velferdstjenester: offentlige aktører, private kommersielle aktører og ideelle aktører, i tillegg til "livsgruppene". I dette samspillet er det i dag staten som har ansvaret for lovene og som forvalter fellesskapets økonomiske ressurser. Ideelle aktører – deriblant de utvalgte diakonale institusjoner - vil kunne stå for engasjement, frivillighet, pionerarbeid, entrepenørskap, bevissthet på holdninger og verdier. "Livsgruppene" – blant annet diakonale institusjoners frivillighet - vil kunne stå for tilhørighet, moraldannelse og oppøvelse av omsorg.

Gjennom å være ideelle stiftelser, er de utvalgte diakonale institusjonene i dag med på å løfte frem ideell sektor innen velferdstjenester i samfunnet. Mellom ideelle aktører og offentlige myndigheter er det i dag utviklet et finansielt og organisatorisk samarbeid og de utvalgte diakonale institusjonene har igjen fått en tydeligere og mer anerkjent posisjon i samfunnet enn de hadde under velferdsstatens oppbygging. I dette samspillet har de utvalgte diakonale institusjonene en oppgave med blant annet å være talerør for menneskeverdet, og om nødvendig gå flere runder for at det offentlige skal ivareta menneskeverdet når lover skal utarbeides og ressurser fordels, og i sær påse at svakere stilt ikke blir skadelidende sett i forhold til ressurssterke grupper av mennesker.

I dette kapittelet er det gitt en sammenfatning av institusjonenes plassering innenfor sosiale samfunnsstrukturer. Neste kapittel vil omhandle kirkelig strukturtilhørighet. Kapittelet vil

starte med sammenfatning av diakoni i Den norske kirke, for deretter å sammenfatte de fire utvalgte diakonale institusjonenes kirkelige strukturtilhørighet i dag.

7.3 Kirkelig strukturtilhørighet for de utvalgte diakonale institusjonene

Innenfor kirken hadde diakonien strevd med å finne sin plass og form, men i 1950 ble Norsk Diakoni råd opprettet og hadde som formål å være et koordinerende organ mellom Diakonissehuset Lovisenberg, Det norske Diakonhjem, Menighetssøsterhjemmet og Bergen Diakonissehjem (Fæhn 2002). I 1953 ble det innført ny kirkelov og med denne kom diakoni inn i lovverket for første gang. Opprettelsen av Kirkerådet i 1970 ga en kirkelig sentral-administrasjon og fra 1970 ble Diakonirådet et fast utvalg under Kirkerådet.

Forståelsen av diakoni har endret seg innenfor Den norske kirke. I den første planen for diakoni som ble vedtatt i 1987, er det mennesket som står i sentrum, både som utøver og som mål for det diakonale arbeidet. Diakoniplanen som kom 10 år senere har en ny definisjon av diakoni. I denne planen er det lagt vekt på å beskrive diakoniens rammer som fellesskapet der alle er likeverdige og diakoni som en tjeneste for medmennesket og skaperverket, og en tjeneste for Gud. Diakonibegrepet er endret tilsvarende slik de diakonale institusjonene forstår oppdraget; fra en kristologisk forståelse til en skapelsesforståelse.

Kirkens Bymisjon, Signo og Kirkens Familievern har i dagens vedtekter forankring til Den norske kirke, en forankring det etter all sannsynlighet ikke vil være mulig å endre, da denne vedtektsendringen vil omfatte stiftelsenes formål. (jfr. Stiftelseslovens kap. 6). Forankringen til Den norske kirke anses å ha sammenheng med den historiske tilknytningen institusjonens grunnleggere har hatt til Den norske kirke.

Modum Bad beskriver i vedtektene å være en økumenisk institusjon. Slik sett skiller Modum Bad seg ut fra de andre diakonale institusjonene som er omtalt i denne oppgaven, da Modum Bad ikke har tilknytning til Den norske kirke gjennom sine vedtekter. Dette kan ses i sammenheng med Einar Lundbys og Gordon Johnsons kontakter med blant annet katolikker, pinsevenner og med Den norske kirke.

Kirkens Bymisjon og Modum Bad beskriver begge tilknytning til gudstjenestefellesskap i institusjonenes verdidokumenter. Kirkens Bymisjon etablerte Bymisjonssenteret som skal være et senter med forbønnstjeneste og hverdagsmesser. Modum Bad omtaler i strategisk plan Olavskirken som et sted preget av vitalt og åpent gudstjenesteliv. Signo beskriver å ville legge til rette for å ha egne kapellrom, men har ikke omtale av gudstjenestelige handlinger. I Kirkens Familieverns verdidokumenter fremkommer det ikke omtale av gudstjenestelige handlinger eller kapellrom

Neste kapittel - kapittel 8 – er oppgavens teoridel hvor det er hentet inn teologiske perspektiver fra den svenske teologen Gustaf Wingren og den danske teologen Knud E. Løgstrup. Wingren og Løgstrups teologiske perspektiver vil deretter bli benyttet inn i kapittel 9, som omhandler drøftelse av de utvalgte diakonale institusjonenes teologiske forankring og samfunnsforståelse, og med vekt på hvilken plass skapelsesteologien har i historien og verdidokumentene.

DEL IV: TEOLOGISK TEORI

8.0 Presentasjon av tekster av Wingren og Løgstrup

Oppgaven undersøker verdidokumenter til utvalgte diakonale institusjoner, for å se nærmere på institusjonenes egen teologi- og samfunnsforståelse, og særlig hvilken plass skapelsesteologien har. Det er valgt å innhente teologisk perspektiv fra den svenske teologen Gustaf Wingren (1910 – 2000) og den danske teologen Knud E. Løgstrup (1905 – 1981) forfatterskap. Wingren søker blant annet å trengte inn i tenkningen omkring temaene skapelsen og loven. Løgstrup har i overveiende grad vært opptatt av det skapelsesteologiske området og ga Wingren faglig støtte da Wingren tok et oppgjør med teologien i Lund (Wingren 1991).

I kapittel 8.1 vil det være presentasjon av Wingrens forståelse av skapelse. Løgstrups forståelse av skapelse vil fremkomme i kapittel 8.2. Løgstrups forståelse av kall vil fremkomme i kapittel 8.3 og i kapittel 8.4 vil Wingrens forståelse av kall fremstå. Kapittel 8.5 vil omhandle Løgstrups forståelse av fellesskapets kall og i kapittel 8.6 vil det være en sammenfatning

8.1 Wingrens forståelse av skapelse

Utgangspunktet for teoridelen om Wingrens forståelse av skapelse ligger i uttalelsen: ”Innen den teologi som har satt seg fast i kirkens verdensråd, spiller den første trosartikkel om skapelsen praktisk talt ingen rolle. Begrepet ”verden” tolkes kristologisk og menneskenes handling i verden motiveres kristologisk. Her har lutherdommen et budskap, et budskap om verdens selvstendighet slik som Guds verden. Verden er et Guds arbeidsfellesskap, der han skaper selv uten at kirken er på arenaen. I denne verden har fornuften et spillerom. Evangeliet er ikke nødvendig for at det jordiske livet skal kunne leves”. (Wingren 1970:75).

I Trons artikler (1968) tar Wingren opp forståelsen av den naturlige loven: ”Skaparen framstår som den livgivare, vars tillgångar är ousinliga, trots vår förstörelse. Han svar oss med nya vårar, nye skördar, nya kullar barn (--) ett flöde av liv som bara blir oss givet. (--) I det ögeblick då livet inte blir oss givet kan vi inte skapa det (--) Vi kan hejda godheten och renheten, vi kan krångla till det för varandra. Men vi kan icke utplåna det goda. (--) ty det

finns en källa, ur vilken nytt liv strömmar, Skaparen. (--) Att ny naturlig renhet strömmar fram efter alla urspåringar, dvs. att skaparen fortsätter att skapa och ej överger sin värld(--) det är om detta grundläggande under den första artikeln talar. Att vi lever är et mirakel (Wingren1968:14-16). Wingren fremhever en teologisk tolkning av allmennmenneskelige erfaringer og situasjoner som slår fast at Gud er i naturen, i mennesket, i livet. Det er et teosentrisk utgangspunkt for tenkningen; det er Guds handlinger med menneskene som er opphavet til gudsforholdet. I skapelsen holder Gud alle mennesker oppe, uavhengig av tro, en slik måte å tenke på gjør menneskene ansvarlige overfor hverandre i skapelsen. ”Människorna lever i spontana och for dem självklara livsytringar som de inte kan dra sig undan från. I detta är de skapelser av Gud, de följer en given struktur som livet har. Och de är samtidig redskap i Guds hand, redskap som – utan att för egen del bestämma sig för detta – fortsätter att låta liv uppstå. Att vi nu har tappat bort denna livssyn sammanhänger med att det biologiska livet generelt har klipts bort i från religion och etikk” (Wingren 1972:77). I menneskelige sammenhenger virker Gud gjennom menneskene ettersom de er mennesker. Det er ved å bruke alminnelige mennesker i sin tjeneste Gud fornyer sitt skaperverk. Dette gir at livet i verden er verdslig og religiøst på samme tid. Mennesket lever avhengig av natur, samfunn og hverandre og får sitt liv fra Gud. Dette gode som finnes midt i det onde, er skapt og det kommer frem alle steder i den menneskelige verden, også der kirken ikke er.

Skapelsestroen er et innslag i den kristne troen, som en tro på Guds skapermakt, samtidig med en tro på Kristus og Ånden. Skapelsestroen kan innlemmes i den andre og tredje trosartikkel, i læren om Kristus og Ånden. Men det er ikke mulig å bygge et helhetssyn hvor den kristne troen får folde seg ut, om en tar utgangspunkt i andre og/eller tredje trosartikkel og ser bort fra den første. I følge Wingren tar man feil, om en forestiller seg at det er av akademisk interesse å bevare et helhetssyn. ”Det är ett livsvillkor för kyrkan att ha med helhetssyn klart och genomtänkt med sig, då hon med evangeliet närmar sig folket, det enkla folket”. (Wingren 1979:14)

Å bevare balansen mellom skapelsestroen i sin bredde på den ene siden og evangeliet i sin radikalitet på den andre siden er en oppgave som i følge Wingren ”skymnes av rent teologiska faktorer – och teologin beror i sin tur av filosofin, av vetenskapsbegreppet och av kulturklimatet som helhet. Sedan flera årtionden har en mängd omständigheter bidragit till teologiens ensidiga fixering vid de trosmoment som skiljer kristen tro från annan tro. Dette medför en koncentration på evangeliet och på kristologien” (Wingren 1972:180). En av

utfordringene er å formulere evangeliet om Kristus slik at det virker menneskelig og sosialt frigjørende i tiden vi lever i.

Dietrich Bonhoeffer kritiserer i ett av sine brev i fengselet (juli 1944) den kristne kirken for ”den brist på förnam hålling og at hon snokar efter svaga punkter hos människan och söker väcka tro genom att ertappa individen när han är lite ynkelig (i skuld, ångest, dödsfruktan)” (Wingren 1972:182). Dette kan ses som en berettiget kritikk om en holder fast på kristologien som utgangspunkt. Det er skapelsestroen som muliggjør den verdslige interpellasjonen av de bibelske begrepene. Skapelsestroen ser Gud som virksom der menneskene er sterke og vitale. Mellom dette på den ene siden og den historiske Kristus på den andre siden råder det en spenning. Evangeliene skildrer ensidig en frelser som oppsøker de utstøtte og som viser solidaritet med mennesker når de er svake. Gledesbudskapet for de fattige vender seg ikke til den menneskelige styrken, noe budskapet om skapelsen gjør – skapelsen ser menneskene der de er sterke og vitale.

Når evangeliet og kristologien skal fylle hele teologien og gi svar på alle spørsmål, også de sosiale og politiske, blir belastningen stor og evangeliet kan lett forandres til lov. Evangeliet kan få en tilsvarende funksjon som loven, å dempe eller stanse den destruksjonen som pågår. Ved en slik oppfattelse blir evangeliet krevende og ikke givende. Når evangeliet da brukes som utgangspunkt til samfunnsmessig engasjement, blir det en utfordring om evangeliet kan bevare sin karakter av å være en gave, og ikke bli et krav.

”Verden er selvstendig i forhold til kirken og i forhold til forkynnelsen av evangeliet, men den er ikke selvstendig i forhold til Gud” (Wingren 1970:77). Gud handler i verden som nyskapende. Den gode skapelsen er utsatt for en permanent forstørrelse i nuet, samtidig som Gud skaper nytt i nuet. Denne dobbeltheten kan føre til en tanke om at kirken bare skal forkynne evangeliet, og tie om verdslige spørsmål. Eller en går til den andre motsetningen og hevder at verden skal hente sine politiske mønstre fra kirken. I forlengelsen av dette kan det hevdes at verdens selvstendighet mot kirken fører til at det som er skapt, er godt også når det ikke er kristent. En utfordring for det kristne mennesket kan være å møte en tilstand i verden med kritikk på en slik måte at målet med kritikken ikke er å gjøre samfunnet ”kristent”, men å gjøre slutt på missbruket, det onde og befri verden til å bli naturlig igjen.

Wingren fører inn Matteus 25 i tilknytning til talen om Kristi skjulte nærvær hos hedningene, som subjekt bak handlingene deres. (Øiestad 1975:125) Kristus skal når han kommer dømme alle folkeslag etter deres gjerninger; hedninger og kristne om hverandre – og alle blir overrasket over dommen hans. Fremveksten av Kristi menneskelige bilde ute blant hedningene kan i følge Wingren ”fogas in i trons allmänna övertygelse om kristi osynliga makt över människors hjärtan och samveten. Kristus lever i världen i dag i kraft av sig själv, icke i kraft av våra innsatser (dvs kyrkan). (Øiestad 1975:105). Når Wingren kan tale om ”Kristi osynliga makt” over hedningers hjerter og samvittigheter, henger dette sammen med at han tillegger den bevisste mottagelse eller tro liten betydning som forutsetning for integrasjonen. Han avviser at man blir menneskelig bare ved å tro det gamle dogmet. Wingren legger vekt på gjerningsideen; at en eller annen form for destruksjon blir stoppet og han tolker dette som en gjerning hvor Kristus er subjekt. Og der Kristus er virksom, pågår gjenopprettelsen. Wingren snakker også om ”människoblivandet” i forbindelse med den sekulære humanisering av samfunnet, og hevder at verden følger Kristus der kirken ikke gjør det (Wingren 1972:157). En utfordring med denne omfattende måten å se gjenopprettelses begrep på, kan være at det blir vanskelig å avgrense - overalt kan Kristus ses virksom i sin gjerning; å nedkjempe djevelen, dødens Herre, og derved fremme gjenopprettelsen, skapelsens renhet.

8.2 Løgstrup forståelse av skapelse

Løgstrup skiller mellom det universelle i kristendommen og det spesifikt kristelige i kristendommen. (Jensen 2007:194 - 195). Det universelle i kristendommen beskriver han som dens utsagn om: Skaperen og om hans skapelse og opprettholdelse. Det er om det ondes virkelighet; synden, lidelsen og døden. Og det er om loven eller den etiske fordring. Dette universelle i kristendommen lar seg utlede av Det Gamle Testamentet, som deles med jødene og det er forutsatt i Det Nye Testamentet. Det spesifikt kristelige i kristendommen finnes bare i Det Nye Testamentet og er utsagn om Jesus Kristus's betydning for menneskers og universets fremtid. Det spesifikke kristelige, Jesus Kristus betydning forutsetter kristen tro. Det er en ny, forkynt ”virkelighet” som det her tales om – ikke noe man kan gå ut og peke på som erfaringer som er felles for alle mennesker. For at det spesifikt kristelige i kristendommen kan være noe viktig for en, må en ha hørt den kristne forkynnelsen, og en må tro på den. Det universelle i kristendommen derimot, forholder seg til alle menneskers virkelighet og erfaringer, enten de er kristne eller alt annet.

Løgstrups tenkning styres ut fra en overbevisning om at Gudsriket forandrer den skapte virkelighets grunnvilkår. Erfaring tilsier for Løgstrup at en slik nyskaping ikke skjer gjennom evangelieforkynnelse, Gudsriket kjenner vi bare som ritual. ”Legge denne troen bak oss som natur som spontant bryter gjennom, det er utelukket. Derfor – og dette er et avgjørende poeng i Løgstrups tale om troens ritual-, derfor kan troen ikke bevares uten menighet og kirke” (Løgstrup 1972:18 i Christoffersen 1996:48). Dette Gudsrike er nå nærværende som løfte. Forventningene til det fremtidige Guds rike gir oss tilbake livet i tiden, gjør vårt liv nærværende - vi lever på skaperverkets grunnpremisser. Løgstrup fremhever at forskjellen på ”Skaperverket” og ”Guds rike” er at Skaperverket er gjenstand for filosofiske iakttagelser og religiøs tyding (det universelle), ”Guds rike” er det uforutsette og må av den grunn forkynnes (det spesifikt kristelige) (Jensen 2007:216)

Når det kommer til det ”specifikt kristelige i kristendommen” dreier alt seg om Jesus Kristus med vekten på Kristus; hvorav begrepet ”kristendommen” springer (Jensen 2007:203). Det spesifikt kristelige i kristendommen er en forkynnelse som i Det Nye testamentet er omtalt som ”frelse” fra syndens og dødens makt. Jesus fra Nasaret, en historisk person som levde i Palestina fra ca år 0 til ca år 33, forkynte at denne frelsen var nær. Tilnavnet Kristus henspiller på at det er Gud som er virksom i ham; han er både menneske og Gud. (Jensen 2007:204)

Løgstrups tenkning styres ut fra en overbevisning om at Gudsriket forandrer den skapte virkelighets grunnvilkår. Erfaring tilsier for Løgstrup at en slik nyskaping ikke skjer gjennom evangelieforkynnelse, gudsriket kjenner vi bare som ritual. Nå er dett Gudsrike nærværende som løfte. Forventningene til det fremtidige Guds rike gir oss tilbake livet i tiden, gjør vårt liv nærværende. ”Legge denne troen bak oss som natur som spontant bryter gjennom, det er utelukket. Derfor – og dette er et avgjørende poeng i Løgstrups tale om troens ritual-, derfor kan troen ikke bevares uten menighet og kirke(Løgstrup 1972:18)”. (Christoffersen 1996:48). Løgstrup bringer her inn troen som ikke kan bevares uten menighet og kirke. Ut fra dette perspektivet er det interessant å se at verdidokumentene har omtale av gudstjenestelige handlinger og tilknytning til Den norske kirke.

8.3 Løgstrups forståelse av kall

I arbeidet med den etiske fordring kom Løgstrup frem til en måte å tenke på som kan minne om en moderne variant av luthersk kallsetikk. Tro og teologi er ikke erfaringer som bare hører til de indrekirkelige rom. En levende tro må kunne uttrykkes slik at den kjennes betydningsfull for ethvert menneske. Løgstrup så på Kristi forkynnelse som en kilde til etisk kunnskap. Som utgangspunkt for etikken la Løgstrup den første trosartikkel.

Den etiske fordring er ensidig og i det legger Løgstrup at den krever at jeg gir uten tanke på gjengjeld eller gjensidighet. Til grunn for dette ligger at den forutsetter en livsforståelse at livet med alt det som det innebærer er gitt den enkelte. Vi eier ikke vårt liv selv – livet er en gave – vi står i gjeld til livet. ”Blot ved at være til og modtage livet er vi skyldnere”. (Jensen 2007:90). Dette kan for noen forstås som Jesu´s ord om at du skal elske din neste som deg selv, en variant av det kristne kjærlighets bud. Løgstrup viser til dette som samme fenomen, som når Jesus forteller historien om den barmhjertige samaritan (Lukasevangeliet 10:25-37), eller når Jesus formulerer det såkalt dobbelte kjærlighetsbudet; ”Du skal elske Herren, din Gud..... og din neste som deg selv”(Matteusevangeliet 22:37-39), eller når han i Bergpreken sier:” Elsk deres fiender, velsign dem som forbanner dere, gjør godt mot dem som hater dere, og be for dem som forfølger dere, så dere kan være barn av deres Far i himmelen”. (Matteusevangeliet 5:44,45) (Jensen 2007:91). Jesus måte å si det på viser innsikt i rekkevidden av at fordringen finnes – og at den stammer fra skapelsen, som er gitt med vår tilværelse. Slik sett betyr det at den gjelder alle mennesker, enten de er klar over det eller ikke – da alle mennesker er skapninger på jorden. Ut fra dette kan den i prinsippet gjøres forståelig for alle – og gjøres gjeldende for alle. Den kristne har i så henseende ikke noe fortrinn for andre.

I følge Løgstrup (Løgstrup 2008) hviler den etiske fordring på følgende to elementer: At det ene menneskets liv er viklet inn i det andre menneskets liv. Fordringen går ut på å ha omsorg for den del av den andres liv som er oss priggitt gjennom denne sammenviklingen. Det andre elementet på at fordringen får sin ensidighet går ut fra forståelsen av at den enkeltes liv er en vedvarende gave som er oss gitt. Av den grunn mener Løgstrup har vi ikke mulighet for å kunne kreve noe til gjengjeld for det vi gjør. Løgstrup påpeker at hvorvidt livet er oss skjenket selvsagt ikke kan fastslås empirisk, det kan man bare tro eller benekte. Den etiske fordring er oss gitt og kan dermed ikke relativiseres. Det er med vår eksistens vi må forsøke å forstå

fordringen. Den erfares som en appell utgått fra den andre om å handle til den andres beste. I bestemte situasjoner kan i følge Løgstrup ethvert menneske vise omsorg for andre, uavhengig av tro eller religiøs motivasjon; det hører med til menneskets skapte virkelighet.

Løgstrup snakker om min neste. Dette er ikke en person man inngår avtaler om gjensidige ytelser med. Løgstrup beskriver den etiske fordring som et kall som kan komme plutselig og uventet. Den etiske fordring er taus, den sier ikke klart fra hva som er rett eller galt. Løgstrup henspiller til at vi er tiltalt - truffet, før vi handler, for at vi skal kunne handle overfor en annen. Å være menneske handler om å være avhengig av andre, i Løgstrups forstand at våre liv er innevevd i hverandre, at noe av din skjebne ligger i min hånd, at vi angår hverandre og ikke starter som likegyldige overfor hverandre. Den etiske fordring har gyldighet uavhengig av tid og sted. Det er ingen som eier fordringen og derfor ingen som kan distansere seg fra den.

Det kan diskutere hvordan den etiske fordring skal tolkes og forstås, men hele tiden forutsettes det at fordringen er der (Løgstrup 2008). Den etiske fordring sier ikke hva den enkelte i den gitte situasjon skal gjøre. Det er opp til den enkelte å tenke seg inn i som om den var i Den annens sted. Det er ut fra sin egen uselviskheter og livsforståelse den enkelte i den gitte situasjon må finne svaret på hvordan det best er å handle. Med uselviskheter mener Løgstrup, at man i det man holder på med, ikke tenker på seg selv, men på Den andre. Det vil si at man forsøker å sette seg selv til side og sette seg inn i Den andres sted.

Løgstrup fremhever de spontane livsytringer som tillit, talens åpenhet, barmhjertighet og håp. I virkeligheten ligger tillit – talens åpenhet og håp tett på hverandre og det kan gi mening å slå de sammen og si at det er to fenomengrupper; tillitens gruppe og barmhjertigheten (Jensen 2007:106). Livsytringen kjennetegnes i følge Løgstrup på at den er skapt ved at ”den ikke kan underlægges vores manipulation eller beherskelse, uden at vi derved ændrer på den, og så er den ikke længer til (...) Endelig er det suveræne ved livsytringene at de er der i deres egen rett. De skal ikke begrundes. De er selvindlysende ” (Jensen 2007:113). Sammenhengen mellom den etiske fordring og de spontane livsytringer er i følge Løgstrup: ”ikke alene svarer de suveræne livsytringene til den etiske fordring, den etiske fordring kan kun lydes med de suveræne livsytringer, der overflødigør den. (----) Fordringens radikalitet består i, at den fordrer at være overflødig (Øiestad 1975:172).

Når barmhjertigheten kalles spontan betyr det i følge Løgstrup (Løgstrup 2008) at gjerningene ene og alene er fremkalt av den tilstand eller stilling som den andre befinner seg i, uten at den barmhjertige på annen måte skal ha noe ut av gjerningene, verken for seg selv eller for tredjeperson eller tredjeinstitusjon. Når barmhjertighet blir til handling i en akutt situasjon, er det vekselvirkningen mellom utfordringen i situasjonen og et menneskes spontane motivasjon som er avgjørende. Samspillet mellom sinnelag og handling er selve nerven i den spontane barmhjertighet. Dette fremhever Løgstrup at er en regel som forlanger at vi fantaserer oss til hvordan vi ville ønske å bli behandlet, hvis vi var i Den andres sted - for så å handle deretter.

Gjennom begrepet tillit analyserer og viser Løgstrup hvordan det er et grunnfenomen i menneskets tilværelse og forholdet til andre mennesker: ”Den enkelte har aldri med et annet menneske at gjøre uten at det holde noget af dets liv i sin hånd. Det kan være meget lidt, en forbigående stemning, en oplagthed, man får til at visne, eller som man vækker, en lede man uddyber eller hæver. Men det kan også være forfærdende meget, så det simpelthen står til den enkelte, om den andens liv lykkes eller ej.”(Løgstrup 2008:25)

Menneskelivet er hos Løgstrup et liv i interdependens, i gjensidig avhengighet. Avhengighet har i alle situasjoner i livet alltid et maktaspekt ved seg - og i en gjensidig avhengighet slik Løgstrup fremstiller den - ligger det ikke bare den selvfølgelige makten den sterke/hjelpende part har over den som tar imot, men også den omvendte makten i en annen situasjon et annet sted og dermed den svakes makt i tillitsforholdet til den andre. Hos Løgstrup er det ikke snakk om en sterk og svak part, men om gjensidig avhengighet og gjensidig makt i møte med den andre.

Humanismen har ifølge Løgstrup to ting felles med Jesu forkynnelse. Begge bygger på den uutalte fordring som følger av menneskers felles liv, at vi er hverandres verden og skjebne og begge gir avkall på fordringens begrunnelse. (Hansen, Petersen, Petersen 2010:161). Den står som en kjensgjerning, som benekter at den ene har krav på den. Når det humane er identisk med den fordring, som følger – da den enkelte har del i den væren og den verden, hvor den andre har sitt liv – er der ingen annen forskjell mellom humanismen og kristendommen enn at den ene er religiøst forankret – mens den andre gir avkall på en religiøs forståelse

8.4 Wingrens forståelse av kall

Wingrens lutherske kallstanke plasserer menneskets kall midt i Guds Skaperverk, midt i min nestes behov for det gode og midt i evangeliet. Teologisk sett betyr det at ethvert menneske lever i sitt Gudgitte kall i den situasjon eller det yrket vedkommende befinner seg i. Kallet er et kall til min neste i verden. En del av Guds gode skapelse som jeg selv er det. ”Alt som bringer meg i relasjon til andre mennesker, alt som gjør mine handlinger til hendelser i andres liv, rommer et kall”.(Wingren 1970:76). Dette henspiller til retten til aktivt eller passiv å gripe inn i mine medmenneskers tilværelse. I dette eller dette kall gjøres en tjeneste for Gud. Dette er kallstankens sentrum og innholdet i lutherdommens ”allmenne prestedømme”.

”Den kristne behøver ikke oppfinne sitt kall, bare ta det opp” (Wingren 1970:64). Gjeringene kommer fordi vi er satt i relasjoner som gjør at vi stadig møter vår neste, eller at vi har stillinger eller yrker som stadig krever av oss at vi skal gjøre vel mot andre. De er ikke en forutsetning for troen, men en naturlig del av livet. Kallet blir ikke lenger det spesielle, men det allmenne. I Luthers lære om kallelsen henviser Wingren blant annet til: ”förhållande mellan fasthet och rörlighet i kallelsen, spänningen mellan frihet och tvång er i viss mån huvudfrågan när det gäller Luthers kallesestanke” (Wingren1960:14). I forhold til problemet mellom ”fasthet – rörlighet” hos Luther, mener Wingren ”lösningen torde ligga i det enkle faktum, att Gud är överallt närvarande och djävulen överallt närvarande. Djävulen brukar en stillastående kallelse för sina syften, och Gud svarar med fri nyskapelse. Djävulen brukar människans frihet till att åstadkomma anarki, och Gud svarar med att sätta tvingande barriärer mot friheten (Wingren 1960:14).

I følge Wingren erstattes ikke det naturlige budet om kjærlighet til nesten av et helt annet spesifikt kristent bud, men det bud som følger av evangeliet – er det naturlige budet med kjærligheten til nesten i sentrum. Den kristne holdningen er den naturlige nestekjærlighetens holdning, den fremtrer helt jordnært og hverdagslig innenfor kallsarbeidets rammer. Nyhetsmomentet ved den kristne handling og holdning er i følge Wingren: ”den är laddad med en ny villighet, villigheten att lida för nästans bästa – och att lida med glädja (Wingren 1960:190). Dette nye som Wingren fremhever i evangeliet og troen innebærer en ny motivering; formaningen om å tjene nesten gis på bakgrunn av ”mottagen förlåtelse, ”förmaningen framspringer ur evangeliet.(Wingren 1960B:191).

Wingren opererer sekundært med en etisk norm; nestekjærligheten. Denne norm møter det enkelte mennesket i form av et krav utenfra, fra nestens behov. Idet han henviser til Luther hevder han at denne ”finner næstankærlekens krav uttrykta i de fordringar, som sammanlevnaden med de andra i samhället ställer”(Wingren 1954:105). Dette utdyper Wingren ved å henvise til Lögstrup: ”Varje möte mellan människor rymmer en outtalad fordran att taga vara på den andres liv, så långt det är utlämnat åt oss” (Wingren 1958:40-41). Men problemet melder seg idet, som Wingren uttrykker det ” var och en som frågar efter nästans bästa hör mängder av önskemål och böner och rop rutomkring sig, vilka av honom kräva rakt motsatta handlingar och vilka dock alla härröra från ”nästor”(Wingren 1958:168). Wingren mener å løse dette normproblemet ved å hevde at det ”är blott skenbart det förhåller sig så. Det betyder något synnerlig konkret för den etiska avgörelsen, när den omsider träffas, att den regulerande faktorn är nästan och dennes bästa. Dermed hänvisas människan ut till världen: godheten i den handling, hon skall utföra, är Skaparans godhet via mänsklig handling fram till en nästa, som av Gud i födelsen är skapad till livet och vars liv nu ges på nytt genom mänskliga handling (Wingren 1958:168)

I følge Wingren er det den enkelte kristne i sin hverdagssituasjon – i kallelsen – som i nesterelasjonen kritisk sorterer blant de mange kravene som møter ham/henne. Relasjonen til nesten kan også komme gjennom aktiviteter i et fellesskap, men fellesskap har en risiko i seg for å bli en forstørrelse av egoisme. Wingren gir uttrykk for risikoen ved at fellesskap blir: ”förstoringar av egosimen och samtidig inte människovänliga (Wingren 1958:131). I 1958 omtalte Wingren demokratienes flertallsbeslutninger, interesseorganisasjoner og hva han kaller ”rättighetsideologien”, som i overveiende grad negative (Wingren 1958: 31, 133). 1960 utkom ”Demokrati i folkekyrkan” og her imøtegår han den uttalelsen ved å innrømme at i ingen form for samfunnsliv er faren for misbruk så liten som i demokratiet, da makten er fordelt (Wingren1963:31-32).

8.5 Lögstrups forståelse av fellesskapets kall

Lögstrup skiller mellom barmhjertighet og nestekjærlighet som hhv ”fuldbyrdelse og ide” ” (Hansen, Petersen 2010:169). Dette gjør han ved ”at strikke videre på historien om den barmhjertige samaritaner, som handler om ansigt til ansigt – relationer, men understreger Lögstrup, de fleste relationer mellom mennesker har også en politisk dimension” (Hansen,

Petersen 2010:169). Om samaritaneren etter å ha vendt tilbake til Jerusalem, prøver å igangsette en folkebevegelse som krever mer politi på veiene, er det ikke lenger en barmhjertig – men en politisk samaritan. Om han på veien fullbyrder kjærligheten, har han i sin politiske aktivitet omgjort den til en ide – som skal realiseres politisk. Når ideen ikke forutsetter kjærlighet, ikke er betinget av en neste og ikke nødvendigvis innebærer omkostninger, kan den da ses på som en fullbyrdelse? Svaret er ifølge Løgstrup ja fordi: ”Fullbyrdelse og ide har rolleombytingen til fælles. Rolleombytingens apati gjør den enkelte i stand til at fantasere sig til, hvilken hjelp han ville værdsætte, hvis han var i den andens sted, mens fullbyrdelsen består i at yde den hjælp” (Hansen, Petersen 2010:169). Det er i følge Løgstrup godt nok med kjærligheten redusert til ide – ingen som elsker ”nesten”, men det er noen som tvinges til å handle - som om de gjorde det. Kjærligheten nedskrevet til politisk ide betyr at samfunnet innrettes slik at folk opptrer som om de elsker ”nesten”, vel vitende at de ikke gjør det (Hansen, Petersen 2010:169). Samfunnsordninger etableres som om samlivet med medmennesker hviler på gjensidig sympati – men det er kun snakk om en ”erstatningsvare” – da ingen kan tvinges til å elske sin neste. Vår forut forståelse av godt og ondt og vår menneskelige fornuft gjør oss i stand til å se plikten i forhold til medmennesket - dette som en nødvendig forutsetning for våres liv som er i innbyrdes avhengighet. Dette fører til at samfunnsordninger etableres og driftes i en etisk motivasjon – uten at man binder seg til å etablere et følelsesmessig fellesskap.

8.6 Sammenfatning

Wingren fremhever en teologisk tolkning av allmennmenneskelige erfaringer og situasjoner som slår fast at Gud er i naturen, i mennesket, i livet. Det er et teosentrisk utgangspunkt for tenkningen; det er Guds handlinger med menneskene som er opphavet til gudsforholdet. I skapelsen holder Gud alle mennesker oppe, uavhengig av tro, en slik måte å tenke på gjør menneskene ansvarlige overfor hverandre i skapelsen. Skapelsestroen er et innslag i den kristne troen, som en tro på Guds skapermakt, samtidig med en tro på Kristus og Ånden. Skapelsestroen kan innlemmes i den andre og tredje trosartikkel, i læren om Kristus og Ånden. Det er ikke mulig å bygge et helhetssyn hvor den kristne troen får folde seg ut, om en tar utgangspunkt i andre og/eller tredje trosartikkel og ser bort fra den første.

”Innen den teologi som har satt seg fast i kirkens verdensråd, spiller den første trosartikkel om skapelsen praktisk talt ingen rolle. Begrepet ”verden” tolkes kristologisk og menneskenes handling i verden motiveres kristologisk. Her har lutherdommen et budskap, et budskap om verdens selvstendighet slik som Guds verden. Verden er et Guds arbeidsfellesskap, der han skaper selv uten at kirken er på arenaen. I denne verden har fornuften et spillerom. Evangeliet er ikke nødvendig for at det jordiske livet skal kunne leves”. (Wingren 1970:75).

Det er skapelsestroen som muliggjør den verdslige interpellasjonen av de bibelske begrepene. Skapelsestroen ser Gud som virksom der menneskene er sterke og vitale.

Wingrens lutherske kallstanke plasserer menneskets kall midt i Guds Skaperverk, midt i min nestes behov for det gode og midt i evangeliet. Teologisk sett betyr det at ethvert menneske lever i sitt Gudgitte kall i den situasjon eller det yrket vedkommende befinner seg i. Kallet er et kall til min neste i verden. Dette henspiller til retten til aktivt eller passiv å gripe inn i mine medmenneskers tilværelse. I dette eller dette kall gjøres en tjeneste for Gud. Dette er kallstankens sentrum og innholdet i lutherdommens ”allmenne prestedømme”.

I arbeidet med den etiske fordring kom Løgstrup frem til en måte å tenke på som kan minne om en moderne variant av luthersk kallsetikk. Tro og teologi er ikke erfaringer som bare hører til de indrekirkelige rom. En levende tro må kunne uttrykkes slik at den kjennes betydningsfull for ethvert menneske. Løgstrup så på Kristi forkynnelse som en kilde til etisk kunnskap. Som utgangspunkt for etikken la Løgstrup den første trosartikkel.

Løgstrup skiller mellom det universelle i kristendommen og det spesifikt kristelige i kristendommen. (Jensen 2007:194 - 195). Det universelle i kristendommen beskriver han som dens utsagn om: Skaperen og om hans skapelse og opprettholdelse. Det er om det ondes virkelighet; synden, lidelsen og døden. Og det er om loven eller den etiske fordring. Dette universelle i kristendommen lar seg utlede av Det Gamle Testamentet, som deles med jødene og det er forutsatt i Det Nye Testamentet.

Løgstrup fremhever at forskjellen på ”Skaperverket” og ”Guds rike” er at Skaperverket er gjenstand for filosofiske iakttagelser og religiøs tyding (det universelle), ”Guds rike” er det uforutsette og må av den grunn forkynnes (det spesifikt kristelige) (Jensen 2007:216). Når det

kommer til det ”specifikt kristelige i kristendommen” dreier alt seg om Jesus Kristus med vekten på Kristus; hvorav begrepet ”kristendommen” springer (Jensen 2007:203).

Det spesifikt kristelige i kristendommen finnes bare i Det Nye Testamentet og er utsagn om Jesus Kristus's betydning for menneskers og universets fremtid. Det spesifikke kristelige, Jesus Kristus betydning forutsetter kristen tro. For at det spesifikt kristelige i kristendommen kan være noe viktig for en, må en ha hørt den kristne forkynnelsen, og en må tro på den. Det universelle i kristendommen derimot, forholder seg til alle menneskers virkelighet og erfaringer, enten de er kristne eller alt annet.

Neste kapittel vil omhandle drøftelse av hvilken teologiforankring og samfunnsforståelse de utvalgte diakonale institusjonene gir, og i sær drøfte hvilke plass skapelsesteologien har i materialet. Wingren og Løgstrups teoretiske perspektiv vil bli tatt med inn i disse drøftelsene

DEL V: DRØFTING OG KONKLUSJON

9.0 Drøfting

I teoridelen har oppmerksomheten vært konsentrert omkring skapelse og kall i Gustaf Wingrens og Knud E. Løgstrups forfatterskap. Både Løgstrup og Wingren vektlegger at Gud handler med verden og menneskene, ikke bare gjennom evangeliet og kirken – men også gjennom skapelsen og loven. Begge to er avvisende til den pietistiske teologiens tendens til å legge kulturen inn under kirken, samtidig som de begge distanserer seg fra den motsatte tendens til å la kristendommen gå opp i kulturen. Gjennom Wingrens og Løgstrups perspektiver, vil materialet i oppgaven bli drøftet i forhold til problemstillingen som ser nærmere på hvilken teologisk forankring og samfunnsforståelse institusjonene gir seg selv. Det vil særlig bli sett nærmere på hvilken plass skapelsesteologien har i dag i de utvalgte diakonale institusjonene.

I kapittel 9.1 vil etableringsfasen til Kirkens Bymisjon og Signo som synliggjør arbeid rettet mot åndelig nød, kort bli løftet frem. Deretter vil den store linjen fra arbeidet mot åndelig nød til arbeidet for menneskets verdighet bli trukket opp. Kapittel 9.2 vil omhandle drøftelse fra Kristus orientert forståelse til skapelsesorientert forståelse. Kirkelig strukturtilhørighet for de utvalgte diakonale institusjonene, vil bli drøftet i kapittel 9.3. Forholdet mellom offentlige helse- og sosialtjeneste og diakonale institusjoner, vil fremkomme i kapittel 9.4. Kapittel 9.5 vil omhandle underliggende motiver for velferdsordninger. Drøftelseskapittelet avsluttes med sammenfatning i kapittel 9.6.

9.1 Fra arbeid mot åndelig nød, til menneskets verdighet

I materialet vises det i etableringsfasen for Kirkens Bymisjon et arbeid som var mer opptatt av den åndelige og kirkelige nøden, enn av den sosiale nød. Grunntanken var at det måtte religiøs fornying til i hvert menneske. Slik fornying ville skape moralsk endring som igjen ville føre til sosial forandring. Slik ble Kirkens Bymisjons arbeid ikke bare et svar på nødtilstanden i kirken, men også en kirkelig reaksjon på de sosiale forholdene i det gryende industrisamfunnet. Conrad Svendsen startet Signo og ønsket å sikre konfirmasjonsopplæring til døve. På husbesøkene ble det avdekket sosial nød. Dette førte til opprettelse av institusjoner som ga omsorg til forsømte døve, samtidig som det ble gitt konfirmasjonsopplæring.

Forkynnelse kom etter hvert til å tre i bakgrunn for både Kirkens Bymisjon og Signo. Dette forsterket seg under oppbyggingen av velferdsstaten etter 2. verdenskrig, hvor nye systemer for ivaretagelse av sosiale forhold bidro til å spisse også det kirkelige arbeidet i retning av sosialt arbeid.

Sekulariseringen i juridisk forstand oppstod gjennom en teologi med lære om ”de to regimentene” (Wingren 1970). Å forstå reformasjonen handler om å minnes at det verdslige - tvingende riket er skapt av Gud, og det er fra et synspunkt et like ”guddomlig” rike som kirken er. Det er bare et annerledes rike enn kirken, det er Guds rike på Guds ”venstre hånd”. Gud styrer menneskene gjennom to hender; Kristus sitter på Guds ”høyre hånd” med evangeliet og syndenes forlatelse. I venstre hånd er all verdslighet og alle yrker, der skal fornuften regjere og ikke Kristi evangelium. Luther gir ikke uttrykk for at ”den verdslige delen” skulle være imot evangeliet eller at det skulle være et konkurranseforhold mellom dem. Loven frembringer på jorden gjerninger, og gjerninger kan ikke frelse menneskene, heller ikke om det er gode gjerninger.

Modum Bads planlegging og ide ble drøftet i Kristelig medisinerkretser hvor blant annet Gordon Johnson holdt foredrag om den faglige bakgrunn og de terapeutiske metoder han ønsket å etablere et nervesanatorium på. Kirkens Familievern etableres – slik som Modum Bad – på midten av det 20. århundre. I materialet fremkommer det bispedømmerådene som grunnleggere av familievernkontor, etter tilbakemeldinger fra prester som opplevde økende henvendelser vedrørende familierelaterte problemer. Etableringsfasen for Modum Bad og Kirkens Familievern synliggjør mennesker som tar initiativ for å etablere omsorgstilbud til medmennesker i tilværelsen, det er fagmennesker som ser behov og utvikler tjenester i forhold til disse behovene. Tjenestene utvikles ut fra ny fagkunnskap som legger vekt på menneskets egne ressurser. Det legges vekt på å styrke mennesker til selv å finne måter å leve livet på.

Wingren fremhever et teosentrisk utgangspunkt for tenkningen; det er Guds handlinger med menneskene som er opphavet til gudsforholdet (Wingren 1972). I skapelsen holder Gud alle mennesker oppe, uavhengig av tro. En slik måte å tenke på gjør menneskene ansvarlige overfor hverandre i skapelsen. Dette perspektivet henspeiler på mennesket som er avhengig av mennesker. Dette oppfattes å være en motvekt til velferdsstatens oppbygging og oppfatning av at det er det profesjonelle hjelpeapparatet som skal være til nytte for borgerne.

Et slikt perspektiv mister perspektivet om at det vesentlige for mennesker er å være til nytte for andre. En person – en samfunnsborger – skifter mellom det å trenge hjelp i visse situasjoner, til det å yte hjelp i andre situasjoner. Velferdsstatens oppbygging kan forstås som et forsøk på å konstruere en ny livsverden, som klienter skal kunne hente mening fra og gjenvinne sin funksjonsdyktighet innenfor. Skapelsen ser menneskene der de er sterke og legger til rette for vekstvilkår og løfter det skapte liv frem i verdighet.

Dagens vedtekter og verdidokumenter for de utvalgte institusjonene synliggjør etisk tenking og formål som er preget av det allmenne, og som legger vekt på et ønske om å gi mennesker mulighet til verdig liv. I Kirkens Bymisjonens verdidokument er dette tydeligst og fyldest omtalt. Menneskesynet beskrives i Verdidokumentet å komme til uttrykk gjennom de verdier som preger arbeidet. Det oppfattes at verdiene har skapelsesteologisk beskrivelse, gjennom omtale som ser menneskene sterke og vitale. Kompasset beskriver at det er et mål å arbeide for et samfunn med rom for alle ved hjelp av ulike strategier. Kirkens Bymisjon beskriver å ville avdekke og dokumentere helsemessige og sosiale problemer, urettferdighet og svekket livskvalitet for mennesker i byen. For utsatte grupper vil organisasjonen styrke og utvide rettighetene og bidra til at folk får ivaretatt sine menneskerettigheter og sine grunnleggende behov. Inkluderende fellesskap skal etableres ved å utvikle møtesteder og fellesskap som gir større rom for sosialt, kulturelt og religiøst mangfold. Kirkens Bymisjon uttrykker å ville fremme deltakelse ved blant annet at folks mulighet til innflytelse på forhold som preger deres livssituasjon skal styrkes. Enkeltpersoners rettigheter og tilrettelegging for den enkeltes muligheter skal være en del av arbeidet.

I vedtektene beskriver Signo å ville arbeide for at døve og døvblinde skal få personlig og tilpassede tilbud for egen utvikling og trivsel. Det beskrives i statuttene at i dette ligger også hjelp til å dekke fysiske, psykiske, sosiale og åndelige behov gjennom tilrettelegging av livsmiljø. Dette skal i følge Signo praktiseres slik at det vises respekt for den enkeltes overbevisning. Modum Bad fremhever i strategiplanen mennesket å være skapt med absolutt og uendelig verdi. Videre beskrives det et ønske om å møte mennesker med likeverd og respekt for integritet. Kirkens Familievern har nedfelt i vedtektene å møte familier, ektepar, foreldre par og enslige og å styrke disse menneskenes stilling i kirke og samfunn. Verdidokumentene til Signo, Modum Bad og Kirkens Familievern er ”knappere” i beskrivelsen av verdier strategier, enn Kirkens Bymisjonens verdidokumenter. Til tross for

”knappe” beskrivelser, oppfattes det i materialet å fremkomme arbeid som ser mennesker der de er og som ønsker å legge til rette for at mennesker skal få muligheter for et verdig liv.

Institusjonenes rolle som talerør, kan være med å påvirke til at menneskeverdet er et hovedanliggende når det skal utarbeides lover og i debatter om bruk av samfunnets felles ressurser i helse- og omsorgssektoren. Tilgang til ressurser kan lett påvirke vurdering av verdighet i helse- og omsorgssektorens tilbud. LEON – prinsippet som har vært benyttet innen blant annet helsesektoren, har som prinsipp at problemet skal løses på lavest mulig nivå for derigjennom å få lavest mulig kostnader. I LEON prinsippet er det kostnadene som er i fokus og ikke menneskets verd.

Materialet synliggjør et skifte i praksis for Kirkens Bymisjon og Signo fra et arbeid som er opptatt av forkynnelse, til et arbeid som er opptatt av menneskers sosiale vilkår, og videre til et arbeid som er opptatt av menneskers verdighet. Modum Bad og Kirkens Familievern etableres av kristne fagmennesker som benytter faglige impulser til å utvikle nye behandlingstiltak slik at mennesker skal bli gitt mulighet til bedret livskvalitet.

De utvalgte diakonale institusjonene forstås i dag å fremholde alle menneskers verdighet. Det synliggjøres et ønske om å utvikle tjenestetilbud til henholdsvis marginaliserte grupper, døve og døvblinde, psykisk syke og mennesker med utfordringer i nære relasjoner, som er ut fra disse menneskenes behov. I neste kapittel vil det bli sett nærmere på teologisk forståelse av dette arbeidet.

9.2 Fra Kristusorientert forståelse, til skapelsesorientert forståelse

Den materielle nøden var i etableringsfasen for Kirkens Bymisjon og Signo forstått som forårsaket av åndelig og moralsk forfall, og derigjennom spilt forkynnelsen en viktig rolle. Når evangeliet og kristologien skal fylle hele teologien og gi svar på alle spørsmål, også de sosiale og politiske, blir belastningen stor og evangeliet kan lett forandres til lov. Evangeliet kan få en tilsvarende funksjon som loven, å dempe eller stanse den destruksjon som pågår. Ved en slik oppfattelse blir evangeliet krevende og ikke givende. Når evangeliet da brukes som utgangspunkt til samfunnsmessig engasjement, blir det en utfordring om evangeliet kan bevare sin karakter av å være en gave, og ikke bli et krav. Evangeliene skildrer ensidig en

freiser som oppsøker de utstøtte og som viser solidaritet med mennesker når de er svake. Dette til forskjell fra skapelsesteologien som ser mennesker der de er sterke.

Modum Bad og Kirkens Familievern etableres i en tid med velferdsstatens oppbygging og stor utvikling innen fag og velferdstjenester. Kristne fagmennesker var i etableringsfasen til Modum Bad og Kirkens Familievern inspirert av faglig impulser som så mennesker i stand til å forme sin egen livsverden. Fagligheten fremhevet videre at det skapende menneske er et håpsbærende menneske som kan våge å begynne på nytt.

I andre halvdel av det 20. århundret skjedde det endring for de fire utvalgte diakonale institusjonene som tvang frem refleksjoner om forholdet mellom sosialt/praktisk arbeid og det åndelige arbeidet. Det religiøse livssynet ble sett på som noe privat og personlig, som den profesjonelle behandleren ikke skulle blande seg borti. Etter hvert fikk institusjonene tilsatt som ikke delte den kristne tro, noe som førte til at hovedvekten ble lagt på verdigrunnlag og ikke tro.

Dokumentet som ble utarbeidet av ledere fra blant annet Kirkens Bymisjon, Signo og Kirkens Familievern (Kaupang 1992), la vekt på å synliggjøre en praksis som er forståelig for alle mennesker, uansett tro. Strategidokumentet synliggjør arbeid i institusjonene som ser alle mennesker og samfunnet som del av Guds skaperverk. Det oppfattes at dokumentet beskriver menneskers lengsler, ensomhet, smerte og håp gjennom å synliggjøre det som del av skaperverket, og at alles liv er viklet inn i hverandres liv. Både den som mottar hjelp og den som gir hjelp er viklet inn i hverandres liv. Institusjonenes verdidokumenter i dag synes å bygge videre på det strategiske arbeidet som ble startet av diakonilederne, ved at institusjonene i dag gir uttrykk for en skapelsesorientert forståelse i verdidokumentene.

Løgstrup skiller mellom barmhjertighet og nestekjærlighet som henholdsvis ”fullbyrdelse og ide”. Dette gir forståelse av at det er nok med kjærligheten redusert til ide. Det er ingen som elsker ”nesten”, men det er noen som tvinges til å handle, som om de gjorde det. Ved at kjærligheten nedskrives til politisk ide, kan de diakonale institusjonene innrettes slik at ansatte opptrer som om de elsker ”nesten”, selv om de ikke gjør det. Det er forut forståelsen av godt og ondt og den menneskelige fornuft som setter ansatte i stand til å se plikten i forhold til medmennesket. Dette som en nødvendig forutsetning for at menneskers liv er innbyrdes avhengig av hverandre. Denne forståelsen legitimerer utarbeidelse av verdidokumenter med verdier og strategier for hele institusjonen og deres ansatte.

Institusjonenes verdidokumenter innehar i dag skapelsesteologisk omtale. Kirkens Bymisjon er den institusjonen som har de fyldigste og tydeligste verdidokumentene. Kirkens Bymisjon formulerer dagens verdier som blant annet (Verdidokumentet 10-21): ”Alle mennesker er skapt i Guds bilde med en verdi og en verdighet som ingen har rett til å krenke. Alt liv er skapt av Gud og vi skal forvalte det etter Guds vilje. Mennesket er skapt til fellesskap med andre. Barmhjertighet skal være et synlig uttrykk for Guds kjærlighet blant mennesker”. Signo omtaler verdier i heftet om Basistenkning (Basistenkning:24) med formuleringer som: ”Mennesket er et relasjonelt individ som innebærer å ha et forhold til seg selv, til andre mennesker, til naturen og til Gud. Menneskesynet bygger på Bibelen som sier at alle mennesker er skapt av Gud og i hans bilde. Å være skapt i Guds bilde beskriver Kirkens Bymisjon innebærer at mennesket har uendelig verdi og har fått evner og mulighet til å forvalte Guds skaperverk”. Modum Bad beskriver i strategisk plan at mennesket er skapt med absolutt og uendelig verdi. Kirkens Familievern har i vedtektene å skulle styrke familie, ekteskap, foreldreskap og hjelpe mennesker ut fra deres forutsetninger uansett sosial status, livsførsel, legning, religiøs tro eller politisk overbevisning.

Skapelsesteologiens omfang og omtale i institusjonenes verdidokumenter er varierende. For Modum Bad og Kirkens Familievern oppfates omtalen å være ”knapp”. På tross av ”knappheten” i skapelsesspråk, forstås institusjonene å inneha en skapelsesorientert forståelse. Dette ut fra at institusjonenes synliggjøring av å møte mennesker hvor menneskene er med sine utfordringer og sykdom, og styrke disse menneskene ut fra sine egne forutsetninger. I tillegg er det i disse institusjonenes dokumenter i dag fravær av språk som omhandler Kristus og etterfølgelsesmotiv.

Kirkens Bymisjon er den eneste av de utvalgte diakonale institusjonene som har tydelig kristologisk beskrivelse i dagens verdidokumenter. Det er i beskrivelse av symbolene at det fremkommer beskrivelse som; Kristi kjærlighet og offer for menneskene. Det kan se ut som om Kirkens Bymisjon balanserer mellom fremstillingen av skapelsestroen i verdiene og kristologien i symbolene og det kan oppfattes at det er en spenning mellom dem. Spenning ut fra at det spesifikt kristne i symbolene kan oppfattes som om det er en frelser som oppsøker de utstøtte og som viser solidaritet med mennesker når de er svake. Budskapet om skapelsen som ser menneskene der de er sterke og vitale, er fremtonende i omtalen av verdiene – men ikke i omtalen av symbolene.

Ved at Wingrens lutherske kallstanke plasserer menneskets kall midt i Guds Skaperverk, kan det gis oppfattelse i kritikk av etterfølgelsesmotivet som motiv for å hjelpe min neste. Etterfølgelsesmotivet tar ikke min nestes behov på alvor, ut fra at etterfølgelsesmotivet ikke har som mål å tjene den lidende neste, men ønsket om å bli mest mulig lik Kristus. Slik sett er etterfølgelsesmotivet egoistisk. Kallets eneste etterligning, er den som blir et eksempel på trofasthet for vår konkrete her og nå situasjon, ikke en etterligning av en situasjon og handling som en gang var. Kirkens Bymisjons kristologiske omtale av symboler kan også oppfattes å skulle ses i sammenheng med verdiene, og slik sett forutsette at første trosartikkel har vært synliggjort og kjent, før omtalen av kristologien i symbolene.

Budskapet om skapelsen ser alle mennesker og samfunn som del av Guds skaperverk. I dette eller dette kall gjøres en tjeneste for Gud. Dette er kallstankens sentrum og innholdet i lutherdommens allmenne prestedømme. Det synliggjøres ikke et særskilt kristent kall som er annerledes enn alle andre. Institusjonenes kall plasseres midt i Guds skaperverk, midt i "den nestes" behov for det gode og midt i evangeliet. Ut fra kallet fra sin neste og med fagkunnskapsbriller på gir de diakonale institusjonene i dag tjenestetilbud. Det er i de ulike institusjonenes verdidokumenter synliggjøring av spesifikke og allmenne kjennetegn ved livet som skapt av Gud og som synliggjør at det er Gud som krever av oss at vi skal ta vare på det livet som legges i vår hånd. Denne tanken om Guds fordring som allmenn, baseres ikke på Gud åpenbaring som forutsetter tro. Løgstrups tenkning om den etiske fordring (Løgstrup 2008) styres ut fra en overbevisning om at Gudsriket forandrer den skapte virkelighets grunnvilkår. Erfaring tilsier for Løgstrup at en slik nyskapelse ikke skjer gjennom evangelieforkynnelse, gudsriket kjenner vi bare som ritual. Nå er dette Gudsrike nærværende som løfte. Forventningene til det fremtidige Guds rike gir oss tilbake livet i tiden, gjør vårt liv nærværende. I dette perspektivet blir det som skjer på det verdslige planet, en del av Guds skapergjerninger som den kristne og de diakonale institusjonene er kallet til å delta i, i samarbeid med alle mennesker av god vilje. Det som fremheves er gode gjerninger som synlig uttrykk for det nye liv; skapelsen. Det som forkastes er en forståelse av gode gjerninger som handlinger man gjør for å oppnå fortjeneste hos Gud og mennesker.

Signo, Modum Bad, Kirkens Familievern og Kirkens Bymisjon har i dag en teologisk forståelse som synliggjør skapelsen, første trosartikkel. I tillegg har Kirkens Bymisjon omtale av kristologien i beskrivelsen av symbolene. Ut fra institusjonenes hovedvekt på

skapelsesteologi, kan det være interessant å se nærmere på om og eventuelt hvordan strukturtilhørigheten til gudstjenestefellesskap fremkommer.

9.3 Kirkelig strukturtilhørighet gir retning for egenart

I forhold til kirke/menighetstilhørighet var Kirkens Bymisjon fra starten av en del av indremisjonsarbeidet og var gjennom det tilknyttet menighetsarbeid. Døvekirken ble opprettet av Conrad Svendsen som også etablerte Signo, men døvekirken ble etter hvert etablert som en selvstendig kirke. Olavskirken ble etablert i tilknytning til Modum Bad. Kirkens Familievern hadde tilknytning til bispedømmerådene, men det fremkommer ikke noe i materialet som omhandler åndelig arbeid.

Innenfor kirken hadde diakonien strevd med å finne form og plass, men i 1950 ble Norsk diakoniråd opprettet. I 1953 ble det innført ny kirkelov og med denne kom diakoni inn i lovverket for første gang. Opprettelsen av Kirkerådet i 1970 ga en kirkelig sentraladministrasjon og fra 1970 ble Diakonirådet et fast utvalg under Kirkerådet

Forståelsen av diakoni har endret seg innenfor Den norske kirke. I den første planen for diakoni som utkom i 1987, var det mennesket som stod i sentrum, både som utøver og som mål for det diakonale arbeidet. I diakonalplanen som kom 10 år senere er det lagt vekt på å beskrive diakoniens rammer som fellesskapet der alle er likeverdige. Diakonien blir beskrevet å være en tjeneste for medmennesket, skaperverket og Gud. Med denne endring forstås Den norske kirkes definisjon å legge vekt på en skapelsesforståelse av diakonien, slik diakonale lederne også la vekt på i 1992 og lik dagens verdidokumenter for de utvalgte institusjoner

Løgstrups tenkning styres ut fra en overbevisning om at Gudsriket forandrer den skapte virkelighets grunnvilkår. Erfaring tilsier for Løgstrup at en slik nyskapelse ikke skjer gjennom evangelieforkynnelse, Gudsriket kjenner vi bare som ritual og av den grunn kan troen ikke bevares uten menighet og kirke (Løgstrup 1972:18). Dette Gudsrike er nå nærværende som løfte og forventningene til det fremtidige Guds rike gir oss tilbake livet i tiden, gjør vårt liv nærværende. Vi lever på skaperverkets grunnpremisser. Løgstrup fremhever at forskjellen på ”Skaperverket” og ”Guds rike” er at Skaperverket er gjenstand for

filosofiske iakttagelser og religiøs tyding ”Guds rike” er det uforutsette og må av den grunn forkynnes (Jensen 2007:216)

I lys av Løgstrups erfaringer om at troen ikke kan bevares uten menighet og kirke, er det interessant å se at alle de utvalgte diakonale institusjonene i dagens verdidokumenter har tilknytningen til gudstjenesteliv og/eller til Den norske kirke. Kirkens Bymisjon har i dag etablert kirke og arbeidet rundt kirken er delvis selvstendiggjort i forhold til andre virksomheter. Kirkens Bymisjon beskriver i sine verdidokumenter at de vil feire gudstjenester, forkynne evangeliet og forvalte sakramentene. Modum Bad viser i strategiplanen til Olavskirken som ligger i tilknytning til institusjonen og som blir beskrevet å skulle være preget av vital og åpent gudstjenesteliv. Signo beskriver å ville legge til rette for å ha kapell rom i alle virksomhetene.

I forhold til forankring til Den norske kirke, skriver Kirkens Bymisjon i strategiplanen at den vil samarbeide med lokalmenigheter og andre kirkelige organer og organisasjoner. Signo og Kirkens Familievern har også forankringen til Den norske kirke, men det er lite spesifisert hva denne forankringen innebærer. Modum Bad beskrives å være økumenisk, noe som kan ses i sammenheng med grunnleggerens kontakter med blant annet katolikker og pinsevenner.

Løgstrup tenkning styres ut fra det spesifikt kristelige i kristendommen som bare finnes i Det Nye Testamentet og er utsagn om Jesus Kristus's betydning for menneskers og universets fremtid - det spesifikke kristelige, Jesus Kristus betydning forutsetter kristen tro. (Jensen 2007). Det er en ny forkynt virkelighet som det her snakkes om. For at det spesifikt kristelige i kristendommen skal kunne være noe viktig for en, må en ha hørt den kristne forkynnelsen, og en må tro på den. Det oppfattes at alle de utvalgte diakonale institusjonene har strukturtilhørighet som gir mulighet for møteplasser hvor evangeliet forkynnes. Materialet synliggjør at Kirkens Bymisjon er den organisasjonen som har lagt dette best til rette innefor egne rammer. Kirkens Familievern er den institusjonen som har minst lagt til rette for dette, da det i verdidokumentene bare fremkomme en strukturtilhørighet til Den norske kirke.

I dette kapitlet har det vært drøftet institusjonenes kirkelige tilknytning. Det er fremkommet at alle institusjonene har en kirkelig tilknytning, om enn noe ulik i struktur og innhold. I neste kapittel vil forholdet mellom offentlige helse og sosialtjenester og de diakonale institusjonene bli drøftet.

9.4 Forholdet mellom offentlig helse- og sosialtjenester og institusjonene

I følge Wingren er alle oppgaver i samfunnet en del av Guds gode ordninger og en tjeneste for Gud og medmenneskene (Wingren 1970). Denne kallstanken er avgjørende for at politisk og offentlig ansvar kan plasseres i det verdslige regimentet. I lys av Wingrens perspektiv vil derfor også enhver virksomhet som ikke er diakonale ha del i det kristne kall. Det finnes ikke et særskilt kristent kall som er annerledes enn alle andre. Denne forståelsen fører til at en fremstilling av de utvalgte diakonale institusjonenes diakoni, bør fremstilles som et aspekt av den allmenne utviklingen i samfunnet.

På slutten av 1800 - tallet var det generell ressursfattigdom i landet. Industrialiseringen førte til endringer i samfunnets bo- og arbeidsstruktur, og det var rask utvikling av et mer komplekst samfunn hvor sosiale problemer ble tydeligere. Norge var en stat som hadde lite ressurser og det skjedde noe med ansvarsfølelsen til menneskene. På tross av svak økonomi i staten, utviklet det seg en forståelse om at staten skulle ha ansvaret for folket, diakonale institusjoner og andre frivillige kunne ikke drive helse og omsorgstiltak alene. I denne prosessen fikk staten mer og mer spillerom for ideologisk tenkning. Det ble en forskyvning fra de diakonale institusjonene til staten, i ansvar og ideologisk tenkning om hvordan velferdsoppgaver skulle være.

Kirkens Bymisjon og Signo ble etablert for å forkynne evangeliet til henholdsvis nødtrengende og døve, men ble raskt tjenesteorienterte. Fra å ha en kritisk rolle til det offentlige, utviklet det seg til et samarbeid med det offentlige. Modum Bad og Kirkens Familievern som startet opp på slutten av 1950 - tallet var opptatt av faget og etablerte tjenestetilbud. I starten var det frivilligheten som driftet store deler av omsorgstiltakene fra de utvalgte diakonale institusjonene. Etter hvert utviklet det seg oppfattelse av at det var staten som skulle betale omsorgstjenestene. Det er interessant å se at de diakonale institusjonene under velferdsstatens oppbygging fikk etablert ordninger hvor organisasjonene fortsatt kunne eie og drifte institusjonene, men fra at det var frivillige som gjorde tjenestene og/eller samlet inn midler til drift, utviklet det seg en ordning hvor det var staten som betalte for velferdstjenestene. Det er også interessant å se at staten påtok seg å gi omsorg til alle. Det utviklet seg et integrert system der både offentlige og ideelle organisasjoner var i samme ”båt”. Dette kan forstås i lys av at det fra slutten av 1800 - tallet lå en grunnstruktur fra de

diakonale institusjonene og andre frivillige organisasjoner som ga omsorg og hjelp til nødtrengende.

På tvers av den politiske enigheten om å gjenreise landet som en velferdsstat, var det spørsmål om fellestiltak skulle være offentlige eller private. Eivind Berggrav (Tønnessen 2000) delte ikke visjonen om å gjøre gjenreisningen etter andre verdenskrig til en sosial gjenreisning til velferdsstaten. Berggrav advarte mot den totalitære velferdsstaten som ville være ”alles far” og som gradvis la hele samfunnet under seg. Det ble for mange av de etablerte institusjonene drøftet om det skulle opprettes en egen uavhengig sektor hvor det særegne diakonale kunne utvikles utenfor velferdsstaten, men denne ideen fikk aldri nok tilslutning. I denne sammenheng er det interessant å se at i dag er alle de utvalgte diakonale institusjonene stiftelser.

Gjennom å være ideelle stiftelser, er de utvalgte institusjonene i dag med på å løfte frem ideell sektor innen velferdstjenester i samfunnet. Dette som annen aktør enn staten og private kommersielle aktører. Det er i dag utviklet et finansielt og organisatorisk samarbeid mellom ideelle aktører og offentlige myndigheter innen velferdstjenester. De diakonale institusjonene har igjen fått en tydeligere og mer anerkjent posisjon i samfunnet, gjennom å være leverandør av tjenester til marginaliserte og utsatte grupper.

Skapelsestroen er i følge Wingren en del av den kristne troen i sin helhet, men den er i en spesiell sammenheng særskilt viktig. Skapelsestroen er særskilt viktig for de kristne menneskenes bedømming av det som hender blant de andre menneskene, de som ikke er kristne. I en tid da storparten av landets innbyggere var døpte og kristne, kunne en lett ledes til å tro at godhet i samlivet kom fra den kristne troen/var frukter av den kristne tro. Under velferdsstatens oppbygging går de utvalgte diakonale institusjonene inn i en periode hvor de spiller på lag med det offentlige. Institusjonene samarbeider med det offentlige i å utvikle tjenestetilbudet i forhold til henholdsvis marginaliserte grupper, døve og døvblinde, psykisk syke og mennesker med familierelaterte problemer.

Institusjonenes verdidokumenter i dag beskriver å ville utvikle tjenester til utsatte grupper og å vise solidaritet i dette arbeidet. Institusjonene synliggjør ikke rollen med å gjøre samfunnet ”kristent”, men å gjøre slutt på lidelse, sykdom og utestengelse - å befri verden til å bli naturlig igjen og få slutt på misbruket. Kirkens Bymisjon er den institusjonen som tydeligst og

fyldigst synliggjør samfunnsengasjement i dag og Verdihefte er gitt undertittel: ”Rom for alle”. Undertittelen begrunnes med et ønske om at begrepet skal synliggjøre et ønske om at alle mennesker i byen skal erfare respekt, rettferdighet og omsorg. Dette ut fra erfaring om at de største utfordringer som Kirkens Bymisjon beskriver å se er utestengelse, isolasjon og destruktiv avhengighet. Kirkens Bymisjon gir uttrykk for et ønske om å fremheve – det er bruk for alle – det er behov for å styrke hverandre i troen på å frigjøre ressurser og krefter. Det oppfattes at Kirkens Bymisjon gjennom Kompasset synliggjør en strategi som legger vekt på å være kritisk røst, et ”talerør” på ulike områder i samfunnet. Og som også er villig til å gå ekstra runder når det er nødvendig. Gjennom synliggjøring av andre rom påvirker Kirkens Bymisjon samfunnsutviklingen for å bedre livsvilkårene for utsatte mennesker i samfunnet. Gjennom å synliggjøre andre rom, styrker og utvider Kirkens Bymisjon rettighetene for utsatte grupper og bidrar til at folk får ivaretatt sine menneskerettigheter og sine grunnleggende velferdsbehov. Gjennom å bygge inkluderende fellesskap og utvikle møtesteder som gir større rom for sosialt, kulturelt og religiøst mangfold – åpner Kirkens Bymisjon nye rom og er med å gå ekstra runder i samfunnsdebatten i forhold til synliggjøring av sosiale problemer, urettferdighet og svekket livskvalitet for mennesker i byen.

Kirkens Familievern har i sine vedtekter å skulle delta i offentlig debatt om familie og samlivsrelaterte spørsmål med særlig vekt på å være talerør for sårbare personer og grupper. Signo har vedtektsfestet at det skal være samhandling med andre fagmiljøer og i Basisheftet fremkommer det at institusjonen skal ha en rolle ved å fremheve målgruppen i det offentlige rom. Modum Bad har i dagens verdidokumenter vedtektsfestet at det skal være et forskningssenter som skal være ledende på forskning i forhold til behandlingsopplegg for målgruppen.

En utfordring for de diakonale institusjonene er å være enda mer tilstede i de store diskusjonene i samfunnet. Kirkens Bymisjon, Signo, Modum Bad og Kirkens Familievern har brukegrupper som omfattes av store politiske spørsmål og reformer - som familiepolitikk, NAV reformer, helsereformer - kan med fordel være tydeligere og mer synlige i disse debattene, være talerør sammen med og for brukere

Wingren opererer sekundært med en etisk norm; nestekjærligheten. Denne norm møter det enkelte mennesket i form av et krav utenfra, fra nestens behov. Relasjonen til nesten kan også komme gjennom et fellesskap, men fellesskap har en risiko i seg for å bli en forstørrelse av

egoisme. Det vil være interessant å se nærmere på om det er utviklingstrekk i velferdsstaten som ikke legger vekt på å bygge fellesskap som tjener medmenneskenes beste. Neste kapittel vil drøfte om det kan være underliggende motiver bak noen av uttrykkene som vises i materialet.

9.5 Mulige maktmotiv i materialet

Oppgaven omfatter utvalgte diakonale institusjoner og gjennom deres verdidokumenter å se nærmere på hvilken teologisk forankring og samfunnsforståelse de gir seg selv. I dette kapitlet vil det bli sett nærmere på om det kan oppfattes å ligge makt bak noen av uttrykkene som kommer frem i materialet.

Kapittel 9.5.1 vil omhandle kulturell kapital i tro og begrepsbruk, i lys av Bourdieu. Kapittel 9.5.2 vil omhandle underliggende motiver i velferdsordninger i lys av Foucault

9.5.1 Tro og begrepsbruk som kulturell kapital

Bruken av begrepet kulturell kapital forutsetter i følge Bourdieu (Danielsen, Hansen 1999) at det finnes en legitim kultur som man kan beherske i varierende grad, og som man i likhet med penger kan ha mer eller mindre god tilgang på. Fra midten av 1800 – tallet tok kirken i sterkere grad opp tanken om et eget sosialt arbeid, først under navnet ”kirkelig fattigpleie”, senere som ”menighetspleie”. Det var kritikken av det offentlige fattigvesen som førte til oppbygging av en kirkelig fattigpleie. Kirkens folk påberopte seg i denne tid å utføre et bedre sosialt arbeid enn staten. Dette ble blant annet begrunnet med at kirken brukte frivillighet og staten brukte tvang i møte med syke og nødtrengende. En annen begrunnelse var at kirkens menn mente det måtte religiøs fornying til i et hvert menneske, for å demme opp for den sosiale nøden. Denne kritikken fra kirken mot staten kan forstås å komme til uttrykk, med tanke på å styrke kirkens arbeid og rolle i samfunnet

Det oppfattes at de diakonale institusjonene gjennom troen innehadde en sosial og kulturell kapital. Kirkens Bymisjon og Signo ble etablert for at døve, syke og nødtrengende skulle bli frelst. I etableringsfasen var institusjonene opptatt av svake mennesker og kritiserer staten for deres måte å håndtere utfordringene på. Det oppfattes i materialet å være fravær av

institusjonenes refleksjon over egen praksis ved å oppsøke syke og nødtrengende med evangeliet

Under velferdsstatens oppbygging kom begrepene diakoni, kristent menneskesyn og kristne verdier inn i verdidokumentene til de utvalgte diakonale institusjonene. Det er vanskelig å få tak på hva som ligger i disse begrepene. Bruken av begrepene kan forstås som bruk av det Bordieu omtaler som sosial og kulturell makt. Det benyttes et språk som noen få vet hva som betyr – diakonal, kristent menneskesyn kristne verdier - for gjennom det å påberope seg å kunne utføre et arbeid annerledes/bedre enn andre. Verdidokumentene til de utvalgte diakonale institusjonene i dag synliggjør i mindre grad gjennomgående bruk av begrepene kristent menneskesyn, kristne verdier og diakoni. Det oppfattes at institusjonene i dag benytter et skapelsesspråk, en språkbruk som mennesker kjenner sine liv igjen i.

9.5.2 Underliggende motiver i velferdsordninger

Foucaults (Foucault1999) teorier om makt setter søkelyset på at det i velferdsstaten kan finnes underliggende motiver for velferdsordninger som ikke bare har den enkeltes velferd for øye. Foucaults har bevisstgjort ettertiden på noe av sammenhengen mellom og de normative følger av fellesskapets ubehag og ønsket om å forbedre ved disiplinering. Utpeking av grupper har skjedd under skiftende ideologiske og politiske regimer. Et minste felles multiplum i legitimeringen av den særbehandling som gruppene er blitt gjenstand for, er at behandlingen er til fellesskapets beste, om ikke alltid til det angjeldende enkeltindividets beste.

I Kirkens Bymisjon, Signo og Kirkens Familievern's verdidokumenter fremkommer det i dag institusjonenes rolle i samfunnet med å være ”talsperson” for sårbare og utsatte grupper. Kirkens Bymisjon er den institusjonen som tydeligst konkretiserer det å være ”talsperson”, gjennom å beskrive at de vil analysere årsakssammenhenger og aktuelle utviklingstrekk som påvirker levekår for utsatte grupper. Videre har Kirkens Bymisjon utarbeidet Verdidokumentet Kompasset som er gitt undertittelen: ”Rom for alle”. Kirkens Familievern har i sine vedtekter å være talerør for sårbare personer og grupper. Signo har vedtektsfestet å fremheve døve og døvblinde i det offentlige rom. Modum Bad har i vedtektene å skulle fremme psykisk helse, samliv og livskvalitet gjennom forskning.

Gjennom å være talerør for utsatte og sårbare mennesker, oppfattes institusjonene å sette søkelyset på at velferdsstaten skal se sårbare og utsatte mennesker og gjennom det være med å bidra til at eventuelle underliggende maktmotiver i velferdsstaten ikke skal få ”fri grobunn”. En utfordring for de diakonale institusjonene er å være enda mer tilstede i debattene i samfunnet, ved å løfte frem sårbare grupper og etiske spørsmål.

9.6 Sammenfatning

I forhold til teologi forståelse synliggjør materialet fra Signo og Kirkens Bymisjon i hovedsak en forflytting fra Kristus orientert forståelse i etableringsfasen til skapelsesorientert forståelse under velferdsstatens utvikling. Kirkens Bymisjon er den eneste av de utvalgte institusjonene som i dag benytter et tydelig Kristus språk, og da i beskrivelsen av symboler. Det ser ut til at Kirkens Bymisjon balanserer mellom fremstillingen av skapelsestøtten i verdiene og kristologien i symbolene og at det er en spenning mellom dem – det spesifikke kristne i symbolene kan oppfattes som om det er en frelser som oppsøker de utstøtte og som viser solidaritet med mennesker når de er svake. Etterfølgelsesmotivet tar ikke min nestes behov på alvor, ut fra etterfølgelsesmotivet som har som mål å bli mest mulig lik Kristus – og ikke har som mål å tjene den lidende nesten. Budskapet om skapelsen ser mennesker der de er sterke og med et ønske om å møte den andre der.

I Modum Bad og Kirkens Familievernns verdidokumenter fremkommer det i etableringsfasen skapelsesteologisk forståelse av oppdrag og arbeid. Alle de diakonale institusjonenes verdidokumenter synliggjør i dag skapelsesteologi som ser alle mennesker som del av Guds skaperverk, uavhengig av hva de tror og mener. Det oppfattes å fremkomme i verdidokumentene til alle institusjonene i dag et ønske om å gi mennesker mulighet til verdig liv. Kirkens Bymisjon er den institusjonen hvor dette kommer klarest til uttrykk.

Kallet i etableringsfasen for Kirkens Bymisjon og Signo forstås som et kall til etterfølgelse. Under velferdsstatens utvikling endrer kallet seg fra å være et kall til etterfølgelse, til å være et kall fra Gud til å tjene nesten. Modum Bad og Kirkens Familievern som etableres på slutten av 1950 – tallet synliggjør fra etableringsfasen et kall om å tjene nesten. I dagens verdidokumenter synliggjør de diakonale institusjonene et kall til ”nesten” som en det ikke inngås avtaler om gjensidige ytelser med. Institusjonene synliggjør at deres og menneskenes

liv er viklet sammen og at institusjonene har omsorg for den delen av en andres liv, som er prisgitt gjennom denne sammenviklingen.

Institusjonenes synliggjør i dag alle mennesker som en del av Guds skaperverk, uansett meninger og tro. Dette til forskjell fra etableringstiden for Kirkens Bymisjon og Signo hvor mennesket måtte kristnes for å være fullverdig. I følge Wingren er alle oppgaver i samfunnet en del av Guds gode ordninger og en tjeneste for Gud og medmenneskene. I lys av Wingrens perspektiv vil av den grunn enhver virksomhet som ikke er diakonal, ha del i det kristne kall. Dette fører til en forståelse av at fremstilling av diakonale institusjoners diakoni, bør fremstilles som et aspekt av den allmenne utviklingen i velferdsstaten.

Det fremkommer i materialet endring i ansvar for utvikling av tjenester innen helse- og sosial. Fra de utvalgte institusjonene som i etableringsfasen har ansvaret for utforming av tjenestetilbudet, til velferdsstaten som i dag legger premisene for helse og sosialtjenester gjennom økonomiske føringer og lovgivning. Det er interessant å se at alle de utvalgte diakonale institusjonene under velferdsstatens oppbygging fikk etablert ordninger hvor organisasjonene fortsatt kunne eie og drifte institusjonene, men fra at det var frivillige som gjorde tjenestene og som samlet inn midler til drift, utviklet det seg en ordning hvor det var staten som betaler for velferdstjenestene. Gjennom å være ideelle stiftelser, er alle de utvalgte diakonale institusjonene i dag med på å løfte frem ideell sektor innen velferdstjenester i samfunnet. Dette som annen aktør enn staten og private kommersielle aktører.

I lys av teoretiske perspektiver fra Foucault og Bourdieu kan det forekomme underliggende motiver i teologi og samfunnsforståelsen. Begrepene diakoni, kristent menneskesyn og kristne verdier, kan med Bourdieus maktperspektiv forstås som bruk av kulturell makt. Det benyttes et språk som noen få vet hva som betyr, for gjennom det å påberope seg å kunne utføre et arbeid annerledes enn andre. Foucaults teorier om makt kan sette søkelyset på at det i velferdsstatens kan finnes underliggende motiver i velferdsordninger som ikke bare har den enkeltes velferd i sentrum. De diakonale institusjonene har en rolle med å bidra til at eventuelle underliggende motiver kommer frem i lyset.

10.0 Konklusjon

Masteroppgaven har omhandlet undersøkelse av historien og verdidokumentene til fire sentrale diakonale institusjoner i Norge, for gjennom det å se nærmere på hvilken teologisk forankring og samfunnsforståelse de gir seg selv, med særlig ønske om å undersøke hvilken plass skapelsesteologien har.

I utvelgelsen av institusjonene er det funnet frem til institusjoner som ble etablert i samme tid som indremisjonsbevegelsen vokste frem i Norge, fra midten av 1800 – tallet. Og det er funnet frem til institusjoner som ble etablert i etterkrigstiden. Det er institusjoner som arbeider i forhold til ulike brukergrupper; marginaliserte grupper, døve og døvblinde, psykisk syke og familier med relasjonsutfordringer. De utvalgte diakonale institusjonene i oppgaven er: Kirkens Bymisjon, Signo, Modum Bad og Kirkens Familievern.

Av teoretisk perspektiv har det vært benyttet tekster fra Wingren og Løgstrup. Både Wingren og Løgstrup har en helhetlig forståelse av at verden finnes før kirken, og at dette tas for gitt. Wingren søker sine løsninger på bakgrunn av en innsikt i Luthers teologiske tenkning. Løgstrup legger vekt på den fenomenologiske retning, at livet på jorden hviler på grunnvoller som er oss gitt.

Materialet synliggjør ulik teologi og samfunnsforståelse i etableringsfasen for de utvalgte diakonale institusjonene. Kirkens Bymisjon og Signo ble etablert av prester på slutten av 1800 tallet og formålet for virksomhetene var å forkynne evangeliet. Forkynnelse av evangeliet førte til kjennskap til menneskers nød, og institusjonene ble raskt tjenesteorientert. I arbeidet med hjelp til nødtrengende, kritiserte institusjonene staten for bruk av tvang, i stedet for bruk av frivillighet. Hva gjelder institusjonenes refleksjon over egen praksis ved å oppsøke syke og nødtrengende med evangeliet, oppfattes dette å være fraværende i materialet.

I forhold til Modum Bad og Kirkens Familievern, synliggjør materialet i etableringsfasen kristne fagmennesker som ønsket å benytte faglige impulser slik at mennesker skulle bli gitt mulighet til bedret livssituasjon. Begge institusjonene har gjennom tidene vært nasjonalt ledende innen sine fagområder. Materialet synliggjør tilnærming i møte med pasientene og familiene som har lagt vekt på å styrke menneskers livssituasjon.

Videre synliggjør materialet at alle de fire utvalgte institusjonene under velferdstatens oppbygging, tilpasset seg velferdsstaten. Under velferdsstatens oppbygging kom begrepene diakoni, kristent menneskesyn og kristne verdier inn i verdidokumentene. Dette oppfattes å være begreper som noen få vet hva betyr. Bruk av begrepene forstås som institusjonene påberopte seg å utføre et arbeid annerledes enn offentlige institusjoner.

Oppgaven søker å se hvilken teologisk forankring og samfunnsforståelse institusjonene gir seg selv, og da i sær hvilken plass skapelsesteologien har. Det er tre områder som peker seg ut og som i det følgende vil bli omtalt. I kapittel 10.1 vil skapelsesteologisk forståelse bli løftet frem. Kirkelig strukturtilhørighet som gir retning for egenarten blir omtalt i kapittel 10.2. I kapittel 10.3 blir diakonale institusjoner som del av ideell sektor i samfunnet løftet frem.

10.1 Skapelsesteologisk forståelse i dagens verdidokumenter

Kirkens Bymisjon, Signo, Modum Bad og Kirkens Familievern forstås i dagens verdidokumenter å legge vekt på en praksis som er forståelig for alle mennesker uansett tro.

Materialet synliggjør fremstillingen av de diakonale institusjonene som del av allmenne utvikling av helse- og omsorgstiltak i velferdsstaten. Oppgaver i samfunnet som er en del av Guds gode ordninger og en tjeneste for Gud og medmenneskene. Institusjonene synliggjør et oppdrag hvor gjerningene ikke er en forutsetning for troen, men en naturlig del av livet. Gjennom dette blir ikke oppdraget lenger det spesielle, men det allmenne. Oppdraget er helse- og sosialfaglige oppgaver i samfunnet.

De utvalgte institusjonene forstås gjennom dagens verdidokumenter å synliggjøre et kall som forankres i skapelsesteologien. Det fremkommer i materialet institusjonenes ønske om å møte pasienten/klienten/brukeren som en det ikke inngås avtaler om gjensidige ytelser med. Institusjonene synliggjør at deres og menneskenes liv er viklet sammen og at institusjonene har omsorg for den del av den andres liv som er prisgitt gjennom denne sammenviklingen. Denne tanken om Guds fordring som allmenn, baseres ikke på Guds åpenbaring som forutsetter tro. Tenkning om den etiske fordring styres ut fra en overbevisning om at Gudsriket forandrer den skapte virkelighets grunnvilkår. (Løgstrup 2008)

I dagens verdidokumenter fremkommer det etisk tenking som er preget av skapelsesteologi som legger vekt på det allmenne; Gud er i naturen, i mennesket, i livet. Det er i følge Wingren et teosentrisk utgangspunkt for tenkningen; det er Guds handlinger med menneskene som er opphavet til gudsforholdet. (Wingren 1968). Kirkens Bymisjon beskriver verdiene med blant annet (Verdidokumentet): ”Alt liv er skapt av Gud og skal forvaltes etter Guds vilje. Barmhjertighet skal være et synlig uttrykk for Guds kjærlighet blant mennesker”. I tillegg er Løgstrups etiske fordring i sin helhet gjengitt i Kirkens Bymisjons verdidokumenter. Signo beskriver verdiene med (Basistenkning): ”Mennesket er et relasjonelt individ som innebærer å ha et forhold til seg selv, til andre mennesker, til naturen og til Gud. Å være skapt i Guds bilde innebærer at mennesket har uendelig verdi og har fått evner og muligheter til å forvalte Guds skaperverk”. Kirkens Familievern har nedfelt i vedtektene: ”Mennesker skal hjelpes ut fra deres forutsetninger uansett sosial status, livsførsel, legning, religiøs tro eller politisk overbevisning”. Modum Bad skriver (Strategisk plan): ”Mennesket er skapt med absolutt og uendelig verdi. Institusjonen skal være kloke forvaltere av de oppgaver og ressurser som er betrodd og med et åpent sinn for forandring og fornyelse”.

Skapelsesteologien åpner opp for det korrigerende inn i det verdslige regiment. Det nye som Wingren fremhever i evangeliet og troen innebærer en ny motivering til å leve ut kjærlighetsbudet (Wingren 1960). En utfordring for de diakonale institusjonene er å være enda mer tilstede i debatter i samfunnet som påvirker menneskets verd, være ”talsperson” for utsatte og sårbare mennesker og for menneskeverdet.

Skapelsestroen oppfattes å komme til uttrykk i de diakonale institusjonene i dag som et innslag i den kristne troen, da skapelsestroen kan innlemmes i den andre og tredje trosartikkel. Dette til forskjell fra om en tar utgangspunkt i andre og/eller tredje trosartikkel og ser bort fra den første, slik det oppfattes å være i etableringsfasen for Kirkens Bymisjon og Signo.

Kirkens Bymisjon er den eneste av de utvalgte institusjonene som i dag har tydelig kristologisk omtale i verdidokumentene gjennom beskrivelse av symboler. Det kan oppfattes at det er en spenning mellom dem, ut fra at det spesifikt kristne i symbolene kan oppfattes som om det er en frelser som oppsøker og viser solidaritet med mennesker når de er svake. Dette til forskjell fra budskapet om skapelsen som ser mennesker der de er sterke og vitale. Kirkens Bymisjons kristologiske omtale av symbolene kan også oppfattes å skulle ses i

sammenheng med verdiene, og slik sett forutsette at første trosartikkel har vært kjent, før omtalen av kristologien i symbolene.

Sett bort fra Kirkens Bymisjons omtale av symboler, oppfattes det ikke å fremkomme i materialet omtale av eller fordring om andre og tredje trosartikkel. I den sammenheng er det interessant å se at alle de utvalgte institusjonene har tilknytning til steder hvor evangeliet blir forkynt. Dette vil bli gjort nærmere rede for i neste kapittel.

10.2 Kirkelig strukturtilhørighet gir retning for egenart

Det var prester som etablerte Kirkens Bymisjon og Signo, og gjennom prestene fikk institusjonene synlig og tydelig teologisk forankring. I tillegg var det for institusjonene nær tilknytning til menighetsarbeid og gudstjenesteliv.

Modum Bad ble etablert av kristne fagmennesker og i materialet fremkommer det i etableringsfasen et ønske om å gi troen og menneskets dimensjon som åndsvesen en plass i behandlingen. I tilknytning til Modum Bad ble det etablert en kirke; Olavskirken. Kirkens Familievern ble etablert av bispedømmerådene. I materialet til Kirkens Familievern fremkommer det ikke informasjon om menighetsarbeid, gudstjenstlige handlinger og/eller troens plass i terapien.

I dagens verdidokumenter fremkommer det for Kirkens Bymisjon egen kirke innefor egen organisasjon, en kirke som beskrives å ville feire gudstjenester, forkynde evangeliet og forvalte sakramenter. Modum Bad viser i strategidokumentet til Olavskirken som blir beskrevet å skulle være preget av vital og åpent gudstjenesteliv. Signo beskriver å ha kapell rom i alle virksomheter. Kirkens Familievern beskriver ingen gudstjenestelig tilknytning. Kirkens Bymisjon, Modum Bad og Signo har innenfor egen organisasjon etablert kirke og mulighet for evangelieforkynnelse.

Kirkens Familievern har, slik som Kirkens Bymisjon og Signo i sine vedtekter forankring til Den norske kirke. Forankringen til Den norske gir mulighet til møteplasser hvor evangeliet blir forkynt. Tilknytningen til steder hvor ordet blir forkynt, anses å være en egenart for

institusjonene gjennom hele historien og frem til i dag. Kirkelig tilhørighet er en egenart som skiller de utvalgte diakonale institusjonene fra offentlige institusjoner.

For Kirkens Bymisjon og Signo er teologisk forståelse endret fra etableringsfasen, hvor målet var at mennesker skulle høre evangeliet. Det er skapelsesteologisk forståelse som fremkommet i dagens verdidokumenter til alle de utvalgte institusjonene. Det fremkommer videre i materialet tilknytning for de utvalgte institusjonene i dag til steder der evangeliet blir forkynt, om enn i ulikt omfang. Det fremkommer i materialet institusjonenes rolle som ”talsperson” for utsatte grupper og menneskeverdet. Denne rollen kan forstås teologisk, ved at troen innebærer en ny motivering til å leve ut kjærlighets budet og være det korrigerende inn i det verdslige regimet. Rollen som ”talsperson” kan også forstås i lys av Foucault; det er behov for røster i samfunnet som ser eventuelle underliggende maktmotiver

I neste kapittel vil det bli sett nærmere på hvilke samfunnsforståelse organiseringen av de utvalgte institusjonene har.

10.3 Institusjonene er en del av ideell sektor

Kirkens Bymisjon, Signo, Modum Bad og Kirkens Familievern er i etableringsfasen private livssynsinstitusjoner, fri til å forme sin egen virksomhet. Den sosialdemokratiske velferdsstaten som vokste frem på slutten av 1950 – tallet ble tuftet normativt på en tanke om at alle individer er like verd og organiserte omsorgen som et ansvar fellesskapet tok for alle borgernes grunnleggende behov. Ansvar for omsorgstjenestene ble gradvis under velferdsstatens oppbygging, lagt under velferdsstaten. For de utvalgte diakonale institusjonene ble det under velferdsstatens utvikling en utstrakt tilpasning til det offentlige systemets ulike rammevilkår. Alle institusjonene ble gradvis avhengig av midler fra det offentlige og det måtte konkurreres med velferdsstatens egne velferdstjenester om disse midlene.

Utviklingen i velferdsstatens oppbygging og derigjennom utbygging av de diakonale institusjonene, førte til stor økning i omsetning i institusjonene. Den økte omsetningen førte til behov for å se nærmere på eierskap. Alle de utvalgte institusjonene er i dag ideelle stiftelser og betegnes ut fra det som ideelle aktører i samhandling med det offentlige.

Organiseringen som stiftelser innebærer å være egne juridiske enheter med ingen eiere, det er stiftelsen som eier seg selv gjennom et styre. Organisering med stiftelsesstyre som har all myndighet, gir en organisasjonsform hvor beslutninger kan fattes raskt. Gjennom styreformen har de diakonale institusjonene en egenart hvor beslutninger raskt kan fattes.

Det er i dag tre aktører på banen som gir velferdstjenester: Offentlige aktører, private kommersielle aktører og ideelle aktører, i tillegg til ”livsgruppene”. Mellom ideelle aktører og offentlige myndigheter er det i dag utviklet et finansielt og organisatorisk samarbeid. De utvalgte institusjonene har igjen fått en tydelig og anerkjent posisjon i samfunnet i forhold til helse- og sosialtjenester til befolkningen.

De diakonale institusjonene fremstår i dag som ideelle aktører og gjennom det har legitimitet til å levere velferdstjenester til staten. Organiseringen som stiftelser gir mulighet til å fatte raske beslutninger, iverksette tiltak og fritt kunne være et talerør inn i samfunnet for sårbare og utsatte grupper. Forankring til Den norske kirke og/eller gudstjenestefellesskap synliggjør strukturtilhørighet og språk som gir egenart. En språkbruk som legger vekt på det allmenne; Gud er i naturen, i mennesket, i livet. Denne språkbruken i de diakonale institusjonene oppfattes å være med å plassere det kristne nærmere folks liv.

LITTERATURLISTE:

Angell Olav Helge (2000): *Kyrkjeleg forankra institusjonsverksemd i helse- og sosialsektoren. Institusjonsdiakonien i Noreg*. Diakonhjemmets høgskoleaving. Oslo

Angell Olav Helge, Selbekk Anne Schanche (2005): *Kirke og helse. Kartlegging av diakonalt helsearbeid innen Den norske kirke*. Diakonhjemmet høgskole. Oslo

Angell Olav Helge. (2009) "Institusjonsdiakoni i den norske velferdsstaten og kyrkjeleg forankra institusjonsverksemd i helse- og sosialsektoren" i Einar Aadland *Kan institusjoner elske? Samtidsessayer om diakonale virksomheter*. Akribe. Oslo

Angell Olav Helge. (2009) "Diakoni som røyst? Diakonien i velferdsstaten" i *Diakoni: en kritisk lesebok*. Kai Ingolf Johannessen, Kari Jordheim, Kari Korslien. Tapir akademisk forlag. Trondheim

Angell Olav Helge (2011): *Kyrkja som velferdsaktør: religiøst forankra institusjonsverksemd i helse- og sosialsektoren: Institusjonsdiakonien i Noreg*. Diakonhjemmet. Oslo

Aukrust Knut (1995). "Barmhjertighet eller rettferdighet? Noen perspektiver på diakoniens historie i Norge" i Christoffersen og Wyller *Arv og utfordring: Menneske og samfunn i den kristne moraltradisjon*. Oslo: Universitetsforlaget

Aukrust Knut (1998). "Fra systemkritikk til sektordiakoni" i Aukrust, K og Furre, B: *Diakoni og samfunn*. KULTs skriftserie nr 101, 1998. Norges forskningsråd. Oslo

Bexell Göran (1996) "Wingrens teologi – en karakteristisk och utblick" i Ett symposium om Gustaf Wingrens teologi med anledning av hans 85-årsdag den 29.november 1995. Teologiska institutionen. Lund

Bibelen (1999). Det Norske Bibelselskap

Christoffersen Svein Aage. (1994). *Handling og dømmekraft: etikk i lys av kristen kulturarv* TANO 1994

Christoffersen Svein Aage og Wyller Trygve (1995). *Arv og utfordring: Menneske og samfunn i den kristne moraltradisjon*. Universitetsforlaget. Oslo

Christoffersen Svein Aage (1996). "Gustaf Wingrens teologiske etikk i spenningen mellom lov och evangelium" i Ett symposium om Gustaf Wingrens teologi med anledning av hans 85-årsdag den 29.november 1995. Teologiska institutionen. Lund

Christoffersen Svein Aage (1999) "Solidaritet og frigjøring" i Christoffersen, Svein Aage "Moralsk og moderne? Trekk av den kristne moraltradisjon i Norge fra 1814 til i dag?" Gyldendal. Oslo

Christoffersen Svein Aage (2005). *Profesjonsetikk*. Universitetsforlaget. Oslo

Christoffersen, Svein Aage (2005) *Handling – person – samfunn: innføring i etikk for helse- og sosialfagene*. Universitetsforlaget. Oslo.

Danielsen Arild og Hansen Marianne Nordli (1999): "Makt i Pierre Bourdieus sosiologi" i Fredrik Engelstad: *Om makt..* Gyldendal

Elstad, Hallgeir (2006) *Nyere norsk kristendomshistorie*. Fagbokforlaget, Bergen.

Foss, Øivind (2005). *Omsorgsetikk*. Cappelen

Foss Øivind (2009). "Mellom autonomi og lojalitet: en systematisk teologisk diskurs om institusjonsdiakonien i spenningsfeltet mellom kirke og samfunn i Aadland Einar Kan institusjoner elske? Samtidsessayer om diakonale virksomheter. Akribe

Foucault (1999). *Diskursens orden* Diskursens orden 1999 i blandingskompendium universitetet i Oslo 2008

Furre, Berge (1998) "Halling og Enerhougen Samfund – diakoni, opplysning og reintegrasjon?" i Aukrust, K og Furre, B: *Diakoni og samfunn*. KULTs skriftserie nr 101, 1998. Norges forskningsråd, Oslo

Fæhn Kristin (2002) *"Tilfeldighetenes spill?" En beskrivelse og analyse av diakonien i Den norske kirke, belyst ved seks vedtak og forordninger 1949 – 1986.* Kristendom hovedfag. Det teologiske fakultet. Universitetet i Oslo

Gundersen Bente S. (2005). *Frelsesarmeens sosiale engasjement. Gudstjeneste og etterfølgelse eller solidaritet og samfunnsansvar?* Masteroppgave i kristendomsstudier. Det teologiske fakultet. Universitetet i Oslo

Hansen Nils Gunder, Petersen Jørn Henrik, Petersen Klaus (2010). *I himlen således også på jorden? Danske kirkefolk om velferdsstaten og det moderne samfund.* Syddansk Universitetsforlag

Hatland Aksel, Kuhne Stein, Romøren Tor Inge (2001). *Den norske velferdsstaten.* Gyldendal

Jensen Ole (2007). *Historien om K.E.Løgstrup* Forlaget ANIS København

Kaupang Terje (1992). *Oppbrudd og fornyelse – Et strategidokument for institusjonsdiakonien.* Utgitt av Bergen Diakonissehjem, Det norske Diakonhjem, Diakonissehuset Lovisenberg, Kirkens Bymisjon, Kirkens familierådgivning, Kirkens Sosialtjeneste, Menighetssøsterhjemmet, Modum Bad Nervesanatorium

Leenderts Torborg Aalen (1995). *Person og profesjon. Om menneskesyn og livsverdier i offentlig omsorg.* Universitetsforlaget. Oslo

Lorentzen Håkon (1996). *Hva er sivile sammenslutninger godt for?* Apo Forlag AS

Lorentzen Håkon (2004). *Fellesskapets fundament. Sivilsamfunnet og individualisme.* Pax forlag

Løgstrup K.E. 1966. *Kunst og Etik.* Gyldendals Uglebøker

Løgstrup, K.E. (2008). *Den etiske fordring.* Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S

Løgstrup K.E. (2008). *Skabelse og tilintetgjørelse* Gyldendal

- Nordstokke, Kjell (2002). *Det dyrebare mennesket. Diakoniens grunnlag og praksis*. Verbum, Oslo
- Petrén Per (1995). *Skapelse og frihet. En bok om Gustaf Wingrens teologi*. Bokförlaget Gratia
- Seip Anne Lise (1994). *Veiene til velferdsstaten: norsk sosialpolitikk 1920-7*. Gyldendal
- Särdquist Esbjörn (2010). *Kunskapens yttersta kant – Gud och det givna i K.E. Løgstrups Metafysikk*. ARTOS
- Stave Gunnar (1990). *Mannsmot og tenarsinn. Det norske Diakonhjem i hundre år*. Det norske samlaget
- Tønnesen Aud (1995). "Eivind Berggrav og velferdsstaten", i Christoffersen, Svein Aage & Wyller, Trygve: *Arv og utfordringer. Menneske og samfunn i den kristne moraltradisjon* Universitetsforlaget. Oslo
- Tønnesen Aud V (2000). *...et trygt og godt hjem for alle?* Tapir akademiske forlag
- Uggla Bengt Kristensson (1996). "Möjligheter i Gustaf Wingrens teologi" i *Ett symposium om Gustaf Wingrens teologi med anledning av hans 85-årsdag den 29.november 1995*. Teologiska institutionen. Lund
- Wifstad Åge (1997). *Vilkår for begrepsdannelse og praksis i psykiatri*. Tano Aschehoug
- Wingren, Gustaf (1954). *Teologiens metodfråga*. Gleerups Förlag. Lund
- Wingren, Gustaf (1958). *Skapelsen och lagen*. Gleerups Förlag. Lund
- Wingren Gustaf (1960 A). *Luthers Lära om kallelsen*. Gleerup. Malmö
- Wingren, Gustaf (1960 B). *Evangeliet och kyrkan*. Gleerups Förlag. Lund
- Wingren, Gustaf (1963). *Demokrati i folkekyrkan*. Gleerups Förlag. Lund

Wingren Gustaf, Aagaard A.M. (1967). *Festskrift til Regin Prenter*. Nordisk Forlag AS. Copenhagen

Wingren, Gustaf (1968) *Trons artiklar: tre radioforedrag*. Gleerups Förlag

Wingren Gustaf (1970). *Luther frigiven*. Gleerup Folag. Lund

Wingren, Gustaf (1971). ”*Reformationens och lutherdommens ethos*” i *Wingren Etikk och Kristentro*, Lund.

Wingren, Gustaf (1972). *Växling och kontinuitet*. Gleerup. Lund

Wingren Gustaf (1979). *Öppenhet och egenart. Evangeliet i världen*. Lund

Wingren, Gustaf (1983). *Människa och kristen*. Verbum

Wingren Gustaf (1991). *Mina fem universitet* Proprius Förlag

Wingren Gustaf (1995). *Credo*. Artos

Wyller Trygve (1999). ”*Stat og omsorg – autensitet og kall. Noen momenter til en kritisk belysning av diakoni i det moderne samfunn*” i Christoffersen S.A(red): *Moralsk og moderne* Gyldendal. Oslo

Wyller Trygve (2006). ”*Heterotopisk diakoni: Diakoni i spenningen mellom kall og profetisme*” i *Kirke, protestantisme og samfunn* av Roger Jensen, Dag Thorkildsen, Aud V. Tønnesen. Tapir akademiske forlag. Trondheim

Wyller (2006) ”*Heterotopisk diakoni*” i Jensen, Thorkildsen, Tønnesen: ”*Kirke, protestantisme og samfunn*” Trondheim 2006

Øiestad Audun (1975). *Studie i Gustaf Wingrens teologi med særlig henblikk på hans forståelse av evangeliet og sosialetikken*. Hovedoppgave i kristendomskunnskap. Universitetet i Bergen

Aadland Einar (2009) ”Diakonale virksomheters identitet i en flertydig samtid” i Aadland Einar *Kan institusjoner elske? Samtidsessayer om diakonale virksomheter*. Akribe. Oslo

Aas Inger Johanne. (2009). *En hellig, alminnelig, sekulær barmhjertighet – samtidsanalyse av Stiftelsen Kirkens Bymisjons diakonale profil*. Masteroppgave i Verdibasert ledelse. Diakonhjemmets høgskole

Litteratur i forbindelse med materialpresentasjonen:

Kirkens Bymisjon:

Vedtekter for Kirkens Bymisjon Oslo (2009)

Kompasset (2010- 2012)

Verdidokumentet. www.kirkensbymisjon.no: (2010:august)

Kullerud Dag (2005). *Kirkens Bymisjon* Bok ved 150 årsjubileum.

Lundby Knut (1980). *Mellom vekkelse og velferd* Bok ved 125 årsjubileum.

Signo:

Statutter for Stiftelsen Signo (2009)

Basistenkning – en kommunikasjon om verdier og retning (ikke datofestet)

Dagens virksomhet og historie: www.signo.no (2010:august)

Modum Bad:

Vedtekter for Modum Bad – Gordon Johnsens stiftelse (1999)

Strategisk plan (2003-2007)

Dagens virksomhet og historisk skildring: ww.modum-bad.no (2010:august)

Møller Arvid (1998). *Jeg vet et sted..-skisser fra Modum Bad*.

Kirkens Familievern:

Vedtekter for Stiftelsen Kirkens Familievern (2010)

Internt notat i anledning 30 årsjubileet (1988)

Internt notat; kort historisk oversikt (2011)